ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ

3

ЖОВТЕНЬ

1936

ДЕРЖАВНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО

ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ
КРИТИЧНИЙ
І
ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ
МІСЯЧНИК

ОРГАН УКРАЇНСЬКОГО ТА ХАРКІВСЬКОГО ОБЛАСНОГО
ПРАВЛІННЯ СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

3
ЖОВТЕНЬ
1936

ДЕРЖАВНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО
КИЇВ • ХАРКІВ

ЗМІСТ

М. Пінчевський

ВОНИ

Вони хотіли, отже, щоб дитя моє страждало,
Щоб день мій почорнів і щоб зів'яла врода
І щоб чужі в моїх полях мою пшеницю жали,
Мішок накинути на голову народам.

Вони хотіли, щоб земельці — рідній мамі
Зрубати голову — й вождя мого забити,
І щоб захрясли між північними морями
Самітні кораблі з олією і житом.

І чи забуду я той день, той день печалі,
Коли вони життя прекрасне: Кірова — погубили
І після того в темних суточках чигали,
А чи не йтиме вождь мій, мій учитель милий.

І чи забуду сльози і сяяння,
В очах дітей малих любов і гнів.
І чи забуду я синка свого ридання,
Як весь народ ніс Кірова в труні.

І їм ніхто не дасть води напиться,
І місця їм нема біля огня.
Остання шльондра проти них — як голубиця.
Лихий розбійник проти них — ягня.

Бо що вони хотіли? — щоб дитя страждало,
Бо що було їм треба — щоб зів'яла врода,
І щоб чужі в моїх полях мою пшеницю жали,
Мішок накинути на голову народам.

Поволі-волі рву імлу, що вкрила
Надра історії, віків глибокі лона...
От виринає женщина. І це — Даліла,
Що ворогові зрадила Самсона.

Вона в уста його цілує, обіймає,
Сама ж за чорну зраду лічить злото,
І фальш із фарб лиця її палає,
І з губ солодких капає підлота.

Перекидаю кам'яні таблиці:
Іуда вдягся у священні шати,
І зважив срібло на своїй важниці,
І вийшов жертву в губи цілувати.

Кривавить жертва, й він з того радіє...
Даліла ж до богів лягає блуд робити.
Гей, згинь Даліло, філістімлянська повіє,
Гей, щезни Іудо, зради породитель.

Схиляйте очі у цноті дівоцькій.
Усе одно не вірить вам громада.
І зватиме замість Іуда — Троцький,
Зінов'євець — казатиме на гада.

З еврейської переклав
Майк Йогансен

ПИСЬМЕННИКИ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ ТОВАРИШЕВІ СТАЛІНУ

РІДНИЙ ЙОСИФ ВІССАРІОНОВИЧ!

Повні пристрасної зненависті, гніву й жагучого презирства до найпідліших ворогів, зрадників нашої батьківщини, продажних агентів озвірілого фашизму — Троцького, Зінов'єва, Каменєва і всієї їхньої мерзенної зграї, ми, письменники квітучої України, звертаємо свої гарячі слова священної любові до Вас, рідний наш Йосиф Віссаріонович, любові до партії, любові до нашої великої батьківщини, що під вашим мудрим керівництвом домоглися нечуваних перемог.

Наші серця стискуються у незміримій зненависті при кожній згадці підлих імен Троцького, Зінов'єва, Каменєва і всієї банди терористів, найманих убивць, що увірвали життя благородного ленінця, достойного соратника великого Сталіна — Сергія Мироновича Кірова, що зазіхали на прекрасне сонце нашого життя, на Вас, дорогий Йосифе Віссаріоновичу, на Ваших соратників, кращих людей нашої великої батьківщини і всього світу.

Ми, співці високої радості вільного українського народу, що, під керівництвом партії Леніна — Сталіна, разом з усіма народами великого СРСР вийшов на широку дорогу щасливого життя, щодня відчуваємо Вас, Ваше велике мужнє серце, що б'ється на щастя трудящих усього світу, Ваше мудре керівництво, яке вивело нашу неосяжну батьківщину до вершин вільного щасливого життя, до буйного розквіту творчих сил радянського народу.

Чорна змова найпідліших убивць викликала безмежне обурення трудящого людства, всіх кращих представників світової культури й науки, які шлють прокляття продажним слугам здичавілого фашизму, що в своїй оскаженілій люті зазіхає на життя світочів нового людства.

Радянські письменники разом з усіма трудящими соціалістичної батьківщини ще тісніше згуртуються навколо партії, навколо геніального її вождя рідного Сталіна і стануть грудьми на захист дорогого Вашого життя і життя Ваших соратників, наш любимий вождь, учитель, натхненник і друг.

Ніякої пощади ворогам народу!

Розчавити гадину!

Хай живе велика партія Леніна — Сталіна!

Хай живе геній людства наш рідний, наш любимий Сталін!

Правління Спілки радянських
письменників України.

КЕРІВНИКАМ КП(б)У — ВІРНИМ СОРАТНИКАМ ВЕЛИКОГО СТАЛІНА

т.т. КОСІОРУ і ПОСТИШЕВУ

З великим обуренням, повні жагучої зненависті, ми — радянські письменники України — тавруємо ганебну, тричі презренну банду троцькістсько-зінов'євських виродків, що в звірячій фашистській люті підняли підлу руку вбивців на керівників партії, на кращих синів людства і вождя народів — великого Сталіна.

Історія людства не знає підліших злочинств, ніж мерзенні дії оскаженілих агентів гестапо, запроданців здичавілого фашизму, що зазіхнули на щастя людства, на світлий маяк трудящих всього світу, на серце і мозок світової революції.

Підлі вбивці, готуючи свої криваві злочини, цілилися і в Ваші благородні серця, любимі керівники вільного українського народу, кращі друзі соціалістичної культури і літератури.

Ми — письменники квітучої України — одностайно приєднуємо свій гнівний голос до багатомільйонного трудового народу Радянського Союзу і вимагаємо немилосердно розчавити фашистську гадину.

Під Вашим керівництвом, дорогі Станіслав Вікентьевич і Павло Петрович, розгромлено націоналістично-троцькістську контрреволюційну наволоч на Україні. Під непереможним прапором Леніна — Сталіна український народ прийшов до щасливого соціалістичного життя. За Ваших піклувань, допомоги і керівництва, буйно розквітла на оновленій українській землі соціалістична культура, розквітла радянська художня література, покликані до вільної творчості безмежні сили багатомільйонного українського народу, прекрасні таланти, що оспівають велич сталінської доби, великі перемоги соціалізму.

Керований Вами — кращими сталінцями, український народ, разом з братніми народами великого Радянського Союзу піде до нових перемог, знищуючи всіх ворогів народу, що спробують стати перешкодою на шляху непереможного соціалізму.

Нещадна кара ворогам народу!
Слава керівникам КП(б)У!
Слава великому генію людства — Йосифу Сталіну!

Правління Спілки радянських письменників України.

Фото М. Галущенка

„На варті“.
Аплікація з соломи худ. Саєнка.

Павло Кононенко

ПІД ПЕРЕКОПОМ

Бойові епізоди

Листопад. Холодна осінь.
Степ Тавріди пожовтів.
У похід ходили босі,—
Без шинелі й поготів.
Степ жовтіє. Мряка пада,—
Ні шляхів, ні міст, ні сел.
Ніч слизького листопада
Несподіваність несе.
Ой, щемлять потерті ноги,
Ноги босі — без щиблет,
Та веде до перемоги
Більшовицький партбілет.
І Полтава, і Нікопіль,
І Москва, і Ленінград —
Зустрічались в Перекопі
Як бійці країни Рад.
Ми в атаку йшли охоче,
Ми виносили алярм,
Бо проводив довгі ночі
З нами Фрунзе — командарм.
Хоч одежа вся дірява,
Хоч і змучена душа,—
Будували переправу
Через води Сіваша.
Будували, щоб водою
Сила хвиль не залила,
Бились з білою ордою,—
Били білого орла.
Вергають уламки гострі
З ненажерливих гармат,
І Литовський напівострів
Сипле куль смертельний град.
В Сиваші глибокі ями,—
Коні падають, хропуть,
Кулі хижими роями
Загромаджують нам путь.
Рано вранці — лиш свінуло,
Ми рвонулись навпролом,—
Офіцерство в караулах
Спантеличене було.
Ми ударили з розгону,
Розірвали міць дротів
І здирали з плеч погони,
З плеч погони золоті.
Панство марить про Одесу,
Бесарабію, Дунай...
Та гармат важкі колеса
Перейшли Караджанай.
Біля Карпової балки
В дефіле між двох озер
„Зав'язалась перепалка",—
Казав білий офіцер.
Тут клекочуть кулемети,
Там, у відблисках клинків,
Пуком впала на багнети
Ціла зграя біляків.
Налетіли з диким шалом,
Сам Борбович — генерал
Вів перед... та зустрічало
Їх незборене „ура"...
Бій точився без перерви,
Шаленіє генерал.
В бій уведені резерви
Зупинили білих шал.
У безладді, як отара,
Розгубивши міць свою,
Бігли білі на Байдари...
І знеславлений в бою
Вмер від шаблі пан Борбович...
Врангель же утік в Париж.
Від Ташкента до Тамбова,
В праці вільній і в любові,
Краю мій, ти барвінково
В творчій радості гориш.

Ігор Муратов

ГРІЗНИЙ ВОЇН

Розквіта, в боях народжена,
простеляє в даль поля —
ворогами переходжена,
та не здолана земля.

Світла смуга в небо зоряне,
в тінь врізається ножем:
землю орану й неорану
грізний воїн стереже.

Він, колись німий од голоду,
не спинивши в ранах кров,
ліс і воду, хліб і золото
стерегти сюди прийшов.

Він сюди глухий од галасу
чужоземного ставав;
за морями засміялися:
— „Босий? проти наших лав?

Ми голодного — роззутого
з кулеметів засмієм,
ми свободного — розкутого
до галери прикуєм!

З нами, дужими, крилатими,
не зійтись тобі в бою,
ми зруйнуємо гарматами
землю стомлену твою!"

Задивились чорні хоботи
зза морів на вільний край —
одягає воїн чоботи,
зброю — в руки: не займай!

За плечима крила виросли
та іще ж які тугі!
Здивувались, зажурилися
за морями вороги.

Хобот злякано підстрибує
і назад: „Панове, жах!
Під водою воїн рибою,
воїн птахом в небесах!"

Світла смуга в небо зоряне,
в ніч врізається ножем:
землю орану й неорану
грізний воїн стереже.

Розквітай, колись знедолена,
простеляй свої поля —
героїчна, неподолана,
неприступна ця земля!

ОДНОСТАЙНО СХВАЛЮЄМО ВИРОК

РЕЗОЛЮЦІЯ МІТИНГУ ПИСЬМЕННИКІВ СТОЛИЦІ ТА СПІВРОБІТНИКІВ СРПУ, ЛІТФОНДУ Й УЗАП

Письменники й співробітники Спілки, Літфонду і УЗАП квітучої Радянської України гаряче й одностайно схвалюють вирок Військової Колегії Верховного суду СРСР про розстріл фашистської банди троцькістсько-зінов'євської контрреволюції.

З величезним піднесенням письменники зустріли вирок Найвищого суду, бо він цілком і повнотою відповідає нашим бажанням і виражає волю народу.

Підлі вбивці вирвали з наших лав одного з кращих синів нашої партії — Сергія Мироновича Кірова і в своїй безсилій люті піднімали брудні закривавлені руки на керівників партії й уряду, цілили в найдорожче для людства серце — серце Сталіна, вождя і друга трудящих всього світу, кращого учня великого Леніна.

Здійснений вирок над озвірілою бандою фашистських убивць розчищає шлях для ще більшого розквіту соціалістичного будівництва і вливає нам нові сили на ще енергійнішу роботу на фронті соціалістичної культури й літератури.

Процес над троцькістсько-зінов'євським терористичним центром був наочним уроком класової боротьби. Не випадково, що цих білогвардійських терористів, шпіонів, диверсантів захищають агенти фашизму — главарі II Інтернаціоналу в особі Де-Брукера, Адлера, Сітріна та Шевенельса.

Все це ще й ще раз стверджує правильність визначення товаришем Сталіним троцькізму як передового загону міжнародної контрреволюції.

Партія більшовиків під керівництвом геніального вождя і друга пригноблених всього світу товариша Сталіна забезпечила Радянській Україні в дружній сім'ї братніх республік Союзу Рад могутній розквіт соціалістичної індустрії, колективізованого сільського господарства, розквіт радянської соціалістичної культури.

Ми вимагаємо прискорити розгляд справи і нещадного вироку радянського суду над викритим на Україні фашистським кублом: Шмідтами, Голубенками, Мірчуками, Коцюбинськими, Мухіними, що провадили свою найпідлішу дворушницьку контрреволюційну діяльність, посягали на життя славетних вождів радянського народу.

Збори письменників і співробітників вимагають розплутати до кінця зв'язок Бухаріна, Рикова, Радека, Пятакова й інш. з брудними негідниками контрреволюційними троцькістами-зінов'євцями.

Треба до кінця знищити всі рештки контрреволюційного троцькістсько-зінов'євського охвістя! Троцький — ця найогидніша тварюка, цей організатор убивць і спільник гестапо, буде покараний міжнародним пролетаріатом.

Ще притаїлись троцькістсько-зінов'євські націоналістичні вишкребки. Треба незміряно більше у повсякденній роботі підвищити більшовицьку пильність, щоб викрити до кінця і викорчувати з корінням фашистське насіння.

Ми, радянські письменники і співробітники Спілки, Літфонду й УЗАП, даємо священну клятву товаришу Сталіну і ленінсько-сталінському ЦК партії більшовиків, радянському урядові, що ми будемо, як один, пильно охороняти наших вождів, невичерпною любов'ю до яких наповнені наші серця.

Віддамо всі наші сили, хист і життя на здійснення великих ідеалів людства, до яких веде трудящих всього світу світлим ленінським шляхом наш рідний любимий Сталін.

Хай живе наша славна більшовицька партія!

Хай живе великий Сталін!

Хай живуть керівники КП(б)У і українського народу т. т. Косіор і Постишев!

Хай живуть славні й бойові чекісти — незламні вартові революції!

Терень Масенко

БАТЬКІВЩИНА

Як тебе не славить, не любити,
Не співать прапори бойові?
Ти морями чотирма обмита,
Оповита в подвиги живі.

Поміж Чорним морем і Балтійським,
Од тайги і до Каспійських вод
Устає непереможним військом
Твій трудом озброєний народ.

Це твоя емблема — Серп і Молот
Підняла над світом вимпела.
Найвірнішу, найдорожчу молодь
Ти морям розкованим дала.

Як тебе не славить, не любити
Мовою і тюрків і зирян?
Ти морями чотирма обмита,
Увійшла в Великий океан!

Ти гукнула голосом „Аврори"—
І тебе почули на віки
Грузії золотоверхі гори,
Степ Вкраїни й Азії піски.

Ти — країна, де уперше в світі
Вміють труд цінити і любить,
Знає армія, що боронити,
Люди знають, задля чого жить.

Як тебе не славить, не любити
У вустах щасливих сотень мов?
Ми тебе, як сонце, знов одкрите,
У піснях і серці несемо.

Фото М. Галущенка

Гобелен „Маршал Ворошилов з колгоспниками".
Виконали колгоспниці с. Решетилівки, Харк. обл.— Марія Лебединська, Тетяна Сухіна, Катря Кузьменко.
Ескіз — художника М. Рокицького.

Ти мені, німому батракові,
Голос, пісню і любов дала,
Ти мене в моря позвала нові
Під червонозорі вимпела.

Я вартую в океані Тихім —
Й спілих нив я слухаю прибій.
Я люблю роботу, пісню, книгу,
Дівчину у майці голубій...

Як мені не славить, не любити
Щедру і щасливу отаку,
Штормом революції обмиту,
Батьківщину першу на віку!

Іван Микитенко

СОЛО НА ФЛЕЙТІ

КОМЕДІЯ НА ТРИ ДІЇ

ДІЙОВІ ОСОБИ

Федір Васильович Вересай, науковий робітник, секретар партійного комітету Інституту культури й побуту, 48 років.
Сергій Михайлович Бережний, директор Інституту культури й побуту, за 50 років.
Стефан Стефанович Ружевський, його заступник, 47 років.
Хортевич, особистий секретар Бережного, людина невиразного віку.
Катерина Іванівна Криницька, професор, 45 років.
Наталя Рогоз, аспірантка, років 24.
Роман Убийбатько, аспірант, років 30.
Григорій Ярчук, аспірант, років 28 — 30.
Василь Шведенко } молоді аспіранти, комсомольці.
Оля Незаймай
Секретар Глинський }
Стенограф Шпинський } апарат Бережного.
Машиністка Дуєва
Стенографістка Зуєва
Порфирій Маркович Булава, старий швейцар.
Іван Петрович Горгуля, двірник.
Студенти й аспіранти.

ДІЯ ПЕРША

1

Через глядну залу йде людина років тридцяти. Спину їй навантажено в'язками книжок. Одинока флейта грає марш. Людина східцями підіймається на місток, перекинутий через оркестр, спиняється перед закритою завісою, скидає з плечей вантаж і, повернувшись до зали, оглядає людей, витирає піт і посміхається. Вона одягнена в погане, довгополе, обтріпане пальто і в кепку; вона давно не стрижена, не голена і взагалі має вигляд дорожній. Коли пісня флейти нарешті затихає, людина ще раз обводить очима глядачів і звертається до них:

Ну, от і я, мої дорогі друзі і мої любі вороги. Вітаю вас і тебе, велике місто, і тебе, сонце, і тебе, чарівне життя, і тебе, кондукторе, що привіз мене зайцем по шляхах нашої республіки. „На привіт віддячу вам привітом, п'ю за вас і ваше ремество! Воно, як і наше, скінчиться смертю",— так

співається в одній чудовій опері. Але смерть подумає про нас сама, а про життя подумаємо ми! Про життя, якому я поклоняюсь. Почнемо ж його, друзі і вороги! Притиснемо один одного до серця з такою любов'ю, з якою притискуються зуби зубчатих коліс, що рухають безупинну машину наших днів. Добувайте ж зброю слова з скарбниць вашого мозку і зброю пристрастів — із ваших душ! Ми стоїмо один проти одного перед завісою сьогоднішнього дня. І поки вона не розкривається, я не можу знати, хто з вас *за*, а хто *проти* мене. Тим краще! Тим краще, кажу я собі і вам.

2

Завіса відслоняється. Людину заливає світло, від якого вона кліпає очима і посміхається. Обернувшись назад, людина бачить перед собою високий зелений паркан і замкнені ворота. На це вона каже так:

Несподіване маленьке ускладнення. Перед нами паркан і ворота. До того ж паркан високий, а ворота — замкнені. Але з цих важких томів, у які вкладено людську мудрість і які я приніс на своїх плечах, ми можемо зробити чудовий трамплін. З нього не важко буде підскочити і вхопитись руками за верхівку цієї наївної перепони. І якщо ваші м'язи треніровані так само, як і нерви, то все це ви проробите легко і з задоволенням.

Людина робить так, як сказала,— вона видирається на паркан і, вже сидячи нагорі, ще раз посміхається до глядачів.

Отже, до побачення — в інституті або в трамваї; в опері або в крамниці готового одягу; у вашої або в моєї коханки, на високому засіданні, чи в низькому трактирі; в бурхливій дискусії чи десь у тихому товаристві за шклянкою чаю,— хіба не однаково? Коли хочете, моє прізвище—Ярчук, Григорій Філаретович, аспірант філософії. А втім, ми й так пізнаємо один одного. Єдине прохання до вас (*показав він на свої книги*) подивіться, будь ласка, щоб ніхто не вкрав мого наукового багажа, поки я відчиню ці ворота. (*На цьому він зникає по той бік паркана*).

3

Тоді паркан розсувається, і за ним видно розкішні клумби й квітники перед парадними дверима будинку, на якому написано: „Центральний науково-дослідний інститут культури й побуту"
Ярчук ходить між квітами і, вдихаючи їхні пахощі, висловлює свої почуття:

О, царство квітів і пахощів! І тут змагаються між собою і воюють. Кричать, кличуть на допомогу і вихваляються. Ніжнорожеві левкої забивають біляві петунії. Дрібненькі флокси пнуться перед жовтогарячими настурціями. А ось

і ромашка, моя улюблена квітка! Учені дали їй назву: хамомілля вульгаріс. Це не зовсім милозвучно. Ромашка — ніжна квітка раннього літа, з золотим сердечком і білими пелюстками. Ха-ха! Зриваючи її, хіба ви не бачите, як зеленим лугом біжить молода дівчина?.. Але... тс-с-с... (*Зриває ромашку й вставляє собі в петельку, потім підходить до під'їзду й натискує гудзик електричного дзвоника*).

4

За дверима з'являється постать старого швейцара Булави. Швейцар дивиться крізь скло на незнайому людину, нарешті відчиняє двері й, розгладжуючи бороду, виходить на приступці під'їзду.

Булава. Що скажете, молодий чоловіче? Да.

Ярчук. Здрастуйте.

Булава. Доброго здоров'я. А далі?

Ярчук. Оце і є Центральний науково-дослідний інститут культури й побуту?

Булава (*на вивіску*). Читайте, молодий чоловіче, розвивайтесь. Написано культурними буквами.

Ярчук. Тоді ви будете Булава?

Булава. І тоді й тепер — Булава. А далі?

Ярчук. Порфирій Маркович?

Булава. Да-а, Порфирій Маркович, швейцар Інституту культури й побуту.

Ярчук. Прекрасно. Тоді дозвольте познайомитись: молодий науковий робітник Григорій Ярчук. Власне, покищо аспірант, призначений до вашого інституту.

Булава. А-а, дуже приємно. Ваш дорожний вигляд мене спочатку був збив.

Ярчук (*добродушно*). І правда, я покищо мало схожий на столичну людину.

Булава. Нічого, у нас прообразуєтесь. То це ви до товариша директора, Сергія Михайловича, чи до їхнього заступника, Стефана Стефановича, чи до голови місцевкому, товариша Мокроступенка, чи може до секретаря партії, товариша Вересая?

Ярчук. Ні, я покищо — до вас, а до директора я ще встигну.

Булава. А-а! Та він, положим, не скоро й приїде.

Ярчук. Ну, от і гаразд.

Булава. А звідки ж ви, дозвольте поцікавитись, знаєте моє ім'я, по батькові?

Ярчук. Хто ж не знає серед людей науки Порфирія Марковича?

Булава (*розгортаючи бороду*). Да-а-а. Воно, положим, таки й правда.

Ярчук. Чув, багато чув про вас і листа вам привіз.

Булава. А-а! Який же лист? Від кого?

Ярчук. А з вашого рідного міста. Від Миколи Андроновича Горовенка, швейцара Інституту нормальної анатомії.

Булава. А-а-а! Не може бути!

Ярчук. Як же? Старий приятель не забув про вас і часто згадує й розповідає, як ви співчували йому й раділи, коли він винайшов був свій кетгут.

Булава. Ну, як же!.. кетгут... пам'ятаю: нитки такі для зашивання внутрішніх ран. Ах ти ж, боже мій! Да-а... Як зараз пам'ятаю. От, каже, куме Порфирій Марковичу, який я їм приготував кетгут! Професора ще сто років не зможуть такого приготувати з своїми мікроскопами по тих лабораторіях! Просто спокою не давав з своїм кетгутом. На тому й прославився...

Ярчук. Ну, так от: дізнавшись від знайомих, що я їду до вашого інституту, Микола Андронович велів передати вам цей лист і свій приятельський привіт.

Булава. Велика приємність, молодий чоловіче, велика приємність. Так ви бачили самого Миколу Андроновича! Пройдім туди, до клумбів, посидимо на ослінчику...

Ярчук. З приємністю.

Булава. Нема, нема тепер таких. Помирають справжні люди. Не знаю, може десь ще й знайдеться який швейцар, а так, по інших місцях — переводяться люди нінащо. А які були швейцари! Гвардіони, а не люди. Бувало стоїть коло вішалки, як той генерал. Іншим разом по четвертній за день збирав. Пошана, увага... Ах, Микола Андронович. Ось воно — стара дружба! Десять років не бачились, а не забув. Да-а-а. Прочитаємо. (*Іде до Інституту*).

Ярчук (*до глядачів*). Чи не варто ж було привезти подібний лист від одного швейцара, щоб другий швейцар міг пережити такі приємні хвилини? Я думаю, що варто було.

5

Чутно голоси Олі та Васі. Ярчук затримується за колоною під'їзду, слухає. Оля й Вася входять, украй збуджені суперечкою.

Вася. Я не розумію одного...

Оля. Та ти вислухай!

Вася. Ні, ти вислухай! Я ставлю питання принципіально!

Оля. А я хіба ставлю інакше?

Вася. Тоді зрозумій, що я хочу сказати.

Оля. Ну?

Вася. Я питаю тебе, що таке учений секретар Інституту культури й побуту — взагалі, в принципі?

Оля. А по-твоєму що?

Вася. Насамперед це — міцний науковий робітник, праці якого мають самостійне значення. Без цього йому копійка

ціна, і ніякого авторитету він ніколи не завоює. Ти згодна з цим? Ось чому ми висуваємо Романа Убийбатька.

Оля. Але ти забуваєш, що учений секретар повинен мати адміністративні здібності і вміти розбиратися в людях. А Роман, як відомо...

Вася. Що тобі відомо? Мені відомо тільки, що в нього широка і щира душа, що він людина високих політичних принципів. Але це — його перевага!

Оля. Про яку я прекрасно знаю! Але ця перевага не може замінити йому адміністративних здібностей, яких у нього нема. Це поперше. А подруге, твій аргумент б'є не мене, а тебе!

Вася. Чому?

Оля. Тому що, висуваючи таку цінну наукову силу, як Роман, на секретарську посаду, ти відриваєш його від основної, наукової роботи. І, нарешті, він сам не хоче й пальцем кивнути, щоб допомогти своєму призначенню.

Вася. Ну, ще б пак! І це — принципіальне заперечення?!

Оля. В кожному разі це додаткова трудність. А по-моєму, ученим секретарем може бути Мокроступенко.

Вася (*схоплюється*). Хто?

Оля. Мокроступенко.

Вася. Та ти розумієш, що ти кажеш? Ти, очевидно, забула, що сказав товариш Вересай на засіданні партійного комітету! Учений секретар повинен здійснювати лінію партійної організації, а не Бережного! Ти це розумієш? Він мусить допомогти нам по-більшовицькому організувати учбову роботу.

Оля. Ти ж говориш, що учений секретар — це насамперед серйозний науковий робітник.

Вася. А хіба наука у нас одірвана від політики?

Оля. А хіба адміністративні функції одірвані від політики?

Вася. Але Мокроступенко! Цей профбюрократ! Ні! Я не можу тебе зрозуміти! Не можу! (*Обурений виходить*).

Оля. Васю! Почекай же! (*Пішла за ним*).

6

Ярчук (*входить, посміхаючись*). Прекрасно. Він за здібності наукові, а вона — за адміністративні. Але багато незрозумілого. Хто ж поведе мене по цій невідомій землі?

Булава (*з'являється*). Да-а, молодий чоловіче, да-а. Пише, значиться, Микола Андронович, що не ті тепер часи настали, і говорить, що темпора мутантур, то їсть наука пішла в другий бік і, значиться, кетгут уже його не приймається. Ха-ха-ха! Розтрогали ви мене цим листом, молодий чоловіче, розтрогали. Не приймається! Темпора мутантур, ха-ха-ха! (*Аж сльозу витер*). Повеселили на старості літ. Може я вам зроблю щось приємне в житті.

Ярчук. Дякую. А ви життя інституту мабуть добре знаєте...

Булава. Ще б не знати, коли з моменту заснування культури й побуту я незмінний швейцар! Усі входящі й виходящі у мене в голові.

Ярчук. Папери?

Булава. Ні, молодий чоловіче, люди, а не папери.

Ярчук. Цікаво. А чому входящі й виходящі?

Булава. Бо люди, як і папери — кожен має на собі резолюцію. Та ще й не одну, а дві.

Ярчук. А чому дві?

Булава. А як же? Одна — за, а друга — проти.

Ярчук. Цебто одна написана друзями, а друга — ворогами? Так я вас зрозумів?

Булава. Так. Хвалю. Поясню на прикладі. От узяти професора Катерину Іванівну Криницьку. Прекрасна женщина, і немолода вже, а, безумовно, має дві резолюції. Одну від секретаря партії...

Ярчук. Погану.

Булава. Угадали.

Ярчук. За що?

Булава. За те, що не завжди поціляє в марксистську точку.

Ярчук. А другу?

Булава. Від директора, товариша Бережного.

Ярчук. Хорошу?

Булава. Безумовно підходящу.

Ярчук. За що?

Булава. За те, що від секретаря партії має погану.

Ярчук. Цікаво. А звідки ж ви це знаєте?

Булава. Сам чув, як подавав їм пальта і калоші.

Ярчук. Надзвичайно цікаво. Ви, як видно, багато читаєте. От і зараз бачу вас із книжкою.

Булава. Да-а, у мене завжди якась книжка. Це вчора ввечері секретар партії одягався та й забув у гардеробній. А книжка важна, директор сочинив, під назвою „Думки педагога". І напис тут зроблено — секретареві від Сергія Михайловича. „З більшовицьким привітом".

Ярчук. Цікаво. „С. М. Бережний. Думки педагога, том перший". (*Перегортає*). Це ви підкреслили?

Булава. Де?

Ярчук. Оце. І нотатку збоку: нонсенс.

Булава. А-а, ні. Я більш в голові замічаю. Це мабуть товариш Вересай підкреслив, а може той другий, як кажете, прізвище?

Ярчук. Нонсенс.

Булава. Ага, ну то він і покреслив. Не вміє берегти книгу. Некультурна людина.

Ярчук (*посміхається*). Що правда, то правда. А скажіть... видно, Сергій Михайлович дружно працює з товаришем Вересаєм, коли подарував йому книжку? (*Знаходить нотатки, перечитує*).

Булава. А працюють. Хоча Стефан Стефанович, заступник їхній, на секретаря партії зуб точить. Видно, щось там у них зачепилося.

Ярчук. Зачепилося, кажете? (*Переписує дещо в записну книжку*).

Булава. Д-а, зачепилось та ще й не абияк. Війна по всьому фронту.

Ярчук. За що ж воюють?

Булава. Товариш Вересай за марксистську проблему, а Сергій Михайлович — за Стефана Стефановича. Сьогодні якраз останній бій за вченого секретаря інституту. Вересай стоїть за Убийбатька, проти Мокроступенка, а Стефан Стефанович — за Мокроступенка, проти Убийбатька.

Ярчук. А Сергій Михайлович?

Булава. За того, хто буде для нього найкращий.

Ярчук. Прекрасно. (*Повертає книжку*). А що ж воно за людина, той Вересай?

Булава. Кажу ж вам — секретар партії і науковий педагог. За допомогою марксистської проблеми бачить людину наскрізь.

Ярчук. Невже? А Убийбатько?

Булава. Роман Дмитрович? Це історичний аспірант більшовицької науки. Був ковалем, а тепер пише сурйозну дисертацію і доказує, що при нашій, сказать, радянській владі не може бути падлеців. Ну, не знаю, чи докаже.

Ярчук. Дуже цікаво! А Мокроступенко хто?

Булава. Голова місцевкому. Теж підходящий учений, але цей більше нащот того, щоб членські внески акуратно вносили.

Ярчук. Членські внески? Так, так... Надзвичайно цікаво. А хто ж, все таки, буде ученим секретарем: Мокроступенко чи Убийбатько? Хто, по-вашому, переможе?

Булава. Переможе, молодий чоловіче, той, хто поцілить у точку. Замітьте мої слова: завжди той перемагає, хто у точку поціляє.

Ярчук. Ха-ха-ха! Прекрасно сказано, Порфирій Марковичу. Ви прямо філософ. У точку?

Булава. У точку, молодий чоловіче, тільки в точку! (*Обоє сміються*).

Ярчук. Дякую, Порфирій Марковичу. З вами так приємно розмовляти.

Булава. На здоров'ячко. Та й у вас, молодий чоловіче, я бачу, великий талант до науки. Ну, погуляйте по квітничку... Як вас по батькові величати?

Ярчук. Григорій Філаретович.

Булава. Дуже радий з вами познайомитись, Григорій Філаретовичу. Приємний ви молодий чоловік, приємний. Ну, погуляйте, скоро й начальство прибуде. (*Пішов до інституту*). Да-а, Миколо Андроновичу, да! Увірвався кетгу́т, але живе культура і побу́т! Ха-ха-ха! (*Зникає за дверима*).

Ярчук (*посміхається до глядачів*). Увірвався кетгу́т, але живе культура і побу́т... Прекрасно! Життя збагачує нас на кожному кроці. (*Наспівує*).

Пахуча квітка прерій...

(Пішов у сад).

8

Входять Оля й Вася в стані ліричного примирення.

Вася (*тихо, уважно веде Олю під руку*). Олю...

Оля. Що Васю?

Вася. Хороше.

Оля. Да, Васю... прекрасно. (*Сідають на лаву. Пауза*).

Вася. Отак би й сидів з тобою завжди.

Оля. Та що б з того вийшло?

Вася. Почекай.

Оля. Та я ж чекаю.

Вася. Тобі ж хороше?

Оля. Дуже.

Вася. Ну от. Значить, ти повинна мене зрозуміти.

Оля. А ти повинен зрозуміти мене.

Вася. Чекай же! Ти ж розумна, хороша дівчина.

Оля. І ти ж розумний, хороший хлопець. Тільки до чого це ти ведеш?

Вася (*спалахнув*). Та почекай же ти, нарешті! Я тобі кажу, що ти розумна.

Оля (*спалахнула*). А я тобі кажу, що ти теж не глупий.

Вася. Олю!

Оля. Васю!

Вася. Олю! (*заспокійливо взяв її руки, пригасив полум'я суперечки*). Хороше?

Олю. Хороше.

Вася. Ну, от! А коли я тобі кажу, що секретарем повинен бути Убийбатько, то ти відповідаєш...

Оля. Що секретарем повинен бути Мокроступенко.

Вася (*схоплюється*). Іди від мене! Чуєш? Іди геть! (*Повертається сам, налітає на Ярчука, що йде назустріч, збиває його з ніг*). Пробачте! (*Оля сміється*).

9

Я'рчук. Одначе. Темперамент у вас, дорогий товаришу.

Оля (*побачивши Убийбатька*). Романе! Поспішай на допомогу! Тут Вася чоловіка звалив.

10

Входить Убийбатько, широкоплечий, мужній, відкрите чоло, буйна чуприна.

Убийбатько. Ну, це дійсно некультурність з твого боку, ботанік. Людину звалити. Забились, товаришу?

Ярчук. Та ні, не дуже.

Убийбатько. Ну, значить, миріться.

Ярчук. Та ми, власне, й не сварилися. Я просто йшов по алеї, читав. Коли це раптом — бах! (*Всі сміються*).

Убийбатько. Ви якого курсу?

Ярчук. Я аспірант.

Вася. Аспірант? Якої кафедри?

Ярчук. Філософської. Сьогодні тільки приїхав до вашого інституту, як бачите. Он і книжки, увесь мій багаж, так би мовити, omnia mea.

Вася. Ну, от свіжа людина! Хай скаже.

Оля. Да, да, хай скаже!

Ярчук. Будь ласка. В чім річ?

Вася. Питання принципіальне: який, по-вашому, повинен бути учений секретар Інституту культури й побуту? В широкому розумінні цього слова.

Оля. Атож. Як ви собі уявляєте його функцію?

Убийбатько (*з посмішкою*). Починається. (*Сів на лаву, розгорнув книжку, читає*).

Ярчук. На жаль, я не знаю, про що ви сперечаєтесь. Але загалом кажучи (*до Олі*), учений секретар повинен мати певні адміністративні здібності. Інакше йому важко буде тримати лінію.

Оля. От! Бачиш? Вашу руку!

Ярчук. З задоволенням. Але з другого боку (*до Васі*), говорячи принципіально...

Убийбатько (*підвів голову, слухає*).

Ярчук. Говорячи принципіально, ученим секретарем повинна бути людина, що має цінність насамперед як науковий робітник. Інакше він не матиме ніякого авторитету.

Вася. От! Чуєш? Вашу руку! Будьмо знайомі. Василь Шведенко.

Убийбатько. В минулому — фрезеровщик, в майбутньому — соціолог, а на даному етапі — ботанік.

Ярчук. Ботанік? Яким чином?

Вася. Мовчи!

Убийбатько. Ні, навіщо ховати. Сей учений муж був спійманий у ту хвилину, коли, обриваючи пелюстки рожевої квітки, він намагався відкрити таємницю серця однієї милої дівчини. За що й прозваний ботаніком.

Вася. Одним словом, скорочено — Вася.

Ярчук. Дуже радий. Григорій Ярчук, скорочено — Гриша.

Вася. Ну, от. А це — знайомтесь.

Оля. Незаймай.

Ярчук. Пробачте...

Вася. Та ні, це в неї таке прізвище. А втім, вона взагалі істота уперта й суперечлива.

Оля. Ми з вами потім поговоримо. А зараз я маю декому подзвонити. До побачення. (*Пішла в інститут*).

Вася. Дзвони, дзвони, нічого не вийде! Комсомол на нашому боці. (*На Убийбатька*). А це—наш майбутній учений секретар.

Убийбатько. Який там секретар! Роман Убийбатько. (*Тисне руку*). В житті люблю політекономію...

Вася. І Наталку Рогоз.

Убийбатько (*загрозливо*). Ботанік!

Ярчук. Дуже радий познайомитись.

11

Входить Криницька. На ходу читає і править коректурні аркуші. Віддавшись справі й своїм думкам, відповідає коротко, іноді не до речі.

Вася. А ось і Катерина Іванівна!

Криницька (*одриваючись від коректури*). Да. Що ви сказали?

Вася. Я? Абсолютно нічого. Ви кажете — здрастуйте, а я відповідаю — здрастуйте. От і все.

Криницька. Здрастуйте. Як вам це подобається? Навмисно, чи що, плутають?

Вася. Хто?

Криницька. Коректори. У мене написано — „зв'язати двох слів", а тут — „зв'язати двох ослів". Не розумію.

Вася. Да, важко. Хоча коректори можуть.

Убийбатько. Наш новий товариш—Григорій Ярчук, аспірант філософії.

Вася. Наш старий друг, Катерина Іванівна Криницька, професор історичних наук.

Ярчук (*посміхається*). Дуже радий. Читав ваші лекції, знаю.

Криницька. Не сподівалась на таку популярність.

Ярчук. Не знаю, що в таких випадках треба відповідати.

Криницька (*з цікавістю*). А от скажіть... ваша думка про мою останню книжку?

Ярчук. Книжка вельми цікава. Але, пробачте... марксизму в ній щось я не помітив.

Вася. Убив. От провінціал нещасний, ніякого такту.

Криницька. Дякую. (*Тисне Ярчукові руку*). Так завжди робіть: прямо, без лицемірства.

Убийбатько. Да, це дійсно...

Ярчук (*до Криницької*). Вибачте, я не хотів вас образити.

Криницька (*вже заглибилась у коректуру*). Ну, от ще! У мене „цілком одверто", а тут — „кілком одперто"...

Убийбатько. Здорово.

Чутно сирену автомобіля.

Вася. Тихо! Директор приїхав!

Ярчук. А, директор. Це до речі.

Вася. Першим вилазить Стефан Стефанович. Настрій веселий, це треба взяти на увагу. А директор щось бубонить шоферу.

12

Входить Ружевський, европеєць у золотих окулярах.

Ружевський. Привіт. Ох, я сі насміяв допіру, тож мені нинька веселий день. Ай, хай би грець!

Вася. Розкажіть, хай і нам стане весело.

Ружевський. Ох, то вже була кумедія, ви тільки в'явіть. Директор сі вчепив до руля, шофера одсторонив та й повів машину вперід, а вона, розумієте, вбік... Той його шарпає за руки, не дає, а він одне: сам їхатиму та й уже. А ми собі з туваришем Хортевичем сидимо тихісько та вже тільки потерпаємо, най тя шляк трафить. Той на нього гримить, не туди крутиш, а він сі опірає та й їде далі, бігме. А туваріш Хортевич тільки стенографує тую лайку. То вже мені нинька веселий день, ха-ха-ха!

Криницька. Нічого собі, весело. Так можна й розбитися й людей покалічити.

Ружевський. А то звісно — ризикована річ: то є газарт, бігме. То вже ми з туваришем Хортевичем потерпаємо, а, хай би грець.

Ярчук (*до Убийбатька*). Що воно за один, цей неприємний дядя?

Убийбатько. Заступник Бережного.

Ружевський. Що кажете?

Убийбатько. Кажу, що ви є Стефан Стефанович.

Ярчук (*мило посміхається*). Григорій Ярчук.

Ружевський. А, ви сі з'явили? Добре. Зайдете пізніш до мого кабінету. О, вже йде старий.

13

Входить Бережний. За ним, як тінь, ніде й ні на крок не відступаючи,— плюгавий, мовчазний і непомітний Хортевич, у якого замість обличчя, здається, є тільки шорстка лопата бороди сірого неприємного кольору.

Бережний (*на ходу*). Я сказав „так" і перетакувать не буду. Не маю звички перетакувать. Хай друкують те, що написано.

Хортевич (*на знак згоди мотає головою і стенографує*).

Бережний. Що скажете, шановне товариство?

Вася. Доброго ранку.

Бережний. Привіт, привіт. Переходьте до діла.

Вася. Вітаємо з новими успіхами.

Бережний. З якими саме?

Вася. Самі ведете машину.

Бережний (*зміряв його поглядом*). Угу. Сам, хлопче, сам. А хіба комсомол заперечує?

Вася. Ні, комсомол спочатку вивчає справу, а потім уже заперечує, якщо не згоден.

Бережний. Угу. Яку ж це справу?

Вася. Та я ж говорю про вченого секретаря. Ми настоюємо, щоб у цьому питанні була зважена громадська думка інституту.

Бережний. Хто це „ми"?

Вася. Аспіранти.

Бережний. Угу. Цебто ви — громадськість, а я — не громадськість. Думка аспірантів — відповідає лінії партії, а думка директора — не відповідає?

Вася. А коли відповідає, то чому б же директорові не діяти спільно з партійною та комсомольською організацією? Погодьтесь, що це дивно.

Криницька. Дуже дивно. У мене „дух і матерія", а тут „бухгалтерія".

Вася. До того ж ще й подвійна.

Бережний (*не дочувши*). А мені видається дивним ваше недоречне хвилювання, товаришу Шведенко. Може ви самі хочете бути ученим секретарем?

Вася. Я? Ні, товаришу директоре, думаю, що моя кандидатура не підходить.

Ярчук. Пробачте, товаришу директоре. Я не досить зорієнтований в житті інституту, і тому мій голос може здатися трохи несподіваним. Але я цілком приєдную його до голосу громадськості.

Убийбатько (*до Криницької*). Ого. Та він цікавий хлопець.

Бережний. Тобто?

Входить Оля, підходять ще кілька аспірантів.

Ярчук. Тобто я, так само, як і вони, вважаю, що місце ученого секретаря повинне бути забезпечене за найбільш достойним.

Оля. Правильно.

Бережний. А ви хто такий?

Ярчук. Я — новий аспірант Григорій Ярчук.

Бережний. Теж представник якоїсь групи?

Ярчук. Одної з вами.

Бережний. Не розумію.

Ярчук. Я, хоч і молодий, але комуніст, як і ви.

Бережний (*уважно, з ледь помітною посмішкою глянувши на нього*). Не погано.

Вася. Ну, от! Значить, ми ставимо питання спільно.

Бережний. Запишіть. В питанні про вченого секретаря не припускати склоки й непотрібного ажіотажу. Вирішити справу закрито, щоб вулиця не могла скакаху й плясаху веселими ногами. Новому аспіранту... як вас?

Ярчук. Ярчук.

Бережний... Ярчукові з'явитися в мій кабінет для розмови. Здорову критику вітаю. Все.

Хортевич (*мотнув головою, записав*).

Вася. Значить, товаришу директоре...

Бережний (*перебив*). Я сказав „так" і перетакувати не буду... Ясно? (*Пішов до Інституту*).

Вася (*до товаришів*). А вам ясно?

Ярчук. Покищо не дуже. Але треба діяти.

Ружевський (*розвів руками*). І отак завжди, бігме. Ну, вже й старий, мамцю моя!

Всі йдуть до Інституту.

14

Булава виходить назустріч і широко відчиняє двері перед директором. Стіни інституту розсовуються. Відкривається перспектива сходів, засланих килимовими доріжками. Нагорі сходи заламуються праворуч і ліворуч. Посередині троє масивних дверей, оббитих темною цератою. На дверях скляні червоні таблички з золотими написами: „Директор інституту", „Заступник директора". „Секретар партколективу".
Булава йде сходами нагору, відчиняє двері директорового кабінету й згори вітається.

Булава. З добрим ранком, Сергію Михайловичу!

Бережний. Здрастуйте, здрастуйте, товаришу Булава.

Ружевський. То я в тій хвилі буду у вас!

Бережний. Гаразд.

Бережний іде з Хортевичем до свого кабінету. Ружевський — до свого; решта розходяться сходами — праворуч і ліворуч. Булава спускається вниз — до гардеробної, де його не видно.
Ярчук вносить свій „багаж", кладе його біля сходів, пригладжує чуба й підіймається до кабінету Ружевського. Біля нього затримується Убийбатько.

Убийбатько. Явитись начальству?

Ярчук. Так. Я ж нікого й нічого тут не знаю. Життя інституту для мене — terra incognita. Хто чим дихає і чого прагне — нічого не знаю. Бачу — якась боротьба. Але коріння її від мене скриті.

Убийбатько. А чого ж скриті? На мою думку, все ясно. Боремось за соціалізм, за гармонію розуму й серця і ненавидимо всяку повзучу твар.

Ярчук. Так, любити їх нема за що...

Убийбатько. Не можу дивитись, як вони влазять в життя з витягнутими шиями, з зігнутою спиною і з підлою формулою на губах: „до ваших послуг". Ненавиджу.

Ярчук. Ех, Романе! Болюче питання зачепили. Через таких мені й перевестись довелося. Але, знаєте... чи варті вони зненависті?

Убийбатько. А як же?

Ярчук. Я думаю — досить і самого презирства. Почуття за нашого часу надто дорогі. Зненависть треба берегти на сильного ворога, на шкідника, а плазунів я просто зневажаю, і з них цього досить.

Убийбатько. Як вам сказати. Благородних шкідників я щось не знаю. Всі вони підлі, а плазуни — особливо небезпечні. Один псує машини, а другий — людські душі.

Ярчук. Прекрасно сказано. Ви зразу поглибили питання. (*Тисне йому руку*). Якщо ми станемо друзями, то я скажу, що починаю життя в цьому інституті прекрасно. А тепер — мушу являтися. (*Стукає до кабінету Ружевського, звідти чутно відповідь:* „Можна". *Зникає за дверима*).

Убийбатько. Цікавий парняга.

16

Сходами підіймається Наталя Рогоз.

Наталя. Здрастуй, Романе!

Убийбатько. А, Наталка! Здрастуй!

Наталя. Ну, які новини? Ти, звичайно, як завжди: пообіцяв і не прийшов.

Убийбатько. Розумієш — працював і забув. Згадав о третій годині ночі, але вже незручно було заходити.

Наталя. Ну, ще б пак, о третій годині. Ось тобі книжка, яку ти просив для своєї роботи. Насилу дістала.

Убийбатько. Ти геніальна, Наталко! Дякую.

Наталя. Ні, ти геніальний. Навіть не подзвонив.

Убийбатько. Це дійсно. Некультурність. Забув.

Наталя (*дивиться на нього з ніжністю*). А ти хоч лягав цю ніч?

Убийбатько (*ніяково*). Розумієш...

Наталя. Забув.

Убийбатько. Атож.

Наталя. Ну, гаразд. Які новини? Як справа з ученим секретарем?

Убийбатько. Покищо на мертвій точці. Бережний продовжує крутить і опиратися. Треба порадитись з товаришем Вересаєм. А тим часом у нас тут відбулася чергова перепалка. Вася розвинув такий наступ, краще не треба.

Наталя. Молодець ботанік!

Убийбатько. А тут несподівана підтримка.

Наталя. Хто ж це?

Убийбатько. Наш новий товариш, філософ. Оце щойно приїхав.

Наталя. Як прізвище?

Убийбатько. Ярчук.

Наталя. Не чула такого.

Убийбатько. Хлопець цікавий. Зразу, розумієш, одрізав Бережному: „В питанні про вченого секретаря приєдную свій голос до голосу громадськості“. Я певен, що він тобі сподобається.

Наталя. Дякую. А як по-твоєму, ти мені подобаєшся?

Убийбатько. Цього питання не вивчав. І розмова зараз не про мене.

Наталя. Про кого ж?

Убийбатько. Я кажу про Ярчука.

Наталя (*посміхнувшись*). Але, на жаль, я не вмію підтримувати розмови про людину, якої не бачила. Вибач. (*Пішла нагору праворуч*).

Убийбатько (*знизує плечима*). Вона, здається, незадоволена з мене. От біда. Мабуть щось сказав не так. (*Пішов нагору ліворуч*).

17

З кабінету Ружевського виходять Ружевський та Ярчук.

Ярчук. Я сказав все, що відчував, тепер покладаюсь на вас.

Ружевський. Се дуже мене тішить. Ви людина з головою, бігме. Радий був зазнайомитись.

Ярчук. Дякую. (*Посміхається*). Працювати в інституті разом з вами, Стефане Стефановичу, в інституті, яким керує така людина, як Бережний, це моя давня мрія.

Ружевський. Чудово. Навантажимо вас за вашими здібностями. Ходімте, я появлю вас Сергію Михайловичу. Ниньки його роздратував той Василь Шведенко, але то ще краще.

Ярчук. Цілком покладаюсь на вас, Стефане Стефановичу! (*Пішли до кабінету директора*).

18

Булава (*виходить з гардеробної, дивиться у вікно*). Товариш Вересай... з Горгулею про щось розмовляє. Ага, мабуть якийсь непорядок знайшов у Івана Петровича, пробирає. Ага, так йому й треба. Ну, вже в мене того не буде. (*Готується*). Свіжі газети... „Думки педагога“... Все в порядку.

19

Входить Вересай.

Булава. Доброго ранку, товаришу Вересай!

Вересай. Здрастуйте, Порфирій Марковичу. (*Відсовує Ярчукові книги*). Що це ви тут барикади якісь улаштували? Приберіть, будь ласка, цю пересувну бібліотеку.

Булава. Ах, ти ж... (*Прибирає*). Не догледів! (*Подає книжку*). Учора ви залишили в гардеробній „Думки педагога“, прошу одержати. А також свіжі газети — скоро наші в Лігу Націй поїдуть засідати, а Німеччина проти марксистської проблеми, теж прошу одержати.

Вересай (*посміхнувся*). Нічого, Порфирій Марковичу. Марксистська проблема якось видержить, а от за Німеччину — ручатись не можна. Ну, а ви ж самі за яку проблему?

Булава. Як сказав філософ Мартин Задека, людина сама себе ніколи не розгадає, а других розгадує.

Вересай. Політик ви, Порфирій Марковичу.

Булава. Да-а, Федоре Васильовичу, коло того ходимо. Благодарствую. (*Взяв книги, пішов у гардеробну*).

20

Вересай підходить до дверей свого кабінету. Боковими сходами з коректурою йде Криницька.

Вересай. Привіт, Катерино Іванівно! Як живемо?

Криницька. Здрастуй. До речі. Ти мав рацію, Федоре Васильовичу.

Вересай. В чому це?

Криницька. Та коли критикував мою книжку.

Вересай. Зрозуміла, нарешті? Тим краще.

Криницька. Ще б не зрозуміти, коли вже до периферії дійшло. Сьогодні один при всьому чесному народі бухнув: „Книжку вашу читав, але марксизму в ній щось не помітив“.

Вересай. Ну, це вже занадто.

Криницька. Чого занадто? Що думав хлопець, те й сказав.

Вересай. Хто ж це тебе так нещадно?

Криницька. Тут один новенький. Сьогодні лише прибув. Людина, як видно, пряма, чесна, без всяких отих (*у ко-*

ректуру) штучок... Розумієш, у мене написано „революція на сході“, а тут „резолюція на споді“.

Вересай. Весела коректура.

21

Наталя (*входить*). Доброго ранку, Федоре Васильовичу.

Вересай. Здрастуй, Наталко.

Криницька. Ну? Познайомилась з новеньким?

Наталя. Ви про Ярчука?

Криницька. Так. Він справляє не погане враження. Я певна, що він тобі сподобається.

Наталя. Уже вдруге чую це саме. Де ж він, той знаменитий Ярчук? Хоч би побачити.

Вересай. Ну що ж, побачимо. Алеж занадто він тебе, Катерино Іванівно. Ярчук, кажеш, прізвище? (*Записав*). Голови, сподіваюсь, не вішаєш?

Криницька. Чого вішати? На помилках учимось. І так все життя.

Наталя. От оптимістка!

Криницька. Була б песимісткою, давно б заміж вийшла.

Вересай. Ну, ти мені при Наталці таких шкідливих думок не розводь. А щоб випробувать твій оптимізм, ось вам бойове завдання. (*Дістає рукопис*). Візьміть цей рукопис, прочитайте, напишіть свою думку, дайте прочитати Убийбатьку, професору Дорадченку й іншим членам партії. Потім разом з рецензіями передасте мені. Я вже прочитав. Справу доведеться ставити на партійному комітеті.

Наталя (*взяла рукопис, глянула*). А, Ружевський. Цікаво, чим він ощасливив світ.

Вересай. Тепер друге. „Думки педагога“ читали?

Криницька. По правді сказати — не встигла.

Вересай. А ти?

Наталя. Не читала.

Вересай. А Убийбатько?

Наталя. Не знаю.

Вересай. Погано. Ото й погано, що не читаєте і знать не знаєте. А він там таких „думок“ насадив, що хоч підряд вирубуй. Воювати доведеться і воювати дуже серйозно. Візьміть книжку в бібліотеці. Почитайте.

Криницька. Проморгали, виходить. Ходім, Наталко. (*Пішли вниз*).

22

Вересай. Наталко, на хвилину. (*Та затримується*). Що ж це в тебе з Романом? Не виходить?

Наталя (*спалахнула*). А що в мене з Романом? Що не виходить?

Вересай (*сміється*). Та ні, я не про те.

Наталя. Про що не про те? А про що ж?

Вересай. Я про друге. Проект програми для заочного факультету ви скоро подасте?

Наталя. А-а, ви про це! Половину вже проробили. А зараз він увесь час сидить коло своєї праці, не відірвеш його. Зарився в книжки, як Фауст. Нічого з ним не зробиш.

Вересай. Ну, так уже й нічого. Я думаю, дещо ти все таки могла б на нього вплинути.

Наталя. Ви про що?

Вересай. От тепер про те саме.

Наталя. Секретареві парторганізації про такі речі говорити не можна.

Вересай. Не тільки говорити, а на ближчий порядок денний поставлю.

Наталя. Сторони на обговорення не з'являться. (*Сміючись, зникає внизу*).

Вересай. Ха-ха-ха! А ми все таки спробуємо.

23

Проходить Убийбатько, побачив Наталю, поспішає за нею.

Вересай. Романе!

Убийбатько. Привіт, Федоре Васильовичу!

Вересай. Та ти почекай. (*Вітається*). Як посувається твоя праця?

Убийбатько. На мою думку, незадовільно.

Вересай. А ти відклади на час. Візьмись до чогось іншого.

Убийбатько. Так можна й зовсім одбитись від роботи.

Вересай. Ну, от уже й зовсім. Програми теж серйозна річ. Без тебе їм не впоратись, а ти не вилазиш із бібліотеки. Фауст! (*Сміється*). До речі, на тебе поступила скарга.

Убийбатько. На мене? Від кого?

Вересай. Мало приділяєш уваги людині.

Убийбатько. Якій людині?

Вересай. Та от Наталка заявила...

Убийбатько. Наталка? Невже? Що ж вона сказала?

Вересай. Сказала, що ти не хочеш працювати з нею над програмами.

Убийбатько. Я?! Не хочу працювати з Наталкою?! Ну, я їй зараз скажу... (*Хутко виходить*).

Вересай (*сміється*). Неодмінно скажи!

24

Вересай підходить до свого кабінету, з директорового кабінету вийшов Ярчук. Настрій піднесений.

Ярчук. Прекрасно! (*Побачив Вересая, на мить зніяковів*).

Вересай уважно з ледь помітною посмішкою дивиться на нього. Пауза.

Ярчук. Пробачте.

Вересай. Будь ласка.

Ярчук. Мені треба бачити товариша Вересая.

Вересай. Ви новий аспірант?

Ярчук. Так. Ярчук. Оце тільки приїхав.

Вересай. Чув.

Ярчук. А ви, може, товариш Вересай?

Вересай. Він самий. Що ж це ви так жорстоко розкритикували професора Криницьку?

Ярчук. Як? Ви вже знаєте про це?

Вересай. Чув, чув.

Ярчук. Розумієте, якось так вийшло. Книжка дійсно має хиби з марксистського погляду. А я щойно приїхав і так, якось, не знаючи людей ... рубнув просто ... *(Посмішка)*.

Вересай. Рубнули? А воно, знаєте, поспішиш — людей насмішиш.

Ярчук. Як? Хіба ви лекції Криницької не критикуєте?

Вересай. Ні, критикуємо, але не кажемо, що в неї немає нічого спільного з марксизмом, як ви їй заявили. Криницька — стара комуністка, і повчитися у неї, я думаю, вам не завадило б. Зрозуміли?

Ярчук. От. А я згарячу, ні з ким не поговоривши ... Зробив помилку. Пробачте, товаришу Вересай. Сам не знаю, як це в мене вийшло. Я просив би кілька хвилин.

Вересай. Ну, що ж, заходьте, поговоримо. *(Пішли до кабінету)*.

25

Зверху йде Вася, знизу Наталя з книжками.

Вася. О, Наталя! Я тебе шукаю. Скоріше! Ярчука не бачила?

Наталя. Та одчепіться ви з своїм Ярчуком, нарешті! Я його взагалі ще й в вічі не бачила.

Вася. О, хлопець дотепний! Я певен, що він тобі сподобається.

Наталя. Ну, ви чули таке! Чи ви всі хочете посватати мене за цього Ярчука?

Вася. Посватати? Ти мабуть хочеш, щоб Роман убив мене.

Наталя. Заспокойся, він сам заявив, що Ярчук мусить мені сподобатись.

Вася. От некультурність! А все таки, де ж це наш філософ, Гриша Ярчук? Він повинен виступити з нами негайно одним фронтом — підтримати кандидатуру Романа.

Наталя. А виступить? Ти певен?

Вася. Хто? Ярчук? Безперечно виступить! Коли б тільки Оля не встигла поговорити з ним раніше.

Наталя. Може він нагорі? *(Пішли нагору праворуч)*.

26

Оля *(збігає вниз)*. Товаришу Ярчук! Де ж він? Коли б тільки Вася не встиг поговорити з ним раніше. *(Зникає внизу)*.

27

Булава *(входить з об'явою, читає)*. „Увага! Сьогодні, о 8-й годині вечора, в приміщенні Місцевкому відбудеться засідання Місцевкому. Порядок денний: про членські внески. Доповідь зробить Голова Місцевкому Мокроступенко. Присутність обов'язкова для всіх членів Місцевкому. Голова Місцевкому Мокроступенко“. Да-а, треба повісити. *(Вішає об'яву на дошку і йде в гардеробну)*.

28

Ярчук *(виходить з Вересаєвого кабінету, витирає піт)*. Ху... Поговорили. *(Підходить до дошки, читає об'яву)*. Прекрасно. Порфирій Марковичу!

Булава *(з'являється)*. А, це ви, молодий чоловіче. Ну, як же справи?

Ярчук. Увірвався кетгу́т, але живе культура і побу́т.

Булава. Темпора мутантур? Ха-ха-ха!

Ярчук. Et nos mutamur in illis.[1]

Булава. Що кажете?

Ярчук. Я говорю: де тут міститься місцевком і товариш Мокроступенко?

Булава. Членські внески? Сюди, молодий чоловіче, сюди: униз і праворуч. А я спочатку був не розібрав.

Ярчук. Не розібрали? А я саме це й сказав, et nos mutamur in illis.

Булава. Д-а... Етно́с, молодий чоловіче, етно́с. Це правда.

Ярчук. Дякую, мій чудовий екскурсоводе! *(Пішов до місцевкому)*.

Булава. Ха-ха-ха! Прекрасний парняга! *(Зникає в гардеробній)*.

29

Згори — Наталя та Вася.

Наталя. А може він у директора?

Ружевський виходить з кабінету Бережного.

Вася. Пробачте. Ви не знаєте, Ярчук у директора?

Ружевський. Ярчук? Він був у нього перед кількома хвилями, потім був у товариша Вересая, а зараз не знаю де. *(Пішов до свого кабінету)*.

---

[1] Tempora mutantur et nos mutamur in illis — часи змінюються, і ми змінюємося з ними. (Лат).

Вася. Значить, він десь на подвір'ї, дихає квітами. А тут скоро має початись засідання.

Наталя. Якась невловима людина.

Вася. Нічого, ми його впіймаємо! (*Збігає униз*). Коли б тільки Оля не спіймала його раніше... (*Зникає з Наталею на подвір'ї*).

Ружевський з паперами хутко проходить із свого кабінету до кабінету Бережного.

30

Оля (*біжить нагору*). Ярчук! Товаришу Ярчук! Коли б тільки Вася не спіймав його раніше...

Дзвоник у швейцарській.

Булава. Мене! (*Урочисто підіймається сходами. З кабінету Бережного висовується голова Ружевського*).

31

Ружевський. Криницьку. На нараду. Та хутко мені, мамця... (*Зникає за дверима*).

Булава. На нараду, це можна. (*Входить Криницька*). Катерино Іванівно, будь ласка — до кабінету.

Криницька. Іду. (*Заходить до кабінету директора*).

32

Булава (*спускається вниз*). На нараду. Значить, бій кінчається і судьбу записується до резолюції. А ну, що нам скаже про це Мартин Задека. Чия візьме? (*Сідає до столика, розгортає книжку й починає ворожити горошиною*).

33

Вася (*входить, витирає чоло*). Це, нарешті, стає цікаво. Скажіть ви мені, один із семи древніх мудреців, де наш новий аспірант, товариш Ярчук?

Булава. А-а, приємний молодий чоловік, приємний.

Вася. Та це я знаю, але скажіть, як упіймати цього приємного молодого чоловіка? Де він?

Булава (*жест назад*). У місцевкомі. Платить членські внески за місяць уперед, а не так, як ви та Убийбатько — з запізненням на три місяці.

Вася. Дякую! Тепер він у моїх руках. (*Біжить до місцевкому*).

34

Булава. Так думав і Микола Андронович, аж поки наука не пішла в другий бік. А хто в кого в руках, про це ніхто

не знає. (*Ворожить*). Сіріус... нумер тринадцять... шукай під титулом „Планіда" у розділі Юнона, богиня олімпійська.

35

Вася (*повертається*). Нема!

Булава. Як нема? Я сам направив його до місцевкому.

Вася. Був і нема.

Булава. А в директора?

Вася. Нема.

Булава. А в загальній канцелярії?

Вася. Нема.

Булава. Тоді це для мене промблема.

Вася. Отак само й для мене. (*Побіг знову на подвір'я*).

36

Бережний проходить із свого кабінету до кабінету Вересая.

Булава. І в директора теж промблема. Видно, резолюція не виходить, пішов питатись у товариша Вересая. (*Йде до гардеробної*).

37

Знизу, звідки щойно вийшов Вася, з'являється Ярчук, посміхається.

Ярчук. Прекрасно.

Убийбатько (*іде згори*). Слухайте, товаришу, ви не бачили Васі, Олі, Наталки? Куди вони зникли?

Ярчук. Васі? Не бачив. А хто це — Наталка? Я навіть не знаю.

Убийбатько. Ви ще не знайомі? Е, це дійсно. Наталя Олександрівна це... Я навіть не знаю, як вам сказати.

Ярчук. Чув, що дуже цікава жінка. Але, сказати по правді, мене так цікавить зараз одне шкурне питання, що про інше я покищо не думаю.

Убийбатько. Яке ж це питання, що так полонило вас?

Ярчук. Дуже прозаїчне: я не маю де ночувати.

Убийбатько. О, це дійсно. А знаєте що, товаришу? У мене прекрасна кімната. Живу я сам, як палець. Недалеко живе Ботанік. Поселяйтесь у мене, будемо жити вдвох. Я, знаєте, працюю зараз над деякими проблемами психіки нової людини. Коли хочете, будемо працювати разом.

Ярчук. З великою радістю!

Убийбатько. Ну, от і прекрасно. Ви холостяк?

Ярчук. Покищо.

Убийбатько. Ну, і я покищо. А хто скорше одружиться, тому й залишиться кімната. А другий мусить тоді знайти собі. Згода?

Ярчук. Ви мене... зворушуєте своїм ставленням. Я не знаю, як вам дякувати. Очевидно, слова тут зайві.

Убийбатько. Значить, згода?

Ярчук. Ну, звичайно, згода! Дякую, друже... (*Тисне руку*).

Убийбатько. Ходімте, я покажу вам наш кабінет. (*Пішли нагору*).

38

З кабінету Вересая виходить знервований Бережний.

Бережний (*на дверях*). Помічників мені не дозволяєте підбирати!..

Вересай (*виходить*). Ви заспокойтесь. Постарайтесь взяти себе в руки.

Бережний. Я беру собі працівника, який мені подобається!

Вересай. А треба, щоб ви брали таких працівників, які потрібні для справи. Отже, не поспішайте, попереджую вас ще раз. Для чого така поспішність?

Бережний. А для чого зволікати? Чому він не може бути ученим секретарем? Що ви проти нього маєте?

Вересай. Обережність. Цього досить.

Бережний. Але Ружевський дав достатні підстави!

Вересай. Мушу вам сказати, що ваш Ружевський викликає у мене деякі підозріння. І вам, як директору, слід було б пильніше придивитися до цього Ружевського.

Бережний. Що?! До Ружевського?! Я за нього відповідаю!

Вересай. Але партійний комітет за нього відповідати не може. Отож подумайте, Сергію Михайловичу, та добре подумайте. Це вам моя дружня порада. (*Пішов до кабінету*).

Бережний. Дякую! Він мене буде вчити! Буде розганяти моїх людей! Це ми ще побачимо!.. (*Пішов до свого кабінету*).

39

На останніх словах з'являються Ярчук та Убийбатько.

Ярчук. Щось трапилось!

Убийбатько. Да, вигляд у директора досить войовничий.

40

З кабінету Бережного виходить Ружевський.

Бережний (*на дверях*). Оголосіть постанову дирекції!

Ружевський. А ось і тувариш Ярчук! Ну, дозвольте вас привітати. Дирекція ухвалила зразу навантажити вас відповідальною роботою. У вас для цього всі дані.

Ярчук. Пробачте, я не зовсім розумію.

Ружевський. Вас призначено на посаду ученого секретаря Інституту культури й побуту.

Убийбатько. О-о! Починаєте здорово.

41

Хутко входять Вася, Наталя, згори — Оля, внизу — Булава.

Вася. Ось він! Нарешті! Слухайте, ви нам потрібні, дорогий Гришо! (*Помітивши урочистість обстановки, осікся*). Що трапилось?

Убийбатько. Вася, можеш привітати Гришу. (*До Наталі, що поволі підіймається сходами*). Наталко, дозволь представити тобі нашого ученого секретаря, філософа Григорія Ярчука.

Наталя. Як?!

Вася. Що?!

Оля. От так номер!

Вася. Ми ж хотіли...

Убийбатько. Що ви там хотіли?

Ярчук (*до Наталі*). Дуже радий.

Наталя (*повільно простягає йому руку*). Ну, вас справді треба привітати.

42

Криницька (*виходить з кабінету Бережного з коректурою*). Написано „всіх категорій", а тут — „всіх об'їгорив". Ну, що ви на це скажете?

Булава. Да-а, Мартин Задека...

Завіса

ДІЯ ДРУГА

Кабінет ученого секретаря. Коло задньої стіни великий письмовий стіл, завалений паперами, книжками, газетами, журналами. Глибокі шкіряні фотелі. Над столом величезний портрет Бережного. Кілька дверей: вхідні, до кабінету Бережного, до кабінету Ружевського, до канцелярії.

1

Входить Ярчук, добре одягнений, виголений, прекрасна шевелюра, бадьорий настрій.

Ярчук. Ну, от і я, мої любі друзі і мої милі вороги. З мого бадьорого настрою ви бачите, що я працюю і, як бачите, працюю не погано. Я стою під протягами часу, подібний до живого світлофора. Я тримаю в руках три кольори: червоний, зелений, жовтий. І, вправно їх чергуючи, мов досконалий той диспетчер, я скеровую розбіжний потік справ,

подій, людей і людських пристрастей у річище мого майбутнього. І найкумедніше у цьому те, що в цій складній роботі мені допомагають люди, які мені ж за це і вдячні. Але... продовжуємо працю. (*Натискує гудзик електричного дзвоника*).

2

Входить Зуєва, мов зачарована, дивиться на Ярчука.

Зуєва. Ах... Григорій Філаретович!

Ярчук. Серйозно?

Зуєва (*з стогоном*). Ви ще й питаєте.

Ярчук. Дорога моя, не дивіться на зовнішність, а загляньте людині в середину. Там не все так спокійно, як на поверхні.

Зуєва. Що трапилось? Неприємності? Кажіть же... Не мучте мене.

Ярчук. Коротко кажучи, над моїм обрієм — маленька хмарка. Але все буде гаразд, коли я до кінця здійсню свою програму. На чому ми зупинилися останній раз, прочитайте.

Зуєва. „Це говорить про виключну роль товариша Бережного у розвитку нашої культури й науки про побут".

Ярчук. Продовжуйте. „Блискучі концепції Бережного, викладені в його „Думках педагога", є нове політичне слово в галузі культури, котрої, як зауважує сам товариш Бережний, ланцет марксизму торкається майже вперше".

Зуєва (*не витримала*). Ах, це так вірно! Це так благородно з вашого боку.

Ярчук. Прошу перебивати мене лише в тому разі, коли почуєте якусь фальшиву ноту.

3

Убийбатько (*входить*). Пробач, я переб'ю тебе.

Ярчук. Роман? Здоров, друже. Радий бачити. Сідай, будь ласка. (*До Зуєвої*). Я вас попрошу потім.

Зуєва (*здвигнувши плечима*). Не розумію! (*Незадоволена виходить до канцелярії*).

4

Ярчук. Ну, викладай, друже, що там у тебе?

Убийбатько. Я з товаришами їду зараз на завод. Чи не маєш бажання поїхати з нами?

Ярчук. Як шкода! Не маю часу.

Убийбатько. Ти все ще з доповіддю про Бережного воловодишся?

Ярчук. Коли взявся, то треба кінчати.

Убийбатько. Так, ну, кінчай. Я тільки хотів сказати тобі, що твій тезис про довір'я до людини знов плутає нашу концепцію.

Ярчук. Як? У чому саме?

Убийбатько. Я кажу: головні якості людини — це її радянська гідність, більшовицька дисципліна, воля до перемоги, пильність і довір'я до людини, що випливає з наших соціалістичних взаємин.

Ярчук. Ну, так. А хіба мій варіант порушує цю концепцію?

Убийбатько. Як тобі сказати... формально у тебе ніби все в порядку, а по суті — зовсім інше.

Ярчук. Цебто?

Убийбатько. Я кажу про довір'я, що випливає із соціалістичних взаємин, а не про довір'я взагалі. З таким довір'ям робітничий клас всю революцію проморгав би. Ніяка моральна порча для нас не страшна — це вірно. Але не страшна в тому разі, коли вона не переходить у ворожу класову свідомість. Це ж ясно. Шляхом соціалістичної перековки ми перетворюємо навіть карних злочинців у корисних людей нашого будівництва. Але це довір'я в жодній мірі не повинне поширюватись на класового ворога, на переродженця, на міщанина, що ненавидить нас. От в чому річ! Тут — навпаки: найсуворіша пильність, ніякого лібералізму, невсипуща увага і безпощадність. А от у Бережного якраз виходить...

Ярчук. Ах, ти мій хороший! Люблю в тобі цю гарячу невсипучість думки... Ну, правильно, Романе! Ясно, що не поширюється. Ми це, звичайно, погодимо...

Убийбатько. Критикуючи Бережного, ти, сподіваюсь, підкреслиш це?

Ярчук. Все підкреслю, що треба.

Убийбатько. Ну, добре. Я пішов. (*Виходить, забувши на столі свою книжку*).

Ярчук. Побачимось іще! (*Дзвонить. Входить Зуєва*).

5

Ярчук. Продовжуємо. Прочитайте останню фразу.

Зуєва ...„ланцет марксизму торкається майже вперше".

Ярчук. Так. Продовжуємо. „Візьмімо хоча б висловлювання товариша Бережного про моральну проблему нової людини. Деякі молоді і бойкі уми проповідують ліберальний принцип довір'я, як основну якість нових людей. Хіба не ясно, що цей опортуністичний „принцип", скерований на послаблення нашої дисципліни, партійної волі й пильності робітничого класу, не має нічого спільного з блискучими концепціями Сергія Михайловича Бережного? Говорячи про довір'я до людини, товариш Бережний має на увазі не довір'я взагалі, а тільки те довір'я, що випливає з наших соціалістичних взаємин. Було б величезною політичною помилкою поширювати це довір'я на класового ворога, на переродженця, на

міщанина, що ненавидить нас. Тут товариш Бережний, не в приклад нашим ліберальним умам, закликає до... (*входить Убийбатько*) невсипущої пильності і безпощадності".

6

Убийбатько. Ну, от. Так би й давно.

Ярчук. Ах, ти повернувся?

Убийбатько. Книжку в тебе забув.

Ярчук. Прошу! (*Телефон. Ярчук бере трубку. Убийбатько пильно слухає його розмову*). Ах! Здрастуйте! Це я. (*Ніжним голосом*). Будь ласка. Буду радий. Добре. Чекаю. (*До Зуєвої*). Будь ласка, скажіть Булаві, хай приготує чай.

Зуєва. Зараз, Григорій Філаретовичу. (*Вийшла*).

7

Убийбатько. Хто це тобі дзвонив?

Ярчук. Та це там одна... в одній справі.

Убийбатько. А ти, між іншим, Наталки не бачив?

Ярчук. Наталки? Ні, а що таке?

Убийбатько. Та нічого, я так, між іншим. Власне кажучи, вона мене хотіла бачити.

Ярчук. А, вона? Тебе?

Убийбатько. Ну да. А що таке?

Ярчук. Та нічого, я так, між іншим. Власне кажучи, вона до мене частенько заходить.

Убийбатько. Вона? До тебе?

Ярчук. Атож. А що таке?

Убийбатько. Та нічого, я так, між іншим.

Ярчук. Ну, от і добре. Вибач, мені треба до Стефана Стефановича. (*Вийшов*).

8

Убийбатько. Поговорили. (*До портрета*). Що ви на це скажете, шановний директоре? Любить вона мене, чи не любить?

9

Вася (*входить*). Не знаю, але я б на її місці не любив.

Убийбатько. Чорт. Ботанік нещасний!

Вася. Ревнуєш?

Убийбатько. Ревнощі подібні до засухи. Від них тріскається душа.

Вася. Ти заговорив афоризмами. Що б це значило?

Убийбатько. Багато знатимеш, скоро постарієш. На завод їдеш?

Вася. У мене засідання планувальної комісії. Зараз почнеться.

Убийбатько. Ну, добре. Передай товаришу Вересаю, що я поїхав.

Вася. Щасливо. Бажаю тобі найбільшого успіху.

Убийбатько. Дякую. (*Вийшов*).

Вася підійшов до стола, перегортає розгорнуту книжку.

10

Зуєва (*входить, кладе папери*). Ви до Григорія Філаретовича?

Вася. Угу.

Зуєва. Григорій Філаретович зараз будуть. Тільки, будь ласка, товаришу, не торкайтесь до паперів на столі.

Вася (*підвів голову*). А що, хіба вибух може статись?

Зуєва. Не вибух, а Григорій Філаретович дуже сердяться.

Вася. Ну, добре. Я вмію берегти державні таємниці. Чи, може, ви мені не довіряєте?

Зуєва. Говорячи про довір'я, ми маємо на увазі не довір'я взагалі, а тільки те довір'я, що випливає з наших соціалістичних взаємин! (*Пішла*).

Вася (*вражений*). Ох, ти чорт! Це так бахнула! (*Сміється*).

11

Ярчук (*входить*). Ти що тут наодинці розважаєшся?

Вася. Та стенографістка твоя... цитаткою тут мене одною стукнула. Ну й баришенція. Звідки ти викопав таку?

Ярчук. З музейних фондів, Васю. Ти ж знаєш — я люблю музейні екземпляри. А ти що?

Вася. Як що? На засідання прийшов. Планувальна комісія, ти ж сам призначив.

Ярчук. Засідати, Васю, не будемо.

Вася. Як не будемо? А коли ж?

Ярчук. Взагалі не будемо, тому що вся науково-планувальна робота, з розпорядження Сергія Михайловича, переходить тепер до апарату дирекції і вченого секретаря.

Вася. А комісія?

Ярчук. А комісія розпускається. Ясно, друже?

Вася (*після паузи — похмуро*). Так, починає ставати ясно. (*Пішов*).

12

Ярчук. Ясно, та не зовсім. (*Дзвонить. Входить Зуєва*). Будемо продовжувати. Товариш Бережний у першому томі своїх „Думок педагога". (*Дзвонить телефон. Бере трубку*). А! Доброго здоров'я! Ну? Буде сьогодні ваша делегація? Що? Розклеюється?!

Глинський (*входить*). Висловлювання Сергія Михайловича — цитата нумер дванадцять. (*Поклав на столик, вийшов*).

Ярчук (*у телефон*). Та ви жартуєте, чи що? Я вже попередив товариша Бережного! Делегація повинна бути за всяку ціну. Чуєте? Не пізніше, як за годину, інакше буде скандал. Да, да! Що ж ви мене підводите! Постараєтесь? Ну, от і гаразд... Ах, ти про ту справу? Можеш зайти, я все влаштував. Яким чином? Ну, це вже діло моє... Будь здоров! (*Поклав трубку*).

Зуєва „... у першому томі своїх „Думок педагога"...

Шпинський (*входить*). Висловлювання Сергія Михайловича — цитата нумер дев'ятнадцять. (*Поклав на столик*).

Ярчук. Добре. Застенографуйте телефонограму.

Шпинський. Слухаю.

Дуєва (*входить*). Висловлювання Сергія Михайловича — цитата нумер двадцять чотири, а також матеріали для підготування другого видання „Думок педагога" і про завдання вивчання культпостачання цією книгою. (*Поклала на столик, вийшла*).

Ярчук (*до Шпинського*). Пишіть. „Завідувачу клубу культури й побуту. Пропонуємо влаштувати ближчими днями для робітників культури й побуту доповідь на тему „С. М. Бережний і радянська культура". Доповідає учений секретар інституту Г. Ф. Ярчук". Товаришу Глинський!

Глинський (*входить*). Слухаю.

Ярчук. Вставте після третьої зірки й підкресліть: „Треба рішуче поставити питання перед нашими видавництвами про необхідність другого видання „Думок педагога" і просити автора доповнити книгу новими думками.

Глинський. Слухаю. Товаришко Дуєва! (*Дуєва входить*). Друкуйте.

Дуєва. Диктуйте.

Шпинський (*у телефон*). Товариш Остапчук? Прийміть телефонограму.

13

Входить Вересай. Стоїть і слухає: Шпинський голосно передає текст телефонограми. Глинський голосно проказує Дуєвій. Дуєва голосно стукає на друкарській машинці. Зуєва голосно перепитує Ярчука. Ярчук голосно диктує свою доповідь. Ім'я Бережного сповнює кабінет ученого секретаря. Під кінець владно звучить голос Ярчука, перекриваючи інші голоси.

Ярчук. Отже, будемо йти під прапором невтомного борця Сергія Михайловича Бережного до нових перемог. Будемо пам'ятати, що особисті гідності Сергія Михайловича Бережного є повним виявом гідності тієї культури, яку він так блискуче репрезентує. Хай живе наш шановний і дорогий Сергій Михайлович Бережний!

Вересай. Громадяни! Хоч язики пожалійте!

Ярчук. Товариш Вересай! Вибачте, не помітив. (*Зробив знак Зуєвій, Дуєвій, Глинському, Шпинському. Ті миттю вийшли*).

14

Вересай. Що це тут у вас за трест?

Ярчук. Просто готую доповідь.

Вересай. А-а. Яку ж це?

Ярчук. Наукову.

Вересай. Серйозна справа. Яка тема?

Ярчук. Сергій Михайлович Бережний і радянська культура.

Вересай. О, масштабна доповідь.

Ярчук. Я вважаю, що тема солідна.

Вересай. Що й казати. Матеріали до випуску аспірантів у вас уже пророблено?

Ярчук. Так, звичайно.

Вересай. Дайте но їх сюди.

Ярчук. На жаль, їх взяв з собою Сергій Михайлович.

Вересай. А він ще не приїхав?

Ярчук. Ні.

Вересай. Коли приїде, скажете, що мені треба його бачити. І постанову про ліквідацію планувальної комісії передайте мені в партійний комітет. (*Вийшов*).

15

Ярчук. Так. Все це дуже цікаво. Наступає хмара, але побачимо, на кого впаде грім.

16

Ружевський (*входить*). Як справи, мамцю?

Ярчук. Вересай зараз питав матеріали до випуску аспірантів.

Ружевський. І ви їх віддали?

Ярчук. Заспокойтесь. Всі матеріали покищо в мене. Треба, щоб список дістав принципіальну візу директора раніше, ніж він потрапить до Вересая.

Ружевський. Я сі потурбую про це. Далі?

Ярчук. Вересай чув мою доповідь і хоче бачити Бережного. Він скаже йому, що доповідь дозволяти не можна. Це ясно.

Ружевський. Який же з того висновок?

Ярчук. Треба негайно виступати з доповіддю.

Ружевський. То є вірно. Клянусь своїм партійним квитком — ви чесна людина!

Ярчук. Ви хотіли сказати, що я не дурень? Бо чесність— поняття сугубо метафізичне.

Ружевський. Ваш розум дає мені насолоду. Ми з вами сі постараємо. Не одну, а двайсять допо́відів про Бережного! Ми піднесемо його, як прапор, як символ радяйської культури. Що то є Бережний? Чи нам сі подобали його очі? То є смішно. Ми підносимо Бережного в інтересах історії, але цього не хоче Вересай. То невже ми сі зупинимо перед сею перешкодою? Скажіть твердо, чи можно на вас до кінця покладати надії?

Ярчук (*дивиться йому в вічі, посміхається*). Слухайте, Стефане Стефановичу. Я учений секретар Інституту. Бережний — мій начальник. Що більшу славу має начальник, то краще для його секретаря. І тому, поки Бережний мій начальник, я буду на кожному кроці кричати йому ура. А за любов до начальства закон не карає. Ви зрозуміли?

Ружевський. Але в інтересах історії ви будете цілком послідовно допомагати нам боротися проти тих, хто хоче поглинути Бережного. Так?

Ярчук. В інтересах істини мушу сказати, що я буду цілком послідовно допомагати с о б і, а на історію мені наплювать. Вам цього досить? Зараз я принесу вам примірник своєї доповіді. (*Виходить*).

Ружевський. Так, так... Розумію... Ох, же й бестія, мамця моя!

Ярчук (*входить з рукописом*). Будь ласка.

Ружевський. Гаразд. Сергій Михайлович скоро приїде. (*Виходить*).

17

Ярчук. Ха-ха! В інтересах історії. Дурень! Ярчук сміється з твоєї бездарної спроби зв'язати йому руки. Дарунки життя розкидано скрізь, і для того, щоб їх брати, руки повинні бути вільні. Отже, зустрінемо нашого дорогого начальника. (*Кладе на стіл другий примірник рукопису*). Доповідь готова, принцип приведено в рух. А тепер подумаємо про відрядження декого на периферію. (*Пише*). Директорові інституту. Доповідна записка... Найбільш відповідними могли б бути кандидатури таких товаришів: Василь Шведенко, Роман Убийбатько, Абрам Камерштейн...

18

Входить Наталя.

— Можна?

Ярчук. Наталя! (*Накрив паперами доповідну записку*). Який я радий!

Наталя. Я, здається, перешкодила?

Ярчук. Невже ви думаєте, що ви можете мені перешкодити?

Наталя. А чому ж? Чи вам взагалі перешкодити неможливо?

Ярчук. Чого ж, абстрактно це припустимо, але конкретно в и мені — не можете.

Наталя. Гм.

19

Булава (*входить*). Чим можу служити, Григорій Філаретовичу?

Ярчук. Чаю. Фруктів.

Булава. Слухаю. (*Виходить*).

20

Наталя. Одначе у вас дисципліна.

Ярчук. А ви хіба любите анархію?

Наталя. Ну, що я люблю, це, я думаю, вам байдуже.

Ярчук. Ви й досі не вірите мені! Найменша дрібниця, що стосується вас, мене цікавить більше, ніж все, що лишається поза вами.

Наталя. Чим же пояснити таку ненормальність?

Ярчук. А хіба любов вкладається в якусь норму?

Наталя. Я думаю, що ви не здібні жартувати.

Ярчук. Я не жартую, Наталю! Справжня, найпалкіша любов горить у мене в грудях з того часу, як я зустрів вас. Любов, яка ні з чим не хоче рахуватись, не хоче знати нікого, крім вас. О, я розумію Бернарда Грасе! Любити — значить перестати порівнювати.

Наталя. А хто це — Бернард Грасе?

Ярчук. Це все одно... Один маловідомий філософ.

Наталя. Не дуже розумний.

Ярчук. Нехай так! Річ не в тому. Тепер ви знаєте моє ставлення до вас. Знаєте і мовчите. Скажіть же! Невже в цю хвилину ви порівнюєте мене з Романом?

Наталя. Вас? З Романом?! З якого боку?

Ярчук. Не відпирайтесь. Ви спалахнули.

Наталя. Ну, припустімо.

Ярчук. Значить, один мусить програти.

Наталя. А ви, звичайно, хочете виграти?

Ярчук. Хто топиться, той і за соломинку вхопиться.

Наталя. А іноді пустить на дно того, хто йому допомагає випливти.

Ярчук. Такий закон боротьби.

Наталя. Ви ж називаєте Романа другом!

Ярчук. Але істина — дорожча.

Наталя. В чому ж істина?

Ярчук. Запитання Пілата.
Наталя. А ви — Христос?
Ярчук (*бере з склянки розу, підносить їй*). „У віночку з алих роз“... не люблю ніяких поз.
Наталя. Браво. Я давно казала, що ваш талант не вміщається в секретарське крісло.
Ярчук. Дякую.
Наталя. А все таки дайте відповідь.
Ярчук. Вона буде коротка: виграти мусить той, хто любить вас більше.
Наталя. А Роман, на вашу думку...
Ярчук. Не любить вас зовсім. (*Пауза*).
Наталя (*дивиться йому в вічі*). Він вам казав про це?
Ярчук. Він скаже про це вам.
Наталя. Ви так гадаєте?
Ярчук. Або ви самі зрозумієте це з його поведінки.
Наталя (*набік*). Чи йому дати ляпаса, чи плюнути в фізіономію?
Ярчук. Вибачте, мені треба передати друкарщиці один папірець. (*Взяв доповідну записку, вийшов*).

21

Наталя. Ні, я повинна вислухати його до кінця. Такого пройдисвіта гріх було б не дослухати. А що коли я запрошу його на вечірку? Не погано... Іде!

22

Ярчук (*входить*). Тепер я до ваших послуг. (*Простяг до неї руки*).
Булава (*входить з тацею, на якій чай, ваза з фруктами, бісквіти*). Пожалуйте чаю.
Ярчук. Чудово, Порфирій Марковичу. Ви вільні.
Булава (*поставив чай на окремий столик, іде до дверей*). Да-а, Романе Дмитровичу... Мабуть увірветься ваш кетгут, бо тут не та культура і побут. (*Виходить*).
Ярчук. Прошу.
Наталя. Не турбуйтесь. У мене до вас маленька справа.
Ярчук. Навaліть на мене хоч цілу гору...
Наталя. Ні, це буде значно легше. Я хочу подати на затвердження тему своєї дипломної праці. (*Подає папір*).
Ярчук. Прекрасно. Яка тема? (*Читає*). „Стирання гранів між фізичною та розумовою працею в соціалістичному суспільстві“. Дуже цікаво. Да-а, скоро, значить, закінчуємо. Випуск! Прощай аспірантура.
Наталя. Так, де з чим доведеться попрощатись, починаючи новий етап життя. Цей день ми хочемо як слід відсвяткувати.

Ярчук. Ну, безперечно. В інституті буде урочисте засідання, чай, доповідь і таке інше.
Наталя. Та то звичайно. Але ми хочемо, крім того, зібратись у себе дома тісним колом, погомоніти і повеселитись...
Ярчук. О, це прекрасно! Кого ж ви запрошуєте на цю вечірку?
Наталя. Своїх друзів. І...
Ярчук. ...і?
Наталя. І вас.
Ярчук. Наталю! Як мені вас зрозуміти?
Наталя. Так, як я сказала.
Ярчук. Ви... ви запрошуєте мене окремо?
Наталя. Так.
Ярчук. Невже це правда?
Наталя. Як бачите.
Ярчук. Який я щасливий. Коли ж?
Наталя. Завтра. Ви будете?
Ярчук. Коли ви дійсно хочете цього...
Наталя. Я ж сказала.
Ярчук. То як же я можу не бути? Наталю! Я так давно чекав...
Наталя. Значить, завтра. А тепер — до побачення.
Ярчук (*затримуючи її руку*). Ні, ні, чекайте! Скажіть мені ще раз: воно буде для вас приємне — це побачення?

24

Увійшов Вася, слухає.

Наталя. Так, воно буде для мене приємне.
Ярчук (*хоче взяти й другу її руку*). Я щасливий...
Вася (*гнівно*). Комісія пропонує дирекції все таки розглянути ці матеріали! Зокрема — наші висновки про програми...
Ярчук (*бере папери*). Це цікаво. Давай. Я передам. (*Телефон*). Вибач, мене кличе Стефан Стефанович. (*До Наталі*). Отже,— до!.. (*пішов*).
Вася. Що це за „до“?
Наталя. Нота.
Вася. Дипломатична?
Наталя. Ні, музикальна.
Вася. Он, як! Гами розучуєте?
Наталя. Кинь, Васю, скажи краще, де Роман?
Вася. Роман на заводі, але це справи не міняє. Ти мені скажи, що це таке: „воно буде приємне?“ Що це за „воно“?
Наталя. Та що ти справді причепився до мене з своєю філологією! (*Хоче йти*).
Вася (*загороджує їй шлях*). Ні, ти мені скажи, що це таке „воно“?
Наталя. Ну, будь ласка: „воно“ — це побачення.

Вася. Чиє?

Наталя. Моє.

Вася. З ким?

Наталя. З Григорієм Філаретовичем.

Вася. Ну, от. Я це передчував. Ця людина має великі здібності до всього.

Наталя. О, значно більші за декого.

Вася. Що ж тепер сказати Романові?

Наталя. Що хочеш, те й скажи. Ти ж у нас ботанік.

Вася. Так, я ботанік. Кожний комсомолець — прагне збагнути прекрасне цвітіння життя. Але що спільного з ботанікою має Ярчук, який пожирає наші квіти, як гусінь?

Наталя. Ех, Васю! Комсомолець ти прекрасний, а от ботанік з тебе все таки поганий.

Вася (*сторопів*). Як це так?

Наталя. А от так. Шляпа ти, а не ботанік.

Вася. Що значить шляпа? Думаєш, я не знаю, що таке побачення? Не турбуйся. У мене є деякий досвід!

Наталя. Он як!

Вася. Саме так. А що комісію нашу—к чорту! Громадський контроль — в архів! Список тихенько готують — кого куди з нашого брата ткнути! Ти про це знаєш?

Наталя. Трошки більше за тебе.

Вася. Та чого ж ти з Романа засуху робиш? Побачення!

Наталя. А ти не кричи. Ходім до товариша Вересая. Там розкажеш про свій „досвід“ і від мене дещо взнаєш.

Вася. Та ти ж хоч поясни, що значить „до“, бо я ні чорта не розумію! (*Виходять*).

26

Ярчук (*увіходить*). Чудово. (*Натиснув гудзика*).

Входять Глинський, Шпинський, Зуєва, Дуєва.

Ярчук. Сергій Михайлович іде. Приготуйтесь. На прийомі записувати кожну репліку. Сміх, оплески, тривалі оплески. Точно. Минулого разу на влучні вислови Сергія Михайловича присутні кілька разів сміялися, а ви не записали. Довелося потім вставляти.

Шпинський. Вибачте. Мій гріх, моє нехлюйство. Більше цього не буде.

Ярчук. Глядіть же. Дуєва, сідайте за машинку. Зуєва, будьте напоготові. Може Сергій Михайлович щось скаже, як увійде, треба буде застенографувати.

27

Ружевський (*входить*). Іде?

Глинський. Іде!

Шпинський. Іде!

Зуєва. Іде!

Ярчук. Приготувалися. В порядку. (*Чекають*).

28

Булава (*входить поважно з тацею, на якій пляшка нарзану, склянка й цигарки*). Директор інституту Сергій Михайлович Бережний.

29

Входять Бережний і Хортевич.

Булава. З добрим ранком, товаришу директоре!

Глинський. З добрим...

Шпинський. Ранком...

Зуєва. Сергію...

Дуєва. Михайловичу...

Шпинський. Вітаємо вас з нагоди підготування до другого видання...

Бережний (*перебиває*). Дякую. Вітати вмієте. Але чому вас так багато? Що це, античний хор?

Ружевський. Та се ж апарат, Сергію Михайловичу.

Бережний. Угу. А що він робить, цей апарат? Ви що робите, шановний товаришу? Як ваше прізвище?

Глинський. Глинський, товаришу директоре. Секретар ученого секретаря, товаришу директоре.

Бережний. А ви?

Шпинський. Шпинський, товаришу директоре. Стенограф і помічник секретаря ученого секретаря, товаришу директоре.

Бережний. А ви?

Зуєва (*стенографує*)... а ви... єсть „а ви“.

Бережний. Ви, ви, я вас питаю, шановна товаришко! Хто ви така?

Зуєва. Ах, я? Зуєва, товаришу директоре. Я стенографую ваші промови та накази по інституту. Помічниця товариша Шпинського, помічника секретаря ученого секретаря, товаришу директоре.

Бережний (*випив нарзану*). Так от що, товаришу Ружевський, я вам скажу: люблю тебе, моя комето, та не люблю твій довгий хвіст. Подозвольте заявити й вам, товаришу Ярчук, що мені стільки апарату не треба. Нагадую, що минулого разу я вам уже казав про це. В наказі по інституту я висловив свою думку про шкідливість апаратного царства. Але мої заступники не зуміли виконати моїх категоричних директив. Застенографуйте. Ідіть.

Глинський, Шпинський, Дуєва, Зуєва виходять до канцелярії і

Бережний. Штат переглянути.

Ружевський. Сергію Михайловичу, сей штат то є штат прекрасний. То є відданий вам штат.

Бережний. Він мусить бути відданий не мені, а державі.

Ярчук. Звичайно. Але держава доручила цей інститут вам.

Ружевський. І, крім того, ми погодили сей апарат з вами, і ви сказали — добре.

Бережний. Дурниці. Я не казав добре. Я казав погано. А це що?

Ярчук. Моя наукова доповідь.

Бережний. Покажіть. Що таке? „С. М. Бережний і радянська культура". Хто вам дав цю тему?

Ярчук. Я сам маю право обирати собі будьяку тему. Це моя дипломна праця.

Бережний (*читає*). Я забороняю вам цю доповідь. Тут у кожному рядку по тричі повторюється Бережний, Бережного, Бережному.

Ярчук. Вибачте, але самокритики ніхто ще не скасував, і ніхто не може заборонити. Так само не можна замовчати роль найвидатнішого і найбільшого діяча культурного терену Бережного, хоч би хто й хотів і хоч би навіть цього хотів сам Бережний. Є певна історична об'єктивність, я про це й говорю в доповіді. І я не винен, що цей видатний діяч, автор славнозвісних, епохальних „Думок педагога"— мій директор. Коли треба, я відмовлюсь від посади ученого секретаря, але від доповіді — не збираюсь. Будь ласка, видайте наказ про моє звільнення. (*Пауза*).

Бережний. Ви дурниці кажете. „Відмовитись". Дайте я продивлюсь вашу доповідь. Хто там хоче замовчати мою роль? Яку мою роль?

І тут зразу всі троє кинулись до нього з доказами.

Ружевський. Не замовчати, а тільки зовсім істерти і заплямити її. Таке бажання у декого є.

Бережний. Наприклад?

Ружевський. У товариша Вересая, наприклад.

Бережний (*поморщився*). Дурниці. (*До Ярчука*). Що ви на це скажете?

Ярчук. Не знаю, що сказати, але він був дуже незадоволений, довідавшись, що я готую про вас доповідь.

Бережний. Незадоволений? Он як... Чого ж він був незадоволений?

Ярчук. Не знаю.

Ружевський. То він так гречно цінує вашу роботу, так сі файно з вами поводить. Коли ви заглянете в сей артикул... (*дістає купу шпаргалок*). Ось цей абзац...

Ярчук. Де критикується вашу глибоку думку про культуру національного почуття...

Ружевський. На підставі якої ми розробили навчальні програми...

Ярчук. ...і від яких Вересай нічого не лишає.

Ружевський. Каменя на камені!..

Ярчук. А за ним іде Убийбатько і всі інші...

Ружевський. Прочитайте!

Хортевич (*мотнув головою, показав*).

Бережний. Чекайте, не всі зразу. (*Проглядає*). Так... „Думки педагога"... мм... да... кхм!.. да... „ці шкідливі, антипартійні думки... ця апологетика буржуазного націоналізму... антиленінські теорії..." (*Дивиться підпис*). Так. Сумнівів не може бути. Випишіть мені потрібні цитати.

Ружевський. То вже зроблено. (*Подає цитати*).

Ярчук. Я забув попередити. Вересай хоче вас бачити.

Ружевський. Він буде нас кривдити, але я сі сподію...

Бережний. Матеріали до випуску аспірантів готові?

Ярчук. Ось опрацьований список.

Бережний. Добре. (*Поквапливо проглядає*).

Ярчук. Ми ждали вашої візи.

Ружевський (*підсовує папери*). Додаткові відомості.

Бережний. Чекайте. Романа Убийбатька на периферію? Алеж партійна організація ухвалила залишити його при кафедрі.

Ярчук. Нічого не можна зробити. Він сам хоче їхати на периферію.

Ружевський. Тут ся примішали деякі інтимні обставини. Невдалий роман. Але то краще. Хай їде. На його місце я вам рекомендував... ви пам'ятаєте? То є віддана людина... Ми сі так стараємо підібрати належні кадри...

Бережний. Тут ще цілий ряд інших прізвищ.

Ярчук. Ми проробили.

Ружевський. Підпишіть.

Бережний (*хвилинку вагається*). Гаразд. (*Підписав*). Да, програми. Потім з приводу планувальної комісії. Ми розпустили її?

Ружевський. То ж була ваша ухвала! (*Підсовує папірця*). Підпишіть.

Ярчук (*підсовує*). Підпишіть.

Хортевич (*підсовує*). Підпишіть.

Бережний (*підписує*). Все?

Ярчук. Я хотів доповісти вам, Сергію Михайловичу... Є бажання громадськості улаштувати банкет і вітати вас з нагоди підготування другого тома „Думок педагога". Сьогодні має прийти делегація від нашого клубу, де я маю робити про вас доповідь.

Бережний. Ніяких вітань! Я сказав „так" і перетакувать не буду. (*Захоплюється*). Що це таки справді? Хай живе

Бережний! Вітаємо Бережного! За здоров'я Бережного!.. Наче я справді зробив щось велике... (*Буркнув*). Як директор, забороняю вітати Бережного.

Ярчук. Сергію Михайловичу, коли вам байдужий ваш власний авторитет, можете робити, як хочете або як вам скаже хтось інший.

Бережний. Дурниці! Я не казав, що мені байдужий мій власний авторитет.

Ярчук. Ви сказали, щоб не було вітань. Але я не можу заборонити людям, що поважають вас...

Бережний. Застенографуйте, що я був проти. Слова „був проти"— підкресліть. (*Пішов до кабінету. Хортевич — за ним*).

Ружевський. Чудово, мамцю моя! Тішуся з вашого таланту. (*Зникає в кабінеті Бережного*).

Ярчук натискує гудзик. Входять Глинський, Шпинський, Зуєва, Дуєва. Показав їм рукою на кабінет Бережного, всі навшпиньки проходять туди.

31

Ярчук і Булава.

Ярчук. Ну, от, мій дорогий Порфирій Марковичу. Як бачите, Сергій Михайлович мирно бесідує з своїм чудовим апаратом, проти якого він обурювався кілька хвилин тому. Тим часом ми з вами наодинці, і мені хочеться сказати вам кілька слів. Був такий геніальний російський поет — Ломоносов. Він сказав про людей: „Один выше числа перстов своих в счете происходить не умеет; другой не токмо через величину тягость без веса познает, не только на земле неприступных вещей расстояние издалека показать может, но и небесных светил ужасные отдаления, обширную огромность, быстротекущее движение и на всякое мгновение ока переменное положение определяет". Запам'ятайте. Це вам згодиться в житті. Найкращий приклад для вас — Сергій Михайлович.

До апарату він поставивсь по-лихому,
але не дасть його чіпать нікому!

Мою він доповідь заборонив,
але в душі подякував і похвалив.

І привітань ніяких він не хоче,
але прийма їх щедро і охоче.

А це тому, що людина має більше прихованих бажань, ніж відкритих. І ці приховані бажання треба вміти вгадувати „на всякое мгновение ока", якщо не хочеш зостатись у дурнях.

Булава. Да-а, знаменитий ви чоловік, Григорій Філаретович, знаменитий. І талант у вас до всього — несоізміримий. Але дозвольте мені одне запитання.

Ярчук. Будь ласка, в чому річ?

Булава. Пам'ятаєте, ви привезли мені листа від Миколи Андроновича?

Ярчук. Ну, як же!

Булава. Так от, послав я відповідь на той лист. Давно послав, а від Миколи Андроновича і досі нічого немає. То що б це могло значити?

Ярчук. Відповідь послали? До Миколи Андроновича? Ага. Прекрасно, прекрасно.

Булава. Там я і від вас передав привіт і кланявся Миколі Андроновичу за той лист, що ви мені люб'язно вручили. А від нього—ні слуху, ні духу. То що б це могло значити?

Ярчук. Гм... Ви знаєте що? Ви підіть і поворожіть, що вам скаже на це Мартин Задека.

Булава. А-а-а. Ну, що ж, коли ваша така відповідь, то доведеться поворожити. (*Виходить*).

Ярчук дзвонить.

32

Входить Шпинський

Ярчук. Слухайте, товаришу Шпинський, як вам здається, є у нашого шановного Порфирія Марковича особисті вороги чи нема?

Шпинський. У кого ж їх немає, Григорій Філаретович?

Ярчук. Конкретно.

Шпинський. Та перший двірник Горгуля готовий утопити його в ложці води.

Ярчук. Горгуля? От яка нехороша людина. Ану пришліть мені цього Горгулю. А хто у нас приймає пошту?

Шпинський. Поштальйон всю пошту здає Порфирію Марковичу.

Ярчук. Всю пошту класти мені на стіл. Лише після того, як я відберу інститутські листи, решту можна здавати швейцару Булаві. Зрозуміли?

Шпинський. Так. Буде виконано. (*Вийшов*).

33

Входить Вересай.

Ярчук. Товаришу Вересай, пробачте! Не встиг вам подзвонити... Сергій Михайлович щойно приїхав... Я йому казав, що ви...

Вересай мовчки проходить до кабінету Бережного.

34

Задня стіна розсовується. Відкривається кабінет Бережного. За столом Бережний. Перед ним Ружевський, Хортевич, Глинський, Шпинський, Зуєва, Дуєва.

Бережний (*проказує, всі записують*). „Відзначити ініціативу товариша Хортевича, який застенографував стінгазету інституту журналістики для ознайомлення нашого активу з внутрішнім життям цього інституту. Висловити товаришу Хортевичу подяку в наказі". (*Оплески всього апарату*).

Вересай. Здрастуйте, Сергій Михайлович.

Бережний. А! Здрастуйте. Ви, здається, хотіли мене бачити?

Вересай (*тихо*). Відпустіть цих людей.

Бережний (*до апарату*). Ідіть. (*Усі, крім Хортевича, вийшли*).

35

Бережний. Що це значить, товаришу Вересай?

Вересай (*показуючи на Хортевича*). А це що значить?

Бережний. Це мій стенограф. Що, ви його не знаєте?

Вересай. Я не збираюсь говорити під стенограму.

Бережний. Гм!.. Гм!..

Хортевич „не чує", ніби риється на полиці шафи.

Вересай. Що ви там риєтесь? Забирайтесь звідци до дідька! Ви чули?

Хортевич мотнув головою і вийшов.

36

Вересай. Він що, німий у вас?

Бережний. В чім річ, я вас питаю? Він стенографує на шести европейських мовах. Прошу не забувати, яка це культурна сила.

Вересай. А я про це завжди пам'ятаю. Тому й вигнав його, що він така „сила".

Бережний. Я, нарешті, вимагаю пояснень!

Вересай. Тільки без пафосу, будь ласка. Сідайте.

Бережний. Що ви мені пропонуєте сідати? Здається, я тут хазяїн.

Вересай. Та ні, щось не схоже. Хазяйнують у вас інші, а ви їм висловлюєте подяку „за ініціативу". Пора кінчати це хазяйнування.

Бережний. Та це що? Ви... Що ви цим хочете сказати?

Вересай. Саме те, що я сказав. Пора кінчати хазяйнування чужих людей у нашій хаті. Наробили вони тут, під вашою фірмою.

Бережний. Що наробили? Де? Хто?

Вересай. Ото й біда, що ви нічого не бачите, чи не хочете бачити. Дайте сюди матеріали да випуску аспірантів.

Бережний. Будь ласка.

Вересай (*проглядає*). Василь Шведенко, Роман Убийбатько, Абрам Камерштейн... Так, так. На периферію, значить? А на їх місце — кадри Ружевського. А ухвала партійного комітету про те, щоб залишити Убийбатька, Шведенка й інших при кафедрі, вам відома? Мої попередження, що Ружевський — це політичний шахрай і що ми його виженемо з партії, це вам відомо?

Бережний. Мені все відомо, товаришу Вересай! Все, хто чим займається!

Вересай. Хіба? І те відомо, що ваш секретар готує про вас холуйську доповідь?

Бережний. А! Все ясно! Доповідь не подобається. Пишуть про мене, хвалять. Відзначають заслуги. Ось що не подобається! Я так і знав, що ви будете проти цієї доповіді!

Вересай. А ви її схвалюєте?

Бережний. Це діло моє!

Вересай. Помиляєтесь. Про партію забули.

Бережний. Не вчіть мене! Я в партії не з учорашнього дня.

Вересай. Тим тяжчі ваші провини перед нею!

Бережний. Провини? Де вони? В чому? Може в тому, що я шаную свій авторитет і не дозволяю підривати його? Я ставлю питання руба: хто має право цей авторитет відняти у мене? В ім'я якої моралі і яких звичаїв ви забороняєте людям віддавати пошану тим, кого вони поважають? Я не знав до цього часу, що в партії не дозволяється хвалити людину, хоч би вона й заслуговувала на це!.. Партія — не секта аскетів!

Вересай. І не рекламне бюро для розбещених честолюбців, що загубили сором! Подумайте, що ви говорите!

Бережний. Ні, ви вже дозвольте! Я достатньо про все подумав, і не лякайте мене словом честолюбність! Я не боюсь цього слова! Честолюбність — великий рушій людської енергії. Так, так! А що ви робите? Ви хочете заборонити доповідь Ярчука, ви з кривою гримасою дивитесь на тих, хто приходить вітати мене, ви пишете статті проти моїх „Думок педагога"... Я взнав, у мене є точні відомості, що саме ви підкреслюєте в моїх творах, проти чого пишете „абсурд", і чіпляєтесь до дрібниць... Так, так! До дрібниць! Щоб за всяку ціну підірвати авторитет! Але я не дозволю!..

Вересай. Випийте води. І вислухайте спокійно, що я вам скажу. Не ховайтесь за авторитет і не зводьте всю справу до честолюбності, бо з цього нічого не вийде. Партія чекає

од вас політичної відповіді, а не ламентації ображеного вельможі. Хто вам дав авторитет?

Бережний. Партія.

Вересай. Ну, от. Вона дала, вона й візьме. І візьме, бо це її зброя, яку вона дає тільки тим, хто цю зброю уславлює, а не безчестить. Авторитет! Він був у вас. Але ви оддали його в користування Ружевському, Ярчуку, Хортевичу. Хто вони, я вас питаю? Хто ці політичні пройдисвіти, що оточили вас цілою системою холуйства й робили за вашою спиною, що хотіли? Ось про що ви повинні дати відповідь перед партією.

Бережний. Ярчук — талановитий співробітник інституту. Хортевич — мій стенограф, який ніколи ні до яких справ не втручається. Ружевський — людина з європейською освітою, яка непогано працює науковою лінією. Коли в нього є помилки, їх треба виправляти, а не розганяти культурні кадри! Я воюватиму за цих людей геть аж до вищих інстанцій!

Вересай. Обіцяю вам, що ви будете розбиті з вашими Ярчуками й Ружевськими дощенту.

37

Входять Криницька, Наталя й Вася.

Криницька. Можна?

Вересай. Ви до мене?

Криницька. Та от рукопис передати — Ружевського, цього знаменитого науковця.

Вересай. Про вовка помовка! Давайте сюди.

Наталя. А це — рецензії.

Криницька. Ну, й розчистили ж його.

Вася. По першому розряду.

Криницька. Роман,— той просто сказав: „За таку науку тільки бити, тільки в профіль, при тому кирпичем і тільки вогнетривалим“.

Бережний. Як до вас потрапив цей рукопис?

Криницька. Як же? Федір Васильович велів прочитати.

Бережний. Ах, он як!

Вересай. Саме так. Я зібрав думку партійної частини професури й аспірантів про цей рукопис. Викладай, Катерино Іванівно.

Криницька. Що ж тут викладати? Книжка шкідлива, політично дволика, і вся вона якась слизька. Ніби хробак по ній плазував. А просто сказати — обурлива книжка.

Бережний. Так. так.

Наталя. Так, так, Сергію Михайловичу. Тільки не так просто викрити це. Увесь зміст книжки заплутано якимись навмисне безглуздими авторськими „діалектичними“ міркуваннями. Мета, звичайно, ясна: щоб не зразу помітили, в чім річ.

Бережний. Он як! А приклади?

Наталя. На кожній сторінці.

Вересай. Прочитайте хтонебудь те місце, де говориться про безкінечність.

Вася. Будь ласка. (*Читає*). „Безкінечність не може бути пізнана не тому, що кінця немає і що кінець безкінечного пізнати неможливо, а тому, що безкінечне пізнання кінця непізнаного не має кінця пізнання пізнаного.“

Наталя. Ну, от вам. Філософія. Але це тільки завіса. А за нею криється нахабна буржуазно-націоналістична агітація.

Вася. І в цьому увесь секрет книжки.

Бережний. Брехня! Я сам читав рукопис. Ніякого націоналізму я в ній не помітив.

Криницька. Ну, знаєте, Сергію Михайловичу, ви в своїх „Думках педагога“ такого понаписували, що дивно було б, якби ви після цього помітили щось у Ружевського. Який піп, така й парафія.

Бережний. Я прошу припинити!..

Криницька. Та ми й так кінчили. На лекцію пора.

Наталя. Можна йти, Федоре Васильовичу?

Вересай. Ідіть. (*Ті виходять*).

38

Бережний. Що це значить, нарешті?

Вересай. Це значить, що хробаки Ружевські будуть розчавлені. А вам треба зробити висновки для себе, коли ви не хочете бути попом цієї парафії. (*По паузі*). Секретні документи, що ви взяли в партійному комітеті, у вас?

Бережний. У мене. Я не встиг їх прочитати.

Вересай. Потурбуйтесь повернути їх мені якмога скорше.

Бережний. Гаразд. Вони в сейфі. Я візьму їх до себе портфель. (*Виходить*).

39

Вересай (*набирає телефонний номер*). Дмитрій Васильович? Здрастуй. Це я, Вересай. Я зараз приїду. Прошу ближчими днями скликати бюро й поставити мою доповідь. Так. Інститут культури й побуту. Справа серйозна, і громити доведеться з усією рішучістю. Привіт. (*Поклав трубку, вийшов*).

40

Бережний (*входить з документами. Побачивши, що Вересая нема*). Залякати хочете, шановні товариші! Але мене не залякаєте. За моєю спиною стоїть громадськість.

41

За його спиною з'являється Хортевич, що непомітно прослизнув до кабінету. Кашлянув злегенька.

Бережний. Хто це?
Хортевич. Я.
Бережний. Де ви були?
Хортевич. У передпокої.
Бережний. Що ви робили?
Хортевич. Стенографував.
Бережний. Як?
Хортевич. У щілинку.
Бережний. Хто вас просив?
Хортевич. Для вас, Сергій Михайлович... Пірвати? (*вдає, що хоче розірвати стенограму*).
Бережний (*подумав*). Розшифруйте. Стенограма буде мені потрібна. Передайте Ружевському, щоб негайно приїхав до мене додому. (*Виходить, забувши на столі документи*).

42

Хортевич (*схопив документи, читає*). „Цілком секретно. Інститут культури й побуту...“
Ружевський (*входить*). Хортевич? Що то?
Хортевич. Га?
Ружевський. Що за папери?
Хортевич. Бережний забув.
Ружевський (*глянув*). О! Хортевичу!.. То є справді ниньки щасливий день! Зроби копію, зашифруй, увечері передаси мені. За кілька день ми їх перешлемо...
Хортевич. Все буде зроблено.
Ружевський. А що сказов Бережний?
Хортевич. Велів тобі приїхати до нього.
Ружевський. То ще не є так погано, Хортевичу! Поки Бережний з нами, можемо спокійно робити своє діло.
Хортевич. Ярчуку довіряти можна?
Ружевський. О, то є хитра бестія! То є пройдисвіт, що хоче здаватись ягнятком. Нічого не бачить і не чує, тільки дбає про свою кар'єру. Але то зручно для нас, бо він тримається Бережного, як кліщ. Тераз ходім до мого кабінету... (*Виходять*).

Стіна знову зсовується, утворюючи попередню обстанову.

43

Входить Убийбатько, з канцелярії одночасно входить Ярчук.

Убийбатько. Ну, як справи з доповіддю?
Ярчук. Все тече, мовляв Геракліт.

Убийбатько. Тече то тече, та по якому річищу? Я б хотів проглянути рукопис. (*Бере яблуко, їсть, потім питає*). Можна?
Ярчук, Будь ласка! Їж на здоров'ячко. Це ми з Наталкою тут трохи посиділи.
Убийбатько (*кладе на вазу надкушене яблуко*). З Наталкою?! Ну?
Ярчук. А що? Чого ти дивуєшся?
Убийбатько. Вона була в тебе?
Ярчук. Була, як бачиш. Ми пили чай, розмовляли на деякі цікаві теми.
Убийбатько. Ну, це дійсно.
Ярчук. Що дійсно? Я не розумію тебе, друже. Хіба вона вперше заходить до мене?
Убийбатько. Алеж я тількищо бачив її. Розмовляв з нею, і вона...
Ярчук. Що?
Убийбатько. І вона не сказала мені, що була в тебе.
Ярчук (*весело*). Не сказала? Що ж, друже, не завжди жінка може все сказати.
Убийбатько. Але вона нічого мені не сказала. І дивилась на мене якось чудно.
Ярчук (*сердечно*). Знаєш що, Романе... Ми друзі. Ми не можемо таїтись один від одного. Я мушу сказати тобі всю правду. Наталка любить мене, а я люблю її. Невже ти цього не бачиш?
Убийбатько (*якийсь час дивиться на нього цілковито розгублений*). Ну, ти знаєш, кинь жартувати.
Ярчук. Ні, друже, я не жартую. Ти в цьому сам незабаром переконаєшся. Хоча мушу тобі сказати, що Наталка прохала мене тримати цю новину покищо в секреті.
Убийбатько. В секреті? Ну да, звичайно.
Ярчук. Отже, дозволь тим часом розраховувати і на твою скромність. Спостерігай, переконуйся, тобі, звісно, це буде цікаво. Але до певного часу — мовчи.
Убийбатько. Так, це дійсно... мені буде цікаво. Так би мовити, з психологічного боку.
Ярчук. Я розумію, друже. Але що ж? Наталю теж не можна обвинувачувати.
Убийбатько (*довго і пильно дивиться на Ярчука*). Кого ж обвинувачувати, „друже“? Кого? Скажи мені!
Ярчук (*безпорадно розводить руками*). Життя, збіг обставин, випадок, біологію. Нарешті, обвинувачуй мене, коли хочеш, за те, що я живу на світі й теж маю серце і почуття. Повір, Романе, мені дуже боляче, але я буду одвертий до кінця: може тобі краще виїхати звідци? Скористатися зараз з нагоди й прийняти призначення на периферію...
Убийбатько. На периферію?..

44

Шпинський (*входить*). Прийшов Горгуля.

Ярчук. А, Горгуля. Вибач, друже, мушу тебе покинути на хвилинку. Ти посидь, коли хочеш. Може тобі чаю? Не хочеш? Ну, посидь так... (*Виходить, Шпинський за ним*).

45

Убийбатько (*сам*). Наталка!.. Що ж це таке?.. Чай... доповіді... папери... (*Взяв рукопис, читає*). „С. М. Бережний і радянська культура"... (*Машинально повторює*) „і радянська культура". (*Перегортає далі*). Що це? „Деякі молоді й бойкі уми проповідують ліберальний принцип довір'я до людини... Хіба не ясно, що цей опортуністичний „принцип", скерований на послаблення нашої партійної волі й пильності робітничого класу, не має нічого спільного з блискучими концепціями Бережного?" Що ж це? Я сплю, чи це дійсність? (*Читає*) „Говорячи про довір'я до людини, Бережний має на увазі не довір'я взагалі, а лише те довір'я, що випливає з наших соціалістичних взаємин". (*Безмежне здивування переходить у бурю гніву*). Що це, я питаю! Мій принцип! Слово в слово! Мій принцип, обернений проти мене... на захист Бережного! Я опортуніст! Я послаблюю пильність! Сук-кин син!

46

Булава (*входить*). Романе Дмитровичу! Я шукаю вас... Дозвольте одне запитання, що не дає мені спокою. Написав я листа до Миколи Андроновича...

Убийбатько. Ні, з мене досить. Чуєте? Досить з мене всяких запитань! Тепер я вам зроблю одне запитання, вам, патріарх старого світу. Чи скоро настане час, коли не можна буде сказати: „чужа душа — темний ліс"?

Булава. Такий час ніколи не настане.

Убийбатько. Чому?

Булава. Бо коли б настав такий час і відкрились людські душі, то сталася б катáстрофа і великі неприємності.

Убийбатько. Тоді ми йдемо до цієї катастрофи, Порфирій Марковичу! Геракліт плакав, міркуючи про цей світ і про людську підлоту. Але я був ковалем і плакати не повинен. Я став свідком зради. Ганебної зради. Мій принцип довір'я до людини, оснований на тому, що, ліквідуючи умови, які породжували мерзотників, ми відроджуємо гідність людини й повертаємо їй утрачену радість життя, — цей принцип обернено проти нас на захист ворожих концепцій! От зрада мислі! Доповідь людини... Ні, не людини, підлотника, якого я не помітив, не розгледів...

Булава. Та хто ж це такий, Романе Дмитровичу?

Убийбатько (*не слухаючи*). Він сказав: „обвинувачуй мене за те, що я живу на світі". Ні! Я винен в тому, що ти живеш серед нас і дихаєш нашим повітрям. Я винен, що не бачив, як мертвий хапає живого. Ах! Чорт... Наталко! Що ти наробила?.. Де цей мерзотник, де він? (*Перекидає крісло і, задихаючись від гніву, вибігає з кабінету. Стикається з Васею та Олею, що входять*).

47

Вася. Романе!

Убийбатько. Облиш! (*Вибігає*).

Оля. В чім річ?

Вася. Що тут трапилось, Порфирій Марковичу?

Булава. Важко сказати. Заходжу я, значиться, до кабінету...

Оля. Та не тягніть же! Кажіть зразу!

Булава. Дивлюсь, стоїть Роман Дмитрович і сам з собою балака. Я, значиться, до нього з запитанням, а він як почав крити, аж іскри з очей летять. Я ще ніколи не чув, щоб так крили.

Оля. Та кого ж він крив?

Булава. Тут то й питання — кого.

Вася. Ну, що він казав?

Булава. Жалівся, що хтось падлец і що якийсь Гаракліт від нього плакав. Ну, каже, я все одно його впіймаю. А кого, то я вже й не розібрав, чи Гарakліта, чи Григорія Філаретовича. Отут то для мене промблема.

Оля. Васю!

Вася. Так і сказав: впіймаю?

Булава. Атож. Ну, не знаю: Гаракліта може й впіймає, а от, щоб Григорія Філаретовича, то це навряд. Бо скажіть ви мені: написав я листа до Миколи Андроновича...

Вася (*на всі груди*). Романе!

Оля. Потім, Порфирій Марковичу... (*Радісні вибігають з кабінету*).

48

Шпинський (*вбігає*). Що за гамір такий? Що тут трапилось?

Булава. Таке трапилось, що ось аж крісло перекинулось.

Шпинський. Що за жарти, Порфирій Марковичу? Поставте на місце! Щоб цього більше не було!

Булава. Поставити можна, а що буде далі, я за те не відповідаю. Починається катáстрофа і великі неприємності!

Завіса

ДІЯ ТРЕТЯ

Кімната Наталі Рогоз. Рояль. Двері: — вхідні, другі — до їдальні, треті — на веранду, що виходить в сад. По-святковому прибрано. З їдальні чутно брязкіт посуду, сміх і голоси Олі та Наталі. Пісня:

Над нами вічність упада,
Як біг і шум води.
Моя країна молода,
І я в ній молодий.

1

Дзвоник. Наталя входить з їдальні, йде у вихідні двері й повертається до кімнати з листом.

Наталя (*розриває конверт, читає лист*). Олю! А йди но сюди.

2

Оля (*входить наспівуючи*):

Над нами вічність упада...

Наталя (*подаючи листа*). На, читай.
Оля. Лист? Від кого?
Наталя. Та ти читай.
Оля (*читає*). „Люба Наталю Олександрівно. Бекон мав рацію, коли говорив: ми стільки можемо, скільки знаємо. Я знаю життя і я можу його будувати, ламати і створювати знову. Ви не можете не почувати, як би я хотів робити це разом з вами. Але я не знаю вас, не знаю так, як хотів би знати. І моя воля спиняється перед загадкою вашого серця. Дозвольте прийти до початку вечірки. Дозвольте хоч краєчок підняти над цією загадкою, що до муки мене хвилює. Дозвольте хоч трошки відкрити її. Чекаю відповіді. Ваш Г. Ярчук". Дійшов до точки. Краєчок. (*Обидві сміються*). Ну, чекай. Ми тебе відкриємо.

Дзвоник.

Наталя. Просимо, Григорій Філаретовичу! Давно чекаємо.

3

Криницька (*входить*). Який Григорій Філаретович? Ти завжди плутаєш?
Оля. Катерина Іванівна!
Наталя. От чудесно. Чого ж ви так довго?
Криницька Та ти ж наплутала все. Дзвоню в сусідній будинок. Відчиняє якийсь дідок — років ста п'ятидесяти. Наталя,— питаю,— тут живе? А він каже: — Яка Наталя? Я уже півтора роки, як нежонатий, розійшовся — каже. Нічого не розумію! (*Всі сміються*).
Наталя. Ну, нічого, аби добре кінчилося. А тепер слухайте. Я хочу втягти вас в одну веселу історію.
Криницька. Оце якраз для мене.
Оля. Розумієте: Ярчук хоче відкрити краєчок таємниці.
Криницька (*нічого не розуміючи*). Ну, ну, далі. Який же саме краєчок?
Наталя. От надіслав листа. Буде признаватись у коханні.
Криницька. Це ж кому? Мені чи що?
Оля. Та ні! Наталі.
Криницька. Ярчук? Наталі? Ти при своєму розумі?
Оля. Я вам потім усе розповім.
Наталя. Одне слово, я вас прошу: в домі нікого нема, тиша, все вмерло. Григорій Філаретович відкриває краєчок таємниці... Я мушу взнати, що таїться в душі цієї людини, і я взнаю!
Криницька. Ну, от. А я спочатку була не добрала.

Дзвоник.

Оля. Прийшов. Куди ж нам?

4

Входить Вася, на шику, причісаний, в новому галстуку, в петельці — квітка. З горішньої кишеньки виглядає хусточка. Ніякої метушні. Почуває себе гостем і розмовляє, як іменинник.

Всі. Вася!
Вася (*кланяючись кожній по черзі*). Здрастуйте, здрастуйте. Здрастуйте.
Наталя. Який ти красивий!
Вася. Одному лише перукареві три карбованці віддав, от і красивий.
Оля. І хусточка!
Вася. А ти ж думала? Культурні потреби аспіранта зростають. Хай стирчить для естетики. (*Сів, розлігшись у кріслі*).
Наталя. Ну, добре. А у Вересая ж ти був?
Вася. Був.
Оля. Бачив його?
Вася. Ні, не бачив.
Наталя. І записки не передав?
Вася. Ні, записку передав у власні руки.
Оля. Нічого не розумію.
Вася. А що ж тут розуміти? Товариш Вересай купався у ванні, і я всунув записку під двері.
Криницька. Цілком можливо.
Наталя. А він що?

Вася. А він каже: приїду неодмінно, і пустив на себе холодний душ.

Оля. Ну, тоді ходім у сад. Я тобі дещо розповім.

Вася. У сад? Охоче. Але нам же треба ще за товаришами зайти. (*Байдуже*). Чекайте, мало не забув. (*Наталі*). Отже, яка пам'ять стала: приніс листа і сиджу.

Наталя. Листа? Від кого?

Вася. А мені яке діло? Будь ласка. (*Дає лист*). Я не втручаюсь.

Наталя (*розриває конверт, читає*). „Наталко, мені треба сказати тобі двоє слів. Зайду перед вечором. Убийбатько". (*Всі сміються*).

Вася. Класично!

Наталя. Не уявляю собі, що він може мені сказати.

Вася. Роман? Той все може сказати.

Наталя. Що все?

Вася. Все, що він надумав.

Наталя. А що ж він надумав?

Вася. А от це ж він тобі й скаже. А мене прохав від зайвих розмов утриматись і навіть не казати, в якому магазині він зараз перебуває. За кілька хвилин він буде тут, а тому давайте звільнимо приміщення, товариші. (*Бере під руку Олю*). Ми скоро повернемось. (*Виходять*).

5

Наталя (*весело*). Ну, Катерино Іванівно, сьогодні буде знаменитий вечір.

Криницька. Ти тільки не наплутай чогонебудь.

Наталя. Навпаки, сьогодні багато дечого стане ясним. Але Роман лишається до кінця вірним собі.

Криницька. Він завжди вірний собі. То, певно, його колись Діоген шукав з ліхтарем. Вийдемо на веранду, подихаємо вечірнім садом.

6

Гасять світло в кімнаті й виходять на веранду. Там спалахує лампа під великим кольоровим абажуром. В кімнаті — півтемрява.

Входить Ярчук, слухає.

Наталя. Як ви гадаєте, він скоро прийде?

Криницька. Та вже не забариться. Написав же. Мені його лист страшенно сподобався. Пише коротко і ясно.

Ярчук. Вони говорять про мене. Це дуже корисно послухати, друзі мої.

Наталя. Що мені робити з ним, Катерино Іванівно?

Криницька. В таких випадках довго думати не годиться. Заплющ очі й рішай.

Наталя. О, ви, як той Бернард Грасе, радите мені бути сліпою.

Ярчук. Навіть Грасе не забула! Прекрасно.

Наталя. Але що зробиш, коли я не можу бути сліпою. Я в нього вірю, але я повинна його знати.

Ярчук. Ого! Бекон!

Криницька. Кажи прямо: любиш його? Насамперед потрібна ясність.

Наталя. Чи люблю? Та на всі сто, Катерино Іванівно. Іншого слова не знаходжу.

Ярчук. Досить і цього! Навіщо шукати інші слова?

Криницька. Він вартий того. Це ж — сила. Велика сила.

Наталя. Правда ж? У нього ясний розум, велика енергія. Він здатний на рішучі вчинки, на боротьбу. Я вірю в його прекрасне майбутнє. І мені хочеться йти з ним. Я люблю його... без краю люблю...

Ярчук. О, моя дорога! Я не помилився в тобі. (*Виходить за двері, стукає*).

Наталя. Це він! Нарешті!.. (*Обидві входять до кімнати, засвітили світло*).

Криницька. Ну, бажаю. (*Потиснула руку*). Думаю, що тут моя консультація буде непотрібна. (*Пішла до їдальні*).

Наталя (*прожогом кинулась до дверей, відчиняє їх*).

7

Ярчук (*входить*). Ну, от і я, дорога Наталя Олександрівно.

Наталя (*вражена*). Ах це... ви. Здрастуйте.

Ярчук. Розсильний сказав мені слово, краще за яке я не чув у житті.

Наталя. Яке слово?

Ярчук. Він сказав: „ждуть", і я мало не кинувся йому в обійми.

Наталя. Сідайте.

Ярчук. Ви трохи схвильовані, Наташо!

Наталя. Нічого, це пройде.

Ярчук. Так. Це пройде. Але ваше хвилювання дає мені право думати, що я не помилився.

Наталя. В чому?

Ярчук. У тому, що ви ставитесь до мене не байдуже.

Наталя (*посміхається*). Ви знаєте, я вперше бачу такого нахабу.

Ярчук (*набік*). Значить, дійсно любить! (*До неї*). Ви трохи жорстока, але така ви мені й подобаєтесь. Життя не терпить м'яких, сантиментальних людей.

Наталя. Жорстока? Алеж не до всіх.

Ярчук. До мене — не дуже? О, я щасливий! Наташо! Для чого стримувати себе? (*Що далі, то більше розпа-*

люється і наступає). Наташо! Ви одкрили тільки краєчок свого серця, і я вже починаю втрачати розум.

Наталя. Це надарма. З розумною людиною завжди цікавіше, ніж з дурною.

Ярчук. Чого ж ви хочете?

Наталя. Вернутись до Бекона. Ви дуже влучно його процитували в своєму листі: ми стільки можемо, скільки знаємо. Отже, я маю рацію хотіти, щоб ви не тільки не втрачали розуму, а навпаки, допомогли мені зазирнути в найінтимніші ваші думки. Я хочу узнати вас.

Ярчук. А хіба ви мене не знаєте?

Наталя. Як ученого секретаря інституту, звичайно, знаю. Алеж у нас з вами питання стоїть інакше?

Ярчук. О, так! Зовсім інакше, Наталю!

Наталя. Тим то я й хочу знати більше. Ви з'явилися на нашому обрії недавно, а встигли за цей час дуже й дуже багато. Вас уже скрізь знають, про вас говорять...

Ярчук. Ну, я ще нічого не встиг. Це тільки цвіточки.

Наталя. А ягідки — попереду?

Ярчук. Ви в цьому сумнівались?

Наталя. Я багато думала про вас і вашу кар'єру. Це хвилювало мене.

Ярчук. Наташо!

Наталя... і хвилює. Я питала себе: яка невідома зірка веде цю людину? Може це випадкова фортуна, збіг обставин? Чи це ви самі... ну, як би сказати... скеровуєте хід подій?..

Ярчук (*набік*). О, я знаю, чого тобі треба. (*До неї*). Так, Наташо! Треба мати розум, енергію, бути здатним на рішучі вчинки, на боротьбу!

Наталя (*набік*). Звідки він знає те, що я казала про Романа?

Ярчук. Треба самому утворювати обставини. Треба вміти керувати ними. Треба знати людей, думати й діяти.

Наталя. Алеж діють і інші?

Ярчук. Так, але одні діють, як Дон-Кіхоти...

Наталя. А другі, як Санчо-Пансо?

Ярчук. Як завойовники життя, як справжні реалісти.

Наталя. Як це зрозуміти?

Ярчук. Кожен розуміє по-своєму. Один письменник сказав навіть: треба бути великим сукиним сином, щоб прожити на цьому світі.

Наталя. Це жарт?

Ярчук. Ні, це філософія.

Наталя. Чия?

Ярчук. Мудрих.

Наталя. Значить і ваша?

Ярчук. О, я не дивлюсь на справу так безнадійно. Але я знаю, що люди поділяються на дві категорії: птахи і комахи. Одні народжені для того, щоб пробивати собі шлях у житті й записувати свої імена на дошку пошани, а другі — щоб залишатись непомітними, стояти в юрбі і заздрити: чому не я, а мій сусід? Так завжди було на світі.

Наталя. Було, та загуло. Була конкуренція, експлуатація, класові різниці, боротьба за шматок хліба, зненависть до тих, хто його не давав. Були, звичайно, птахи і комахи. Але тепер, Григорій Філаретовичу... тепер мене ваша теорія не переконує. Життя не те. Я думала, що ви скажете щось дотепніше, а це мене не захоплює. Ну, справді. У нас перша-ліпша доярка, пастух, сапальниця на буряках може стати людиною, знаменитою на цілий світ, і кожного дня народжуються сотні таких героїв, а ви кажете — комахи. Де вже там. Немає грунту для цієї теорії. Зникає економічна нерівність, народжується безкласове суспільство...

Ярчук (*розпалюється ще дужче*). Безкласове суспільство! Герої... Ну, що ж? Хай народжуються. Але при всіх змінах соціального порядку біологічна основа людини залишається незмінною, незалежно від того — є хліб, чи немає. І тому в житті, крім класової боротьби, йде боротьба особиста. Кожна людина має своїх ворогів і друзів, і то не лише на грунті економічної нерівності, а хоча б на тому грунті, що в одного ніс довгий, а в другого — короткий; один — кучерявий, а другий — лисий; один любить жінку і другий — ту саму; нарешті, один — розумний, а другий — дурень. І тому в житті Форд ненавидить Рокфеллера, а Рокфеллер хотів би задушити Форда, хоч вони обидва — капіталісти. А у нас Булава ненавидить Горгулю, а Горгуля ладен утопити Булаву, хоч вони обидва — безпартійні пролетарі ...

Наталя. Ну, Форд і Рокфеллер за бариші не можуть помиритись, це зрозуміло. А от про Булаву й Горгулю — це вже ваша поетична фантазія. По-моєму, їм немає за що воювати між собою.

Ярчук. Ви наївна, Наталю! Боротьба, особиста боротьба заповнює життя людей! Знайдіть своє місце в цій боротьбі, не пропустіть моменту, і ваша власна перемога забезпечена.

Наталя (*насторожившись*). О! Це вже цікаво. Це вже не філософія, а практика. Говоріть же! Як по-вашому треба діяти? Я хочу знати все! Все до кінця.

Ярчук. Тоді дивіться в тайники людської душі. Ключ лежить там, а не теліпається разом із значком ГПО і не приколюється до грудей замість ордена Червоної Зірки. Людина — самотня. Вона докраю повна своїми таємними бажаннями. Угадайте їх, і ви поставите цю людину на службу собі. Скільки б ви не служили колективу, все одно. Окрему людину, яка вас цікавить, на яку ви робите ставку,— це не зачепить за живе. Вона крикне вам „ура", а на другий день забуде. Вона не помітить вас, коли ви будете трубити їй славу

в оркестрі. Озбройтесь ніжною флейтою і одиноко, в тиші, заграйте над вухом цієї людини нескладну мелодію її прихованих бажань, виступіть проти її ворогів, і ця людина — ваша. Вона заплатить вам своєю дружбою, відповість ласкою і зробить для вас все. Ось вічна формула життя. Володіючи нею, я нікому не дам панувати над собою, а пануватиму над іншими. Пройде ще небагато часу, і ви побачите, що я не тільки посяду видатне місце, але мене широко знатиме громадськість, мене поважатимуть і слухатимуть, про мене писатимуть у газетах, я піднесусь над обрієм загальності...

Наталя. Одне слово, ви прославитесь ... Кожен знатиме, хто такий Ярчук!

Ярчук. Хай буде так.

Наталя. І висновок?

Ярчук. Робіть ви. Я люблю вас. Я прошу вас бути моєю дружиною.

Наталя. А мене ж ви куди, в кишеню покладете, як будете підноситись, чи куди? Майте на увазі, що я теж хочу посідати те місце, яке мені належить.

Ярчук. І ви його посядете. Ми будемо підноситись разом.

Наталя. Цим шляхом, що ви намалювали?

Ярчук. Цим шляхом, що я намалював.

Наталя. Як же його назвати?

Ярчук. Шлях економної витрати сил і боротьби.

Наталя. За що ж боротись?

Ярчук. За життя.

Наталя. З ким?

Ярчук. З ворогами.

Наталя. З якими?

Ярчук. З особистими ворогами тієї людини, що допомагає вам.

Наталя. Так це ж... (*Стрималась*). Це ж нехороше.

Ярчук. Абстрактного добра і зла не існує. Все на світі — відносне.

Наталя. Це називається — в каламутній воді ловити рибу.

Ярчук. Спробуйте піймати в чистій.

Наталя. Нарешті, це склока!

Ярчук. Хто ж на світі не склочник?

Наталя. Так ви ж наткнетесь на громадськість, на профорганізацію, на партосередок, на місцевком!

Ярчук. На чолі яких стоять голова, секретар, член бюро,— прекрасні люди, що мають, проте, своїх ворогів. Зумійте стати другом цих ворогів, і вони допоможуть вам перемогти секретаря. Простягніть же мені руки! Ми підемо разом, і ви не пожалієте!

Наталя. Ух! У мене крутиться голова. Який ви сміливий!.. (*Набік*). Яка надзвичайна сволоч!

Ярчук. Ви не помиляєтесь! Але ваша відповідь? Коли ж, коли?

Наталя. Сьогодні, неодмінно сьогодні!

Ярчук. Ви згодні оголосити її?

Наталя. О, так!

Ярчук (*переможно*). При всіх!

Наталя (*переможно*). Так, так!

Ярчук. Наталю! Хай це розірветься над всіма, як бомба!

Наталя. Так воно й буде!

8

Двері настіж відчиняються, входить Убийбатько з величезним букетом

Убийбатько (*на всі груди*). Привіт!

Наталя. Роман!

Убийбатько (*повільно опускає букет*). Так... Дійсно... Це я...

Ярчук. Який ти шикарний! З букетом... Ха-ха-ха! (*До Криницької, що входить з їдальні*). Будь ласка... Подивіться! Картина! (*Сміється*).

9

Наталя. Ти.., з квітами, Романе?!

Убийбатько. Да. Я приніс... (*Дивиться на свій букет*)... квіти. Це... вам, Катерино Іванівно. Не відмовте прийняти. В найкращому магазині з Васею вдвох вибирали...

Криницька. Це мені? Я так і знала. (*До Наталі*). Ти, значить, знов наплутала?

Убийбатько. Та ні. Все ясно, як день.

Криницька. Ну, розплутуйте тепер, а квіти я у вазу поставлю. Букет підходящий. Ходімте, Григорій Філаретовичу. Допоможіть мені.

Ярчук. З великою приємністю. (*Зробив Романові ручкою*). Адьє. (*Пішов за Криницькою*).

10

Наталя. Романе... Слухай...

Убийбатько. Ти обурена? На твоїх ланітах, як говориться в таких випадках, палає рум'янець досади. Прошу вибачити, але я попередив тебе про свій прихід коротким посланням. І все ж, як бачу, прийшов невчасно.

Наталя (*роздратовано*). Так! Я обурена! Чуєш? Обурена, що мені доводиться пояснювати тобі. Ти сам повинен все розуміти...

Убийбатько. ...і простити. Але не можу. Не можу простити... Совість не дозволяє.

Наталя. Не можеш, і не треба. Але почувати ти можеш? Чи й досі не навчився?

Убийбатько. Проходжу зараз ударні курси.

Наталя. А, може, тобі на ці курси треба ще років десять? Ти же дуже поспішаєш.

Убийбатько. Ну, ні. Це ти перехватила. Десять років — це ж три п'ятирічки, а я сподіваюсь, що за другу п'ятирічку я вже сам зав'язуватиму краватку. А решта — дурниці. Головне в житті — краватка.

Наталя (*глянула й мимохіть розсміялася*). А це ти сам зав'язував?

Убийбатько (*похмуро*). Це? (*Лапнувся галстука*). Це сам. А що? Є якийсь дефект?

Наталя. Нічого сказати, артистично зав'язав.

Убийбатько. Будь певна, я вже що як зав'яжу — не розв'яжеться!

Наталя. Та ти такий. Нагнись трошки, я поправлю. (*Убийбатько нагинається, вона поправляє йому краватку*).

Убийбатько (*відчувши пахощі її волосся*). Та ні... Поправляй так... Я не можу нагнувшись...

Наталя. Чого?

Убийбатько. Ну, чого... Не можу і все. Не виношу.

Наталя. Уже.

Убийбатько. Дякую.

Наталя. На здоров'я. Ну, тепер кажи прямо, що це значить: лист, квіти, краватка. Невже збираєшся заявити, що любиш мене?

Убийбатько. Ні, не збираюсь.

Наталя. А чому?

Убийбатько. Колись Наполеон спитав свого маршала: Чому ти програв бій? — Той відповів: — На те було десять причин. — Перша? — Не було пороху... Можеш про решту дев'ять не говорити, — сказав Наполеон.

Наталя. Ну?

Убийбатько. Ну, отак і я: скажу першу причину, — а решту не згадуватиму.

Наталя. Яка ж перша причина?

Убийбатько. Я не люблю тебе.

Наталя. Ну, тоді... тоді ти дійсно можеш інших не згадувати.

Убийбатько. Отож я й кажу. Це для курців?

Наталя. Що?

Убийбатько. Кімната.

Наталя (*розстроєно*). А, пали... Можна.

Убийбатько (*запалив, сів*). Сідай, Наталю.

Наталя. Дякую. Чого ж ти прийшов?

Убийбатько. А так просто. Квіти приніс Катерині Іванівні.

Наталя. Оце і все?

Убийбатько. Покищо все. Далі я мав намір сказати тобі одну річ, власне, спитати тебе. Але тепер не знаю, питати, чи не питати.

Наталя. Подумаєш, який гамлетизм. Це тобі не личить.

Убийбатько. Отак і я думаю. Краще не питати.

Наталя. Та питай уже! Ну?

З дверей їдальні виткнувся був Ярчук і сховався.

Убийбатько. Може я затримую? Он бач Григорій Філаретович — виткнувся та й сховався, як суслик.

Ярчук (*виткнувся*). Нічого не сховався. Я тут, розумієш, зайнятий. Гірчицю примусили терти. (*Сховався*).

Убийбатько. Привчайся, Гришо! В житті ще й не те доведеться терти (*до Наталі*). І давно тре?

Наталя. Ні, недавно. Але встиг, як бачиш, прийти раніше за тебе.

Убийбатько. Та я бачу. І хочу все таки поставити тобі одне запитання. Що б ти мені сказала, Наталко, коли б я раптом вирішив прославитись?

Наталя. Ти?!

Убийбатько. Я. Чого ти так дивуєшся? От схотів — не прославляюсь. Схотів — прославився. Що ж тут такого?

Наталя. І ти, Романе?!

Убийбатько. Що ти так питаєш, ніби ти Цезар, а я — Брут. „І ти, Бруте?" Ну, і я. Хіба ще хто хоче прославитись, крім мене? Хто ж цей, сказати б, мій конкурент на лавровий вінок, мій злий соперник? Хто?

Знову виткнувся занепокоєний Ярчук.

Убийбатько. Нічого, Гришо, три, три, гіркіша буде. (*Той зникає*).

Наталя. А як же ти хочеш прославитись?

Убийбатько. Мій спосіб трохи незвичайний. Я хочу написати комедію.

Наталя (*радісно*). Ти хочеш стати письменником?

Убийбатько. Ні, письменницька робота не для мене. Письменник повинен пропускати через свою душу цілі табуни людських пристрастей, хороших і поганих, добрих і злих. Кожен із типів, яких показує письменник, мучить його своїми нерозв'язаними питаннями, мучить довгими ночами... У кожного свої протиріччя, свої бажання, а душа письменника, як реторта на вогні, повинна витримувати це постійне кипіння й давати бажану реакцію. Ні, я не міг би довго терпіти цього незвичайного, напруженого стану. Я міг би лопнути з радощів за своїх героїв або з ненависті до них. Але кожна людина

може написати в житті одну річ, в якій вона розвантажить свою душу від того, що її гнітить або хвилює. От таку річ я й хочу написати. Це буде комедія. Так би мовити, філософсько-соціально-психологічно-побутово-сатирична.

Наталя. Про що ж саме?

Убийбатько. Про людську підлоту, про те, чия це зброя, і про межі діяння її в радянській країні. Про безпринципних тварюк, холуїв, яких не може терпіти наша земля.

Наталя. Романе! Яка ж гостра й потрібна тема!

Убийбатько. Правда?

Наталя. Так. Показати підлоту як спадщину старого світу, в якому людина була самотня!

Убийбатько... Гризла другу людину зубами...

Наталя... Топила її в багні.

Убийбатько. Плювала їй у душу ради особистої кар'єри! Показати, що підла людина — це не просто собі підла людина, а що це — нащадок старого світу. І що в наших умовах, на радянській землі, цей корінь не знайде для себе соків, щоб розпуститися, бо його підрубає перший радянський двірник, що поливає дерева! Як ти на це дивишся?

Наталя. Так, Романе, так! Вони твердять, що людина була й залишилась самотня, що вона заздрить другій людині і ненавидить її як особистого ворога. Але наша дійсність розбиває їхні теорії, як хвиля розбиває уламки гнилого корабля. Згадай слова товариша Вересая! І намалюй нещадними сатиричними фарбами пики одщепенців суспільства, яких життя викидає на смітник історії.

Ярчук (виткнувся з гірчицею). Наталю Олександрівно, може годі? У вічі заходить.

Убийбатько. Три далі! То й добре, що в вічі заходить!..

Голос Криницької. Ідіть сюди. Гірчиця! (*Ярчук зникає в їдальні, вона зачиняє двері*).

Убийбатько. Наталко! Ти читаєш мої думки!

Наталя. А хіба ми думаємо по-різному, Романе?

Убийбатько. Ні, але я думав... Ну, говори ж ясніше!

Наталя. Чого ж ще ясніше? Випікати їх треба з усіх щілин, бо вони вповзають у наші будинки, в наші установи, в інститути, на секретарські крісла!

Убийбатько. Наталко! Та це ж — Ярчук!

Наталя. Так! Ярчук. Той, кого ти був прийняв за друга! І ти міг подумати! Романе! Ось мої руки. Візьми їх! Комедію про Ярчука ми будемо писати разом.

Убийбатько. Наталко! (*Не міг вимовити слова, задихаючись, обійняв, притиснув її голову до грудей, заглянув у вічі*).

Наталя (*тихо скрикнула*). Романе... (*завмерла в довгому поцілунку*).

11

З їдальні увійшла Криницька. Спинилася, наче вкопана.

Криницька. Ага, я так і знала. (*Зникає в їдальні, звідки хутко повертається з букетом*).

Убийбатько. Люблю! Чуєш! Пропадав, мучився, як верблюд...

Криницька (*подає квіти*). На, віддай за призначенням, верблюд.

Наталя. Романе! (*Вирвалась з обіймів і щаслива, сяюча, збігла в сад*).

12

Убийбатько (*не може отямитись*). Може це сон?

Криницька. Цілком можливо. Тим більше, що він приснився й мені.

Убийбатько (*помітив Криницьку, кинувся й поцілував її*). Спасибі! Наталко! (*Вибігає в сад*).

13

Криницька (*стоїть серед кімнати з букетом*). Дивно. Якісні зміни закоханого мужчини настільки значні, що він може перетворюватись на верблюда і зникати, як міраж.

14

Ярчук (*входить*). Я там самотній, Катерино Іванівно.

Криницька. А я тут самотня. Уявіть собі, який збіг обставин.

Ярчук. А де ж Роман?

Криницька. Утік.

Ярчук. Куди?

Криницька. В сад.

Ярчук. Бідолаха. Мабуть розмова з Наталею кінчилася для нього несподівано?

Криницька. Да. Страшенно. Я ще ніколи не бачила, щоб так цілувалися. Це був рекордно-затяжний поцілунок.

Ярчук. Що? Та ви жартуєте!!

Криницька. Добрі жарти, коли він трохи не задушив її в своїх обіймах.

Ярчук (*остовпів*). В обіймах?! Так де ж вони? Де??

Криницька. Та що я вам, довідкове бюро, чи що? Он, здається, в саду, продовжують свої заняття. (*Вийшла*).

15

Ярчук (*метнувся до веранди, глянув у сад*). О! Сто тисяч чортів! Цілує! Що це? Що ж це таке? Невже все пропало?

А мій лист? А її розмова з Криницькою, яку я чув на власні вуха? Отут же вона стояла і говорила „люблю його без краю“... і згадувала мій лист. (*Побачив на роялі лист*). Ось же він! Ось мій лист, вона залишила його!.. (*Розгортає лист, читає*). „Наталко! Мені треба сказати тобі двоє слів. Зайду перед вечором. Убийбатько“. (*Стоїть, мов очманілий*). Так ось воно що! (*Побачив квіти*). З букетом,—усе ясно! Все! Як хлопчик, розплескав свою душу перед цією хитрою жінкою. Перший раз у житті, Гришо! Перший раз тебе одурено. Тепер ці люди тримають тебе в своїх лапах. Над Бережним нависла гроза. Перемога Вересая цілком можлива — і коли вони розкриють твої теорії, ти летиш у прірву разом з Бережним. Тебе викинуть за двері, як ганчірку, коли ти не викинеш за двері інших. Що ж робити? Що робити, хто мені скаже?

16

Дзвоник. Ярчук відкриває двері. Входить Ружевський.]

Ярчук. Стефан Стефанович!

Ружевський. А сі заморив, як пес. Я вас шуков по всіх закоморках, а ви сі насолоджуєте в сеї панянки.

Ярчук. Так, я почуваю себе щасливим. А що трапилось?

Ружевський. Трапився шкандаль. Ми з вами не всі новини взнали. Партийний комітет виключив мене з КП(б)У!

Ярчук. Що?!

Ружевський. Прошу не хвилюватися. Сергій Михайлович апелюватиме до вищих інстанцій. Але моглобисте трапитись велике свинство, кобим вас тут не спіймов.

Ярчук. Говоріть, нарешті!

Ружевський. Розумієте, Сергій Михайлович узьов у партийному комітеті якісь документи, хай би цур, я їх не бачив, а той дурень Хортевич помилково завіз їх на своє приміщення. Вересай питає...

Ярчук. А чого ж Хортевич не сказав, що вони в нього?

Ружевський. То було б свинство, якби він таке сказов. Документи секретні, а він позапартийна людина. То він би підвів Сергія Михайловича під манастир.

Ярчук. Ситуація надзвичайно цікава.

Ружевський. Свинська ситуація, бігме.

Ярчук. Що ж ви хочете від мене?

Ружевський. Порятунку.

Ярчук. Якого?

Ружевський. Розумієте, мамцю, документи у мене.

Ярчук. А ви ж казали, що вони у Хортевича.

Ружевський. Так, але я поїхав до нього і взьов, а передати Сергію Михайловичу не можу, бо там зараз Вересай. Тоді я подзвонив телефоном і сказов Сергію Михайловичу, що документи у вас і щоб він сказов про це Вересаю.

Ярчук. Що?! У мене?

Ружевський. Іншого виходу немає! Ви мусите допомогти нам, інакше ми всі пропали.

Ярчук. Ну, пропадати я не хочу й не збираюся.

Ружевський. Тоді дайте ключ од вашої шухляди. Я покладу туди запечатану куверту з документами, а Сергій Михайлович заіде сюди на хвильку, і ви при Вересаї потвердите, що документи у вас. То є природня річ: запечатану куверту, яку директор забув у себе на столі, секретар зберігає тим часом у своїй замкненій шухляді. То не є ніякий злочин, мамцю...

Ярчук (*у нього раптом виникає свій план*). Блискучий вихід!

Ружевський. Правда?

Ярчук (*з радістю*). Ви не могли придумати нічого кращого! Все врятовано!

Ружевський. То давайте ж скорше ключ!

Ярчук. Ось він! (*Дістає*). Але ви повинні приїхати сюди з Сергієм Михайловичем і привезти мені цей ключ, бо ви ж розумієте, що в цій ситуації він може кожної хвилини бути мені потрібний.

Ружевський. Голова! Ах, золота голова! Я зовсім про це забув. В тій хвилі ми будемо тут. Біжу!.. (*Виходить*).

17

Ярчук (*сам*). Гроза насувається. Хай буря напинає мій парус. Вона послужить мені, як послужила Єлізаветі Британській на гішпанів. А коли на цій землі є ще хоч один Ярчук, то я кажу йому: будь спокійний, друже... (*Дзвоник*). Прошу! Заходьте, дорогі гості!..

18

Входять Вася, Оля та кілька аспірантів і аспіранток. З їдальні входить Криницька.

Ярчук. О, скільки гостей!

Вася. І як приємно їм бачити вас, Григорій Філаретовичу.

Голоси. Привіт Катерино Іванівно!

Криницька. Здрастуйте! Що ж ви так затримались?

Голоси. А де ж Наталка, Роман?

Криницька. За моїми відомостями, вони в саду і притому — в найкращому настрої. Правда ж, Григорій Філаретовичу?

Ярчук. Настрій, Катерино Іванівно, річ не постійна. Він часто міняється.

Криницька. Звичайно, в кого є на це причини.

Вася. О, та тут, як видно, якісь події!

Криниців'ка. Події відбуваються в саду. Ходімте туди...
Голоси. Це цікаво! Пішли!

Всі, крім Ярчука, виходять в сад. Звідти потім чутно гомін, вибухи сміху.

19

Ярчук (*сам*). Шуміть, дорогі ентузіасти. Діліть шкуру ще не вбитого ведмедя. Він помилився на цей раз, але на помилках ми учимось. Моя помилка в тому, що я обрав за свій об'єкт Бережного, а не Вересая. Система вірна, лише один гвинтик я помилково взяв не той, і от — провал. Та ми поправимо його! Тільки б вийти спід вашої рогатини цілим і непошкодженим... А там, у другому кінці Республіки, я буду обережніший, і моя система, вічна, як цей світ, ще покаже себе! Покаже! Тепер ви так легко не пізнаєте мене... (*Наближаються голоси. Він вислизнув на веранду*).

20

Входять Убийбатько, Наталя, Вася, Криницька, Оля, гості. Всі збуджені, говорять всі зразу.

Ну, вітаємо, Наталко!
Романе!
Але подумайте! Яка спритна людина...
Убийбатько. Чекайте! Його нема?.. Ех! Друзі! (*Сів до рояля, заспівав, всі підхопили*).

Над нами вічність упада,
як біг і шум води.
Моя країна молода!
І я в ній молодий.

Хто в небі крила розгорта
і кр́ає шлях новий?
Моя країна молода!
І я в ній молодий...

Хто людське серце підійма,
як факел огневий?
Моя країна молода!
І я в ній молодий...

Убийбатько. Чорт! Як тепер легко і радісно. А хто запалив наш гнів проти цих мерзотників і оголосив їм нещадну війну? Вересай! Тепер нам ясно, хто ці люди. Ясно також, хто такий Ярчук. І треба зібрати всі факти, що допоможуть нам розкрити його докраю!

21

Увійшов Ярчук, посміхається. Німа сцена.

Ярчук. Факти? Будь ласка. Я сьогодні відкрию. Не хвилюйтесь, друзі мої. Я відкрию такі факти, що вам і не снилися.

Убийбатько. Ти?!

Ярчук. Що, несподівано, Романе? Ну, що ж, для того, хто годує собак тоді, як іти на полювання, завжди буде багато несподіванок. Хто ж дивиться трішки вперед, той може в рішучу хвилину розповісти партії значно більше, ніж ти, мій друже, ревнуючий цю товаришку до мого неіснуючого кохання.

Всі ахнули.

Наталя. Яка підлота! Ви ж самі казали мені...

Ярчук. Я казав вам те, що вам хотілось почути від мене. Я висловлював вам ваші власні думки. Але це не значить, що так думаю я.

Убийбатько. Та коли ж буде край?! Га?? (*Ударив по клавішах*).

Загальний рух.

22

Входить Вересай.

Всі. Товариш Вересай!

Вересай. Здрастуйте. (*Глянув, зорієнтувався*). Що, Романе, виконуєш рапсодію?

Убийбатько. Виконую, товаришу Вересай.

Наталя. Чекайте! До початку всіх розмов, поки буде сказано хоч одне слово, я пропоную підняти келех за здоров'я товариша Вересая. Я хочу сказати, що в особі Вересая ми вітаємо нашу кришталево чисту, одверту й безстрашну більшовицьку партію, яка не терпить у своїх лавах підлих і ницих людей. Коли ж вони пролазять до неї... то вона випікає їх розпеченим залізом, як болячку. От... за це... (*не змогла кінчити, хвилювання перетнуло їй голос*).

Вересай. Ну, ну, Наталко... Заспокойся. Ти завжди вміла триматися. Що з тобою?

Дзвоник.

23

Хутко входить Бережний, за ним Ружевський.

Бережний. Пробачте, що я входжу сюди непрошеним гостем, але у мене справа до товариша Ярчука, яку я мушу тут з'ясувати.

Ярчук. Добрий вечір, Сергію Михайловичу.

Бережний. Ви замкнули до своєї шухляди документи, які я залишив у себе на столі. Чому ви мені не сказали про це? Прошу пояснити.

Ярчук. Ви дозволите мені відповісти на це запитання, товаришу Вересай?

Вересай. Вас же запитує товариш Бережний?

Ярчук. Але відповісти я можу тільки вам.

Наталя. Все, що він не скаже, все буде брехня! Все, від початку до кінця.

Ярчук. Ви надаремно хвилюєтесь. Тут є кому відрізнити брехню від правди...

Вася. А хто хвилюється? Не викручуйся!

Вересай. Спокійно, Васю. (*До Ярчука*). Говоріть.

Ярчук. Так. Документи Сергія Михайловича справді лежать у мене в шухляді, але я почну не з документів, а з першого дня свого приїзду до столиці. Я почну з того, як Ружевський, з повної згоди Сергія Михайловича, призначив мене на вченого секретаря інституту — з умовою, щоб я діставав і опрацьовував матеріали проти вас, товаришу Вересай! Проти найкращого, найчеснішого більшовика, проти непримиренного загартованого бійця за чистоту ленінських, сталінських...

Вересай (*гостро*). Пропустіть це місце вашої промови. Візьміть далі.

Ярчук (*трохи розгубився, але швидко опановує себе*). Гаразд... Я почну з того, як Сергій Михайлович замовляв мені доповідь про себе... під назвою „С. М. Бережний і радянська культура".

Бережний. Що це? Сон?

Ярчук. Як він сам редагував цю доповідь! Як він жадав слави і почестей і випускав свої шкідливі „Думки педагога", що отруювали мозок нашої студентської молоді!

Бережний. Ви... ви... продовжуйте!

Ярчук. Як Сергій Михайлович наказував мені захищати Ружевського та Хортевича, цих буржуазних прихвоснів, що обліпили кабінет Бережного, кадили йому фіміам холуйської похвали, щоб засліпити його й робити своє чорне діло!

Ружевський. Мамця!

Ярчук. Не перебивайте мене! Я скажу все до кінця. Я приїхав із глухої провінції. Я був наївною людиною. Я мріяв тільки працювати, день і ніч працювати на користь соціалізму. Але я потрапив у лабети властолюбного переродженця Сергія Михайловича Бережного та його адьютантів — Ружевського і Хортевича, про яких я ще скажу.

Ружевський. Сергій Михайлович! Він збожеволів!

Ярчук. І от ці люди, що вони зробили з мене? Лакея! Вони розтоптали мою гордість, мою партійну честь. Їм мало було цього, і вони примусили мене піти на темні махінації. За їхніми вказівками я повинен був післати свого кращого друга на периферію, щоб позбутися одного з відданих вам людей, я говорю про Романа Убийбатька.

Роман. О, Геракліт! Ти чуєш?

Ярчук. Але їм цього було недосить. Бережному треба було схилити на свій бік аспірантуру, і мені зроблено натяк, щоб я закохав у себе товаришку Наталю.

Бережний. Я задихаюсь.

Вересай. Це те повітря, яке ви для себе обрали, яким дихали стільки часу. Невже не звикли?

Ярчук. Я пішов на все ради свого директора. Я почав випитувати цю товаришку, як вона дивиться на життя і на людей. Заради успіху справи я вигадував нісенітниці про те, ніби в житті все будується на особистій боротьбі. Мені здалося, що вона симпатизує моїм вигаданим теоріям і співчуває моїм кар'єристським планам. І я плів їх ради інтриги, у яку мене втяг Бережний.

Вася. Невинне ягнятко!

Ярчук. Ви бачите, що зробив з нами Бережний? Люди перестали вірити найболючішому крику душі.

Вересай. А ви без крику. Ми й так усе чуємо.

Ярчук. Гаразд. Я перейду до останнього, до фактів, що стверджують мої слова. Нарешті я маю можливість показати справжнє лице усіх цих людей. Так слухайте ж! Секретні документи, які Бережний узяв у партійному комітеті, він передав Хортевичу, а той забрав їх до себе на приміщення, не знаю для якої мети. Коли ви спитали про ці документи, Ружевський прибіг сюди і взяв у мене ключ від моєї шухляди, щоб покласти туди документи, а мені велів сказати, ніби документи заховав я сам.

Ружевський. Це брехня! Клянусь, це нахабна брехня! Документи були в нього!

Ярчук. Ви чуєте? Наклеп! Який страшенний наклеп! Куди я потрапив? (*До Ружевського*). Я брешу?

Ружевський. Маю враження, що підло брешете, мамцю моя!

Ярчук. Ви не за ключем приїздили сюди?

Ружевський. Ні! Клянусь своєю честю!

Ярчук. Ви чули? (*Обводить усіх очима*). Руки вгору, громадянине Ружевський! (*Той мимохіть підіймає, Ярчук опускає руки в його кишені й дістає ключ*). Ось він, мій ключ, який у мене взято кілька хвилин тому! Я кінчив. Я виконав свій обов'язок, викривши цих людей до кінця. (*До Вересая*). Візьміть цей ключ, товаришу Вересай.

Загальне здивовання.

Оля. Оце так номер!

Вересай (*одводить його руку*). Залишіть цей ключ собі. (*Пильно дивиться на Бережного*). Ну, що ж ви тепер нам скажете, шановний Сергію Михайловичу?

Бережний. Що... що я можу тепер сказати?

Вересай. Кажіть усе. (*На Ярчука*). Ось стоїть людина, якій ви так вірили...

Бережний. Ця людина продала мене. Що я можу ще сказати?

Ярчук. Ви чуєте? Це я продав! Я викрив вас, а не продав, і ви не залякуйте мене приписами міщанської моралі. Не залякаєте!

Вересай. Ви... помовчіть. Розмова з вами потім. (*До Бережного, показуючи на Ружевського*). Ось друга людина вашої системи. Ви зрівнювали її з наукою. А вона продавала науку пролетарської революції нашим найлютішим ворогам. В „Думках педагога" ви давали цим людям аванси, ховаючись за голосну фразу. В наказах по інституту висловлювали подяку Хортевичам за їх ініціативу. А вони скористались не тільки вашими авансами, а ще хотіли потягти спід вашого носа документи державної ваги. На щастя, ми спіймали злочинців на гарячому. Скажіть же, як це сталося, що з комуніста ви перетворились на те, що ми тепер бачимо перед собою?

Бережний. Не знаю. Нічого не питайте... Античний хор обернувся на зграю мерзотників. Бачу... Сліпота нападає, як злодій, непомітно... Як гниль прокрадається в серце отрутою... Мабуть це так. Але як же пізно я це побачив! Як пізно зрозумів... Одне мені хочеться сказати. Ви діяли, як людина, для якої не можу знайти докору... Я б хотів сказати — пробачте... Але я знаю, що не все на світі можна пробачити.

Вересай. А виправити?

Бережний. Якщо моя ганьба не виявиться дужчою за мене... А зараз — прощайте. (*Виходить*).

Ружевський. Сергію Михайловичу, Сергію Михайловичу, почекайте! А я ж куди?..

Вересай. Там вам покажуть дорогу.

Ружевський вислизнув з кімнати.

Ярчук. І цим людям я був віддав свою душу. Трагічно, але це так. Пробачте, я почуваю себе дуже зле. Піду...

Але тут Ярчуку перегороджує шлях Булава, який допіру ввійшов.

Булава. Ні, стій! Стій, молодий чоловіче, не поспішай!

Голоси. Порфирій Маркович!

Булава. Я тут, товаришу Вересай. Дозвольте сказати.

Вересай. Говоріть, Порфирій Марковичу.

Ярчук. Що вам треба?

Булава. Сорок п'ять років я прослужив за швейцара. Всю науку пройшов, усе лакейство, котре до революції було на

світі, я вивчив. Але такого... молодого чоловіка не зустрічав і не бачив. Да, не бачив і не зустрічав, а він ще й питає, що мені треба! Ось! (*Трясе листом*). Відповідь на мій рекомендований лист. Секретар житлокооперативу повідомляє, що Горовенко Микола Андронович, швейцар інституту нормальної анатомії, давно помер, царство йому небесне. А ти мені від нього листа привіз. Сам сочинив за покойника!

Сміх.

Вася. Здібностям цієї людини немає краю!

Булава. Так. І за це я йому всю душу віддав, всі резолюції об'яснив! А він, довідавшись, що я написав відповідь на той фальшивий лист, вирішив мене, свого вчителя і благодійника, усунути з дороги, щоб бува чого не вийшло. Узнав, що наш двірник зо мною в серцях, і підказав йому написати на мене заяву, щоб звільнити мене з посади.

Вася. Теорія особистої боротьби на практиці!

Убийбатько. І він написав?

Булава. Так, двірник Горгуля Іван Петрович, з яким ми дійсно лаємось за різні промблеми, написав до місцевого комітету заяву. Написав, да! Тільки не на мене, а на цього молодого чоловіка. Ось вона, ця заява товариша Горгулі! (*Читає*). „Як член профсоюза комунальників повідомляю, що громадянин Ярчук займається політикою і хоче втопити Булаву Порфирія, який хоч і має недостатки, а на таке не заслуговує. Член профсоюза комунальників, Горгуля Іван Петрович, з 1920 року". Я не можу говорити, товаришу секретар партії. Я плакав і обіймав Горгулю, коли розкрилась передо мною промблема, і я побачив, що лакей лакея завжди продасть, а трудящий трудящого — ніколи не продасть.

Іван Петрович Горгуля, що стояв десь непомітно ззаду, виступив наперед — у білому фартуху, у форменній шапці, з блискучою бляхою на грудях, і мовив поважно:

Горгуля. Вищесказане удостовіряю.

Убийбатько. Це дійсно... Прекрасно!

Голоси. Чудово! Порфирій Марковичу...

Булава. От через це я відчув у собі гордість і прийшов сюди, щоб сказати... Не можу... (*Обійняв Горгулю*).

Ярчук. Я можу йти?

Убийбатько. Я б хотів спитати у тебе одну річ.

Ярчук. Будь ласка.

Убийбатько. Скажи по правді, коли ти взагалі можеш казати правду: ти дійсно віриш у ту теорію птахів і комах, яку ти виклав у розмові з Наталею, чи це просто засіб?

Ярчук. Для чого це тепер?.. Що це може змінити?

Убийбатько. Мені потрібно це для моєї комедії. Для повноти характеру.

Ярчук. На це питання я відповідати не маю бажання.

Вересай. Маєте чи не маєте, але все ясно й так. Ваша природа для нас цілком зрозуміла. Ви являєте собою один з вимираючих зразків повзучих, для яких на світі немає нічого святого, не існує ніяких принципів і є тільки власна шкура. Але ви бачите, що на світі є земля, на якій не може зростати бур'ян вашої підлої філософії. Над цією землею горить вогонь найвищих людських принципів, і крізь цей вогонь не пролетить ні один хижий птах, не пролізе ні одна комаха, що несе нам отруту. На цій землі Ярчуки не знайдуть собі місця.

Кінець

1933—1936 рр.

Фото М. Галущенка

Гобелен „Жнива".
Виконали колгоспниці — Віра Блоха, Марія Шибеченко, Марія Харченко.
Ескіз художника М. Азовського.

Володимир Свідзінський

* * *

Іде хлопчик по місті. Точільник
Став коло муру, точить ніж,
Іскри жмутками мече.
Хлопчик руки наставив, ловить —
Еге! Не даються зловити,
Задумався хлопчик: труд
Блискучі іскорки появляє.

Іде він далі, а ранній гудок
Виповняється, стигне, росте,
То як лебідь згинає шию,
То як дерево розцвітає.
Задумався хлопчик: гудок
Як дерево розцвітає!

1932 р.

Вано Ром-Лебедєв*

ГІЛОРІ

МУЗИЧНА КАЗКА НА ДВІ КАРТИНИ

ДІЙОВІ ОСОБИ

Бабуся — оповідачка
Лабза — старий циган
Гілорі — його донька
Івка — } женихи
Фанка — } женихи
Серга — мандрівний співець
1-й сват
2-й сват
1-а сваха
2-а сваха

Цигани, циганки, музиканти.

КАРТИНА ПЕРША

ЯВА ПЕРША

Перед інтермедійною завісою сидять у різних позах бабуся, дівчина й молодий циган.

Бабуся (*оповідає, мов казку*). Колись давно... мандрував степовими шляхами старий циган Лабза. І була в нього донька... девлале[1]! Мов квітка лісова. Пісні співала, як пташка в небі. І прозвали її цигани „Гілорі“ — пісенькою.

Зустріла одного разу Гілорі циган-музикантів. Мов заворожена, слухала, як грали вони... А коли заспівав Серга, мандрівний співець, чудову пісню... очі Гілорі широко розкрилися, потемніли, і ніби зорі небесні засвітилися в них.

Вже сімнадцята весна минала дівчині, а ніхто з циган-парубків не міг причарувати її серця... бо полонив його Серга, мандрівний співець.

Ну, і злякався Лабза, що за свою пиху зостанеться Гілорі дівкою, і поклав він віддати її за першого, хто посватає... але за багатого.

От удень проти Івана Купала й приїхали до шатра Лабзиного два табори... і в кожному таборі був жених для Гілорі... Не![1]

Підноситься інтермедійна завіса.

ЯВА ДРУГА

Лабза і Гілорі біля шатра.

Гілорі (*одягаючись співає*).

Щастя моє!
Відлетіло ти,
Закотилося,
Мов ясна зоря.
Ой, іде біда,
А куди втекти?
Нещаслива я!
Нещаслива я!

ЯВА ТРЕТЯ

Циганка. Свати йдуть! Свати йдуть!

ЯВА ЧЕТВЕРТА

З обох боків водночас з'являються свати, женихи, дружки й цигани.

Свати (*несуть прикрашені гілки, співаючи*):

---

* Вано Ром-Лебедєв — сучасний радянський циганський письменник-драматург. Народився 1903 р. в Вільні. Батько покинув кочове життя й став диригентом циганського хору, мати була співачкою. Вчився в середній школі в Москві, але не закінчив, вирушивши під впливом пригодницької літератури подорожувати. 1920 р. пішов добровільцем до Червоної армії, брав участь у ліквідації махновських банд. Після демобілізації 1923 р. приїхав у Москву і вступив до циганського ансамблю. Організував перший циганський комсомольський осередок при міському комітеті спілки Робмис і був першим секретарем його. Був направлений комсомолом у Комуністичний університет народів Сходу. Згодом Ром-Лебедєв вступив до Всеросійської спілки циган, де й працював до 1928 р. Працював у кооперативній трудовій артілі, брав участь в організації циганської секції при Центрвидаві народів СРСР. Секція видавала журнал „Нео Дром“, що мав на меті повернути циган до трудового осілого життя. Ром-Лебедєв у цім журналі брав активну участь. Писати почав з 1925-26 р.р. — перша річ „Романо Бенг“ („Циганський чорт“), 1927 р. написав „Хан дер блата“ („Сонце в болоті“); ця річ була надрукована окремою книжкою і поставлена в театрі „Ромен“. Вперше її поставили в циганському колективі в районі Мінеральних вод, де Ром-Лебедєв виступив як режисер. Пізніше написав „Бахт“ („Щастя“), ця річ теж була видана окремою книжкою.

З 1929 р. бере активну участь в організації Московського державного театру „Ромен“, працює в ньому як завідувач літературної частини, згодом як актор. Переклав п'єсу „Фараонове плем'я“ Скворцова, написав драму „Таборо дре фелда“ („Табір у степу“), „Весілля в таборі“ („Гілорі“), писав скетчі для вистав театру „Ромен“ у колгоспах, написав інтермедію, присвячену участі циган в революції 1905 р. Останнім часом працює над п'єсою „Чорний Христос“ на матеріалі циганського фольклору. Бере участь у режисерській роботі театру „Ромен“. Редакція

[1] Вигук — близько „ой леле“.

[1] Вигук.

Добридень, цигани!
Що тут за розмова?
Чи не в вас, цигани,
Дівка чорноброва?
Коли хочете — віддайте,
А не хочете — тримайте.
Та як будете тримати —
Вам і щастя не видати.

Поспішаючи віддати гілку Лабзі, свати наштовхуються один на одного, кепкують, сваряться поміж собою.

1-й сват. Пусти, кирнач![1]
2-й сват. І воно чоловік, і воно сватає.
1-й сват. Ех, голова-а (*замахується*).
2-й сват (*рветься, хоч його ніхто не тримає*). Пустіть мене! Не держіть мене!
Лабза (*розбороняє сватів, бере обидві гілки й ставить біля шатра*). Прошу гостей до шатра!
Свати. Скажи по щирості, за кого віддаси?
Лабза (*співає*).

Чи на світі є циганка,
Що не глянула б на вас?
Вийде Івка, вийде Фанка —
Наче сонце зійде враз.
Та кого ж із вас узяти?
Кращих легенів — нема.
Гілорі для мене зятя
Вибиратиме сама.

Свати, Івка й Фанка. Оце розсудив!
Лабза (*пішов у шатро покликати Гілорі*).

Всі дожидають Гілорі. Світло гасне. Освітлюється прожектором лише оповідачка.

Оповідачка. Девлале! Наче сонце спалахнуло, коли вийшла Гілорі назустріч женихам. Глянула на них спишна і мовила:
Хай покажуть легені свою силу парубоцьку що в танцях, що на конях бистрих, що в боротьбі. Хто подолає, той мені дружиною буде. Хасійом...

Дається повне світло. Змагання женихів.
Цигани співають плясову. Першим танцює Фанка.

Група Фанки (*підтримує*). Не танцює — промовляє ногами.

---

[1] Кирнач — дослівно „гнилий", вживається циганами в значенні „черв'як, остання людина".

Сват (*впевнено*). Перший танцюриста на світі.

О! О! Диви! Диви!

Фанка скінчив танцювати, пішов Івка.

Група Івки. Ого! Оце танець!

Як дивишся —
Самі ноги танцюють.

Сват. Нема і не буде такого танцюристи.

Івка скінчив танцювати.

Свати (*до Гілорі*) Не, хто?

Хто кращий?

Гілорі (*радісно*). Обоє рівні (*дарує женихам по квітці*).
Івка й Фанка. — Коней!

Коней давайте!

Світло гасне. Освітлює лише оповідачку.

Оповідачка. Скочили тоді Івка й Фанка на коні й помчали... Багаття цигани розпалили таке, що вогонь хмари сушить, а коні, мов птиці, через нього перелетіли — і разом, голова до голови, примчали назад до Гілорі.

Світло на сцені зменшене, поступово збільшується.
Сцена перегонів.
Вбігають Івка і Фанка.

Свати (*до Гілорі*). Не, хто?

Хто кращий?

Гілорі (*так само*): І тут легені рівні (*подає обом по чарці вина*).
Цигани: Тепер боротись!

На палицях!
Хай потягнуться!

Івка й Фанка. — Давайте палиці!

Обом дають палиці. Вони сідають на землю і, впираючись ногами, тягнуть палицю, намагаючись перетягти один одного.

Цигани (*бігають навколо — стежать, підбадьорюють, погукують*).
Гілорі (*схвильовано*). Досить!

Обоє рівні!
Досить!

Івка й Фанка (*щосили тягнуть*). Ні, будемо боротись, поки хтось один не подолає!

Переміг Івка. Підняв Фанку й перетягнув його через себе.

Група Івки (*реве од захоплення*).

Гілорі (*зажурено — до Лабзи*). От мій жених. (*Веде Івку в шатро*).

Івка (*співає*).

Зірка сяє угорі,
Біля мене — Гілорі!
В мене зараз є кохана,
Є і перли, і дукати.
Так збирайтеся ж, цигани,
На весілля погуляти.

Фанка й цигани (*згоджуються*). Погуляємо!

Сміх. Всі жваво розмовляють.

Гілорі (*сумно співає*).

Щастя моє!
Відлетіло ти,
Закотилося,
Мов ясна зоря.
Ой, прийшла біда,
А куди втекти?
Нещаслива я!
Нещаслива я!

Спускається інтермедійна завіса

ЯВА П'ЯТА

Музиканти, скрипач, дівчина, цитрист, гітарист і співець Серга.

Гітарист. Ну, Серга, оповідай, що було далі?

Серга. Круг мене юрба велика стояла, я співав. Коли раптом дівчина в зеленій хустині насилу пробилася вперед і стала біля мене. А я співав, я погляду не міг одвести від очей її, темних, як ніч. Здавалося мені, що в них палають зорі, і ніжне сяйво їх мені спливало в серце. Відтоді ми вже бачились не раз... я покохав її! Вона...

Скрипач (*перебиває*). Як звали дівчину?

Серга. Її ім'я Гілорі.

Цитрист. Що? Гілорі?

Серга. Так, Гілорі.

Цитрист (*сміється*). Так подивіться ж ви на цього навіженого! (*Сміється*). Та ж нас покликали до неї на весілля.

Серга (*вражений*). На весілля Гілорі?

Цитрист. Її й Івки (*сміється*).

Скрипач (*цитристові*). Досить, ти!

Гітарист. Гей, перестань сміятись! Тут не весілля. Тут плакати треба...

Дівчина (*до Серги*). А любить тебе Гілорі?

Серга. Любила!

Дівчина. Я жінка, я знаю, що таке любов. І якщо Гілорі тебе так любить... (*Замислюється. До всіх*). Ну, ходім швидше! Пішли!

Всі. Ходім! Ходім!

Виходять.

КАРТИНА ДРУГА

ЯВА ШОСТА

Співи, танці. Хто співає, хто цілується, хто лається. Сміх, галас. Івка сидить поруч Гілорі.

ЯВА СЬОМА

Музиканти. Цитрист, гітарист, дівчина, скрипач і Серга.

Всі. Дивіться! Музиканти!

Гей, музика!

Музиканти підходять до шатра.

Гілорі (*схвильовано*) Серга!

Івка (*кидає пригорщу дукатів*). Грай, поки руки не відсохнуть.

Музиканти почали грати. Свати танцюють.

Лабза (*частує музикантів вином*). Ану потіште моїх гостей.

Виступи музикантів.

Скрипач грає на скрипці під акомпанемент гітари і цитри. Дівчина танцює з бубном. Потім виступає Серга.

Серга (*вийшов наперед, звертаючись до Івки*). Твоїй невісті-красуні Гілорі, співаю я цю пісню! (*співає*):

Ой, гули вітри,
Ой, лили дощі,
У гаю кущі
Осипалися.
А ступнула ти —
Зацвіли квітки,
На кущах пташки
Розспівалися.

А тепер весна,
Ясен місяць май,
Став зелений гай

Розцвітатися.

А в душі — зима,
Бо тебе нема,
Бо з тобою нам
Не кохатися.

Івка. Погана пісня. Заграй до танцю.

Лабза (*до Серги*). Він назвав мою доньку весною. Це правда.

Всі. Хай танцює Гілорі.

Лабза. (*Прибирає із столу закуски й вино*). Хай! Гілорі, танцюй тут на столі.

Всі. Хай на столі! На щастя!

Музиканти грають. Гілорі танцює на столі.

Дівчина з бубном (*б'є в бубон біля Гілорі, підтанцьовує, підспівує й каже*):

Тебе Серга чекає.
Ти хочеш з ним піти?

Гілорі. Пізно.

Дівчина. Ні. Скажи лиш слово. Згода?

Гілорі (*танцюючи*). Згода!

Всі (*плескають Гілорі*).

Лабза.

Повіває димом вечір.
Вже розходитись пора.
Чи не час подружжя вести
До весільного шатра?

Всі. В шатро! В шатро!

Івка. Дружина моя кохана! Прощайся з батьківським шатром, убирайся пишно, я хочу всіх повести до шатра, де будеш ти господинею, хай усі побачать, що за хазяїн Івка, яке шатро спорудив він для своєї дружини.

Всі. Ходім! Ходім!

Подивимося!

Всі йдуть. Біля шатра лишається сама Гілорі.

Дівчина з бубном (*вбігає*). Ходім! Ходім мерщій.

Обидві переодягаються. Гілорі одягає хустку й пов'язку дівчини і бере в руки бубон, а дівчина одягає убрання Гілорі й запинає обличчя хусткою. Гілорі вибігає.

ЯВА ВОСЬМА

Повертається Лабза, Івка, свати, Фанка, цигани.

Дівчина сидить, запнута хусткою.

Лабза (*до неї*). В золоті будеш купатись. Кинь сумувати.

Івка бере дівчину за руку.

Всі. Гірко! Гірко!

Івка хоче поцілувати дівчину. Та щільніше запинається в хустку.

Лабза (*до Івки*). Соромиться. (*До дівчини*)). Ну, ну! Одкрий обличчя: хай поцілує. (*Скидає з дівчини хустку*). Ой! Девлале!

Івка. Де Гілорі?

Фанка. Девлале! Обчурде![1]

Всі сміються. Лабза й Івка кидаються шукати Гілорі. Дівчина тікає.

Фанка. А невіста втекла — ха-ха-ха!

Сват Фанки. Втекла з музикантом.

Група Фанки. Оце так жених!

Сват Фанки (*до свата Івки*). Ех, голова!

Сват Івки (*кидається на нього*). Уб'ю. (*Починається загальна бійка*).

Інтермедійна завіса.

Оповідачка (*перед інтермедійною завісою*). Ну, вирвали цигани кілки, розбили Лабзине шатро й стялися побоєм... а Гілорі з Сергою...

ЯВА ДЕВ'ЯТА

Серга (*вбігає*). От млин, от старий дуб... Казала дівчина, що приведе її сюди.

ЯВА ДЕСЯТА

Музиканти.

Гітарист. Ну, що, не видко?

Цитрист. І не побачите.

Серга. Ні, не прийде вона!

Гітарист. І дожидати нема чого, бо як доженуть, то буде нам.

Всі відступають.

Гітарист. Дивись, біжать двоє.

Серга. Одна в зеленій хустці! Вона!

---

[1] Ой лишенько! Обікрали (в розумінні — обдурили).

ЯВА ОДИНАДЦЯТА

Гілорі й дівчина.

Серга. Кохана! (*Обіймає дівчину з бубном. Та одвертається*).

Дівчина. Я не люблю тебе.

Гілорі. А я... люблю. (*Кидається до Серги. Він обіймає її. Цілуються*).

Цитрист. За нами слово. Гей, ви, музики! Беріть свої розбиті калаталки. Заграймо цим щасливим пташкам, як ніколи не грали за гроші.

Всі грають.

Оповідачка (*під музику*). Все це казка до того, що любові, якщо вона справжня, не купиш і не продаси.

Переклала Марія Пригара.

Вано Хрустальо*

* * *

Циганчам мурзатим ріс у полі.
Бачив зорі дивної краси.
В ріднім співі слухав плач недолі,
Коли ранок золотив тополі,
Коли ніч спадала на ліси,
І в степу змовкали голоси.

І весну я називав сестрою,
Цілий рік її одну я ждав.
Як я сонцем тішився весною!
Лиш від сонця ласки я зазнав,
Коли жив з родиною сумною
І намет убогий розпинав.

І мене — свою малу дитину —
Все водила мати по дворах.
Скиглила коло чужого тину,
Але в людях ми будили страх.

---

* Вано Хрустальо — сучасний радянський циганський поет. Народився 1913 р. Кочове життя покинув 1921 р. й оселився разом із батьком в Москві. Батьки тяжіли до таборів, молодь же під впливом міського життя вирішила оселитися в місті. Боротьба скінчилася перемогою молоді. Щоб підкреслити своє прагнення осісти в Москві, Вано Хрустальо спочатку, підлітком, став до приватника - слюсаря за підручного, але через півроку покинув, не знісши тяжкої експлуатації. 13 років почав працювати в друкарні, набувши кваліфікації складача.

Початкову освіту Вано Хрустальо набув в одній з московських шкіл, де як предмет вивчали і циганську мову. Ще бувши в школі, почав цікавитися літературою і пробувати писати. Перша поезія була надрукована 1931 р. в циганському журналі „Нео Дром“ („Новий шлях“) 1931 - 33 р. р. систематично друкувався в цьому журналі. Тематика творів — циганське життя в минулому і тепер. В 1933 - 34 рр. працював над збіркою поезій, що вийшла потім окремою книжкою під назвою „Гіля“. Тепер працює над циклом нових п'єс для Московського державного циганського театру „Ромен“ і пробує свої сили в прозі. П'єси будує на фольклорному матеріалі, змальовуючи сутички циган і російського аристократичного суспільства минулих часів. З 1931 р. працює в циганському театрі „Ромен“ як актор і балетмейстер. Поезії Вано Хрустальо друкувалися в газетах в російських перекладах. („Литературной газете“ і інш.).

Редакція.

Тільки лайка билась нам у спину
По дорогах, селах, хуторах!

В час, як листя покидало клени,
Свіжий холод панував кругом,
Засипали трави сном смертенним,
Ліс тремтів під потиском студеним,
Никло сонце золотим чолом
І тужило слово „хасійом“ [1]

Лютувало небо в ніч безсонну.
Ой не раз навальний буревій
Рвав шатро з благенького препону.
Бив дощами вітер невгомонний.
І не відав циган кочовий,
Де розкине знову табір свій.

Дикуном - хлоп'ятком ріс у полі,
Бачив жах циганської зими,
Вріднім співі слухав плач недолі,
Слово „злодій“ чув і сам поволі
Красти став під захистом пітьми
І, як вовк, блукав поміж людьми.

Переклав В. Свідзінський.

[1] Загинув.

Фото М. Галущенка

Гобелен „Повертаються з жнив“.
Виконали колгоспниці — Катря Лісова, Катря Черверденко, Ніна Кисіль.
Ескіз художника Дерегуза.

Андрій Хвиля

ДО НОВИХ ТВОРЧИХ ВЕРШИН

У вихованні людини, у виробленні її світогляду, в образному відтворенні і поширенні комуністичних ідей одне з найпочесніших місць серед мистецьких засобів належить радянському театрові. Театр може і повинен говорити з мільйонами трудящих.

Український театр як повноцінна культурна зброя, як театр у розквіті своїх сил і можливостей почав існувати лише після Великої Жовтневої соціалістичної революції. До пролетарської революції український театр нищили й нівечили поліційними репресіями. Спід нього вибивали матеріальну базу. Українська драматургія, як і вся українська література, була придушена. П'єси, навіть перекладені, класичні не можна було ставити в українському театрі. Їх забороняли. Геніальні українські артисти, такі, як Кропивницький, Заньковецька, Саксаганський, десятки років вели роботу над створенням українського театру. Але всі їх зусилля старанно руйнували царські сатрапи.

Тільки Велика пролетарська революція, тільки Ленін і Сталін дали українському народові соціальну і національну волю, вивели український народ на широку історичну дорогу щасливого, радісного, барвистого життя.

Колись українська артистка Заньковецька, в день 25 - річного свого ювілею, в листі до поклонників її театрального мистецтва писала, що настане час, коли вільний український народ зможе вільно будувати своє мистецтво на радість всіх трудящих. Ці мрії про служіння мистецтва народові могли здійснитись і здійснились тільки під прапором Леніна - Сталіна.

Широкою, бурхливою рікою ллється мистецька творчість українського народу після пролетарської революції. Множаться українські театри. Українське художнє слово стає могутньою зброєю в тій великій творчій роботі, яку веде наша партія, радянська влада.

У цьому році український оперний театр, художні хорові й танцюристські ансамблі — в столиці Радянського Союзу Москві, перед товаришем Сталіним, т. т. Молотовим, Кагановичем, Ворошиловим, Калініним, Орджонікідзе, Мікояном — демонстрували досягнення української театральної культури, української народної пісні. І Сталін разом з своїми найкращими соратниками радів з великих творчих досягнень, що їх має український народ.

Величезна напружена робота під керівництвом більшовицької партії забезпечила ці творчі досягнення, дала можливість розгорнутись творчим силам українського народу, ліквідувати, розбити націоналістичні контрреволюційні „теорії" і практику на мистецькому фронті.

Так, ми маємо великі досягнення на пройденому шляху. Але зростання культури народу ставить перед нами ще більші завдання. Розв'язувати ж нові завдання можна тільки в умовах настійної боротьби за соціалістичний реалізм у мистецтві, проти різних формалістичних, натуралістичних та інших реакційних „теорій“ і практики.

У цьому світлі не можна забувати боїв, які довгі роки точилися на театральному фронті. Не можна зокрема забувати курбасівщини й боротьби з нею.

Курбас і вся курбасівська націоналістична зграя цькували українське радянське мистецтво. Вони дивилися вовками, коли хтось співав українські народні пісні. Наче аристократи з палацу іспанського короля, вони сприймали українську народну культуру, як культуру нижчого гатунку, відсталу, мужицьку. Тому так старанно гальмувала розвиток української народної творчості, пісні, вишивки ця націоналістична зграя. Націоналісти прагнули відірвати українське мистецтво від українського народу, від його пісні, від його спадщини й висунули фашистський лозунг орієнтації на Західну Европу, на її буржуазну культуру.

Окремі залишки курбасівщини ще є і сьогодні. Серйозну боротьбу треба провадити з формалізмом і натуралізмом. Є в нас на театральній ділянці і ряд інших істотних хиб. І тому не заспокоюватись на досягнених успіхах, не зазнаватися, а вперто працювати, по-більшовицькому боротися проти всього того, що перешкоджає переможному нашому просуванню вперед — таке бойове завдання працівників мистецтва.

Піднятися на нові творчі верховини — ось наше завдання. Творче горіння і любов до мистецтва — ось ключ підйому до цих верховин. Самозаспокоєність повинна зникнути. Кожен робітник у театрі, які б він функції не виконував,— це нерозривна частина великого творчого активу, який ставить перед собою завдання співати могутню пісню краси, радості, величі нашої епохи. Отже дисципліна праці, невпинна робота над підвищенням художньої якості — це має захопити всіх робітників театрального фронту.

В цьому році заздалегідь перед початком сезону розглянуто і затверджено репертуар театрів — оперних, драматичних, музично-комедійних. У цьому році в них буде широко представлена і класика світової літератури і класика української та російської літератури. Сучасна радянська драматургія займає в нашому репертуарі почесне місце.

У роботі всіх театрів в цьому році має бути велике пожвавлення і щодо репертуару, і щодо якості виконання.

Київський оперний театр ордена Леніна дасть нові постановки: „Тихий Дон“, „Міщанин з Тоскани“, „Тарас Бульба“, „Раймонда“, „Мазепа“, „Ріголетто“, „Богема“, „Фра-Діаволо“, „Продана наречена“. Крім того, відновлюється п'ятнадцять старих постановок. Щоб справитися з честю з цим репертуаром, весь колектив опери, його керівництво — повинні дійсно загорітися новим творчим полум'ям. Усі спектаклі опери з музичного, вокального, хореографічного, художнього боку повинні бути на відповідній височині. Так званих „прохідних“ спектаклів не може бути. Всі спектаклі важливі і всі вони повинні проходити на високому художньому рівні.

У драматичному театрі ім. Франка підуть: „Дон Карлос“ Шіллера, „Дні юності“ Микитенка, „Банкір“ Корнійчука, „Кармелюк“ Суходольського,

„Маруся Богуславка“ Старицького, „Арсен“ Шаншіашвілі, „Борис Годунов“ Пушкіна (до пушкінського ювілею) та „Пісня про свічку“ Кочерги.

Театр російської драми цілком реорганізується, і перед нами виступить ансамбль цілком новий.

Окремо треба відзначити перебудову київської музкомедії, яка і за своїм репертуаром і за складом акторів являтиме новий тип театрального видовища. Київ у цьому році збагачується рядом нових видатних акторів. Усе це повинно дати високомистецьку роботу.

Чимало зроблено для того, щоб кожен театр на Україні зміг мати своє творче обличчя. Репертуар наших театрів різноманітний, з великим творчим діапазоном. Тут світова, російська, українська класика і сучасна драматургія. Для ілюстрації наведемо такі матеріали: по всіх театрах України репертуар цього сезону включає 27 назв світової класики. Серед них — 8 творів Шекспіра, 4 — Мольєра, 3 — Шіллера, 2 — Софокла („Отелло“, „Ромео і Джульєтта“, „Макбет“, „Король Лір“, „Міра за міру“, „Віндзорські кумушки“, „Антоній і Клеопатра“, „Приборкання непокірної“ Шекспіра, „Міщанин у дворянстві“, „Пан Пурсоньяк“, „Лікар з примусу“, „Скапен-штукар“ Мольєра, „Коварство і любов“, „Розбійники“ і „Дон Карлос“ Шіллера, „Цар Едіп“ та „Антігона“ Софокла).

Української класики буде поставлено 23 назви („За двома зайцями“, „Сорочинський ярмарок“, „Назар Стодоля“, „Сватання на Гончарівці“, „Вій“, „Наймичка“, „Запорожець за Дунаєм“, „Дай серцю волю — заведе в неволю“, „Майська ніч“, „Мартин Боруля“, „Наталка-Полтавка“, „Безталанна“, „Жандарм“, „Маруся Богуславка“, „Дві сім'ї“, „Пошились у дурні“, „Юрко Довбиш“, „Суєта“, „Розумний та дурень“, „Сто тисяч“, „Бурлака“, „Глитай абож павук“, „Лимерівна“).

З цих п'єс 7 творів — Карпенка Карого, 4 — Кропивницького, п'єси Мирного, Шевченка, Старицького, Квітки й інших.

З 25 назв творів російської класики, що підуть у цьому сезоні по наших театрах, найзначніше місце займають твори О. С. Пушкіна та інсценування за його прозовими творами (9 назв). Так наші театри зустрінуть святкування сторічного ювілею Пушкіна. Крім того, піде ряд п'єс Горького („Васса Железнова“, „Враги“, „На дне“ та „Мать“ (за романом), 4 п'єси Островського („Бесприданница“, „Гроза“, „Не было ни гроша“, „На бойком месте“) і п'єси Толстого, Гоголя, Грібоєдова, Фонвізіна та інших.

Репертуар, як бачимо, набагато кращий, ніж минулих років. Але зрозуміла річ, що це лише один з головних заходів до піднесення всієї театральної роботи.

Що нам ще потрібне, щоб підійматися вище? Цілком ясно, що в усіх театрах повинна бути розгорнута велика творча робота над піднесенням художньої якості нашої продукції. Художній керівник, режисура, артист, художник повинні бути єдиним цілим. Директор повинен перестати грати роль завгоспа, який тільки те й знає, що бігає та вишукує, як той Солопій: чи не дасть, бува, йому хто зайвих кілька десятків тисяч. Треба рішуче й остаточно покласти край такому „стилеві роботи“ наших директорів.

Директор повинен стежити за тим, що відбувається в театрі, керувати справою і разом з художнім керівником, разом з художником, режисером і акторами працювати над п'єсою. А в нас ще дуже часто буває так: го-

тується п'єса, а директор, надто переобтяжений так званою господарською роботою, в суть справи не входить. Це не заважає йому іноді авансом розподіляти компліменти: „знаєте, інтересні ідеї в Івана Івановича, я сподіваюсь, що буде цікава, прекрасна вистава". А потім іде перегляд, не підготовлена, як слід, „прекрасна вистава" починає валитись. Тоді директор з розгубленим виглядом звертається до художнього керівника, до режисера і каже: „Я не розумію вас, Іване Івановичу, чому ви мені раніш не казали про те, що у вас нічого не виходить". Такі комедійні картини в житті наших театрів ще бувають, і нам доводиться за ці „комедії" надто дорого розплачуватись.

Значна частина наших театральних працівників не розуміє і досі, що створити хорошу виставу,— це значить міцно працювати над п'єсою з того часу, коли автор тільки но приносить її в театр. Треба вводити письменника в творчу лабораторію театру, спільно працювати з авторами. Без цього неможливе виховування, вирощування і зростання як письменника, так і театру.

Нам треба глибоко відбити в нашому театральному мистецтві українську народну творчість. Але є ще у нас окремі працівники, які чомусь вважають, що використання фольклору в п'єсі знижує художню якість вистави. Цілком ясно, що це ніщо інше, як шкідливе, зневажливе ставлення до зразків народної мудрості. Окремі письменники, які ще так ставляться до народної творчості, не розуміють простої істини, що в одній народній приказці інколи сконцентровано більше життєвої мудрості, ніж у великому, товстелезному томі, що його написав цей самий письменник, який так спогорда дивиться на фольклор.

Є у нас і іншого порядку небезпеки,— небезпека вульгаризації народної творчості, механічного приліплення зразків народної творчості, де треба й де не треба. Це ж факт, що у нас є такі режисери, які, втративши почуття міри, вважають, що чим більше вони подадуть у першій - ліпшій виставі танців і пісень, чим більше вкладуть у вуста дійових осіб приказок та ін., тим краще вони розв'яжуть завдання вистави і забезпечать її успіх.

Такий підхід до використання народної творчості, ясна річ, невірний, шкідливий. Використовувати народну творчість — це зовсім не значить просто взяти ті чи інші зразки і механічно втиснути їх в п'єсу. Художні керівники театрів, композитори, художники і артисти повинні ставитися з великою повагою до того, що створив народ, вдумливо і вміло використовувати й культивувати фольклор в театральній справі.

Відомо, як високо оцінює українську пісню й танок товариш Сталін. Товариш Сталін вимагає від нас глибоко вивчати багатства народної творчості і пронизати ними всю нашу творчу роботу. Виконуючи вказівки товариша Сталіна, ми повинні дбати про те, щоб відобразити на сцені картини з минулого життя українського народу, подати українські народні пісні, танці і т. ін. Те, що створив український народ, треба взяти як джерело для великої творчої роботи нашої драматургії, наших театрів.

Недавно відбувся прийом працівників одеського театру Революції товаришами Косіором, Постишевим, Любченком, Поповим. Виступаючи там від імени Центрального Комітету партії та уряду України, тов. Любченко згадав дуже цінну свою розмову з орденоносцем Панасом Карповичем Саксаганським. Мова йшла про роль Возного в „Наталці - Полтавці". Артист Саксаганський розповідав тов. Любченкові про те, як він підходив до цієї ролі як він вивчав, що таке Магдебурзьке право, коли воно було, як призначали тоді возних, яку роль відограв возний у громадському житті села і т. ін. Одне слово, артист Саксаганський, готуючи роль Возного, прочитав цілу лекцію з історії України.

Отже вести велику творчу роботу на театральній ділянці можна тільки тоді, коли глибоко вивчиш матеріал і всі його деталі. Над цим ми повинні працювати далі з великою наполегливістю, з великим ентузіазмом, щоразу досягаючи все нових і нових художніх вершин.

Треба відзначити, що в ряді театрів дуже шкутильгає культура мови. Часто - густо це призводить до дуже сумних наслідків. Як може артист розкрити, показати певний образ, коли він не володіє досконало основним інструментом, коли у нього негаразд з культурою слова, яке є основним виразником почуттів, переживань актора на сцені? Питання про культуру мови — одне з основних і найважливіших. Над цим питанням мусять працювати як слід і наші центральні провідні театри і театри робітничо - колгоспні. Боротьба за високу мовну культуру повинна бути одним з найважливіших завдань художніх керівників театрів. Ми повинні брати приклад у Леніна і Сталіна, брати приклад з стилю їхньої роботи, настійно вчитися на їх прикладі досконало володіти таким могутнім знаряддям, як наша мова. Висока культура мови це для художнього керівника значить говорити ясно, просто і одночасно вимагати від кожного актора ставитися до слова, як до великої культурної, мистецької зброї.

Дещо про нашу театральну молодь і роботу з нею. З молоддю, як правило, в багатьох театрах не працюють. Це величезна провина керівників театрів, режисерів, художніх керівників. Кадри молодих театральних працівників цілком законно вимагають постійної уваги з боку досвідчених працівників театрального мистецтва, вони чекають допомоги для свого творчого зростання. Керівники театрів, режисери повинні систематично займатися питанням виховання молоді. Робота з молоддю повинна бути надзвичайно конкретною, пристосованою до умов кожного окремого театру, до кожного окремого молодого працівника. Ця робота повинна бути систематична, просякнута великим піклуванням про наше молоде покоління.

Український народ під прапором Леніна - Сталіна переможно будує своє щасливе, веселе соціалістичне життя. Він співає пісні перемоги, пісні соціалізму. І пісні його лунають бадьоро й радісно, як радісне й щасливе життя країни Рад.

Працівники мистецького фронту закликані це прекрасне життя українського народу, нашої Радянської України — складової частини великого Союзу Радянських Соціалістичних Республік уквітчати новими перлами творчої роботи, зробити життя ще більш барвистим, веселим, радісним, повнокровним. На працівників мистецтва покладені величезні, почесні обов'язки. То ж почесна, священна справа всіх працівників мистецтва напружити всі сили, щоб розвиток радянського мистецтва, розвиток театральної справи піднести на новий ще вищий рівень, щоб здобути нові висоти творчості.

ВИЗНАЧНІШІ МАЙСТРИ РАДЯНСЬКОГО ТЕАТРУ

Постановою радянського уряду введено нове високе й почесніше звання — Народний артист Союзу РСР. Перщими в історії радянського мистецтва носіями цього звання стали 13 славних художників, які є красою і гордістю нашого театру. Три покоління майстрів театру виблискують в цьому прекрасному сузір'ї. Всі три покоління будують соціалістичне мистецтво, всі три покоління складають радянський театр. Бо театр — це насамперед люди, майстри театру.

Вся історія світового театрального мистецтва є історія важких принижень, безвихідних мук і страждань актора. Феодальна знать і буржуазія в однаковій мірі ненавиділи і презирали актора і актрису. Їх третирували як комедіантів, їх безмежно ображали. Навіть визначніші майстри минулого були змушені схиляти свої горді голови перед найнікчемнішими з лакеїв - царедворців.

Батько російського театру, артист Щепкін залишався кріпаком - рабом, уже будучи знаменитим актором і лише 33 років був „викуплений" на волю. Актриса була зведена до становища кокотки і повинна була терпіти огидні домагання різних мерзотників у вишитих мундирах або „статських" фраках.

Буржуазна література, яка лицемірно „захищала" людську гідність актора, сама була далеко не вільна від презирливого ставлення до людей театру. Недаремно навіть Діккенс серед багатьох благодушних і чесних людей свого „Пікквікського клубу" вивів одного єдиного підлотника і цього підлотника він зробив актором. Саме ремесло актора вважають ганебним в буржуазному суспільстві, і ще недавно це ставлення до нього регулювалося спеціальними законами.

Якщо в царській Росії дворянин міг стати актором лише відмовившись від дворянського звання, то в деяких европейських державах акторів забороняли хоронити на звичайних кладовищах, і для них відводилися місця за огорожею, разом з злочинцями і самогубцями. Не дивно, отже, що добропорядний буржуа і до сьогоднішніх днів від всієї душі ненавидить актора й актрису. Можна було б скласти величезний список злочинів, зроблених панівними класами капіталістичного суспільства по відношенню до людей театру.

В. І. Ленін писав, що буржуазія вимагає від художника „порнографії в рамках і картинах, проституції на зразок „додатку" до „святого" сценічного мистецтва".

Тільки Велика пролетарська революція звільнила працівника театру, повернула йому його зневажувані права і піднесла його на небачену до того часу височінь. Ще ніколи і ніде актор не був об'єктом такого піклування, такої уваги до себе. Вічний мандрівник, що їздив по всій країні, що

пішки ходив „із Керчі в Вологду", що ніде не знаходив собі притулку, позбавлений радості сім'ї, актор став повноправним громадянином своєї батьківщини, почесним і любимим членом соціалістичного суспільства. Часи Несчастлівцева із „Леса" Островського пройшли безповоротно. Радянський актор і режисер є, насамперед, працівники культури, діячі народної освіти.

Постанова уряду про запровадження звання Народного артиста Союзу РСР підкреслює сугубу важливість тієї ролі, яку відіграє в нашій країні художня інтелігенція. Партія Леніна - Сталіна записала в своїй програмі: „Так само необхідно відкрити і зробити приступними для трудящих всі скарбниці мистецтв, створені на основі експлуатації їх труда і які знаходилися досі у виключному розпорядженні експлуататорів".

В цих лаконічних словах втілюється велика хартія розвитку й процвітання нашого мистецтва. 13 майстрів, які віднині носять високе звання Народних артистів Союзу РСР, разом з усіма іншими працівниками радянського мистецтва, під керівництвом партії і вождя народів товариша Сталіна здійснюють завдання, викладене в програмі більшовицької партії. Засобами своєї майстерності вони в рядах армії трудящих борються за процвітання своєї великої батьківщини. Вони являються найобдарованішими творцями нового, соціалістичного мистецтва, вони являються зразками справжніх артистів, вільних художників в самому повному й благородному смислі цього слова.

Могутня юність нашої батьківщини, що скинула з себе ланцюги капіталістичного рабства, передалася кращим і найпершим художникам нашої країни. Невмолимий час посріблив волосся артиста Станіславського, цього „красуня-людини", за словами Горького, але він повний сил, він все так же стоїть на посту. В ореолі заслуженої слави, оточений повагою і любов'ю, цей артист віддав себе цілком вихованню театральної молоді. Народний артист Союзу РСР Станіславський і його соратник, славний майстер сцени Народний артист Союзу РСР Немірович - Данченко — організатори театру, що носить ім'я Горького — ці люди являють собою цілу епоху в історії мистецтва!

Під їх водійством виріс прекрасний актор — слава радянської сцени — Народний артист Союзу РСР В. І. Качалов, виріс блискучий художник І. М. Москвін.

А хто в нашій країні не знає російських актрис: Марію Михайлівну Блюменталь - Тамаріну і Катерину Павлівну Корчагіну - Александровську!

Весь свій величезний талант, всю зібрану рядом десятиліть майстерність вони віддали радянському народові, і радянський народ цінить цей дар так само високо, як цінить чудесне мистецтво Антоніни Василівни Нежданової, знаменитої оперної співачки.

Вони збагатили скарбницю російского мистецтва, і з цієї скарбниці нині повною рукою черпають всі народи Радянського Союзу. Але, подібно до казкової чаші, ця скарбниця стає все багатшою і багатшою.

Зростають мистецтва братніх народів, і разом з ними все яскравіше розцвітає мистецтво великого російського народу. Поруч з прекрасними майстрами грузинського театру Народними артистами Союзу РСР Васадзе і Хорава стоїть Щукін. Хорава, Васадзе і Щукін — це вже люди, що зросли і сформувалися на радянській сцені так само, як зовсім молода Куляш Байсеітова, чудовий соловей Радянського Казахстану.

Серед всіх цих імен є два визначні художники українського народу —

найстаріший актор української сцени, знаменитий майстер П. К. Саксаганський і прекрасна співачка М. І. Литвиненко - Вольгемут.

Столиця Союзу в ці дні ще раз переконалася в гігантських успіхах національного мистецтва. Блискучі досягнення грузинського театру ім. Руставелі свідчать про те, що він гідний імени одного з найбільших поетів світу. Театр ім. Руставелі перетворився за ці роки в художній заклад, яким може пишатися радянська культура. Прекрасна режисура, найтонша розробка художніх деталей спектаклю, висока майстерність акторів, розкішна музика — тут є все, що в своїй сумі характеризує першокласний театр союзного масштабу.

Поява такого театру є наслідком ленінсько - сталінської національної політики. Тільки у нас, тільки під керівництвом товариша Сталіна можливий розвиток таких чудових художніх організмів, як театр ім. Руставелі.

Яке дивне видовище являє собою радянське мистецтво! Героїчний образ Арсена тут виникає поруч з фігурою казахського витязя Жалбира, грузинська дівчина Нено — поруч з українкою Наталкою Полтавкою. Всі пісні і всі вірші, все прекрасне і радісне, могутнє й здорове — все тут належить народам Радянського Союзу. Тут повинно виникнути мистецтво тисячократ більш прекрасне, ніж всі мистецтва, які будьколи розквітали на землі. І воно буде створене — це мистецтво. Запорукою тому — невтомне піклування партії й уряду, товариша Сталіна про мистецтво, про театр, про людей мистецтва.

„ПРАВДА"

Александр Бірс

ДРАМАТУРГІЯ О. М. ГОРЬКОГО

В одній розмові Олексій Максимович сказав про свою драматургію знаменні слова:

„Мене більш цікавить постать (образ), ніж її дії".

Так, ми знаємо серед драматургів майстрів сюжетної драми, драми настрою, драми характерів. Але для цілої творчості Горького характерна насамперед палка гуманістична увага до людини. Про цю людину й створені п'єси Горького, весь матеріал яких розгортається саме навколо якоїсь певної постаті, скеровується — іноді навіть всупереч „сталій" драматургічній традиції — на різнобічне висвітлення цієї постаті.

Будуючи з багатющого реального матеріалу свої п'єси, Горький, так би мовити, вчувався ними в людину, створював своєрідну драматизовану студію певної постаті,— тому, мабуть, більшість п'єс його названі цілком свідомо „сценами".

* * *

Ця невелика стаття, звичайно, не може будьяк повно охопити величезну драматургічну спадщину Горького — сімнадцять закінчених п'єс, повних різнобічного значення, цілу низку найцікавіших задумів. Великий письменник пролетаріату здавна цікавився театром. Мрії юнака Альоші Пєшкова, кілька ентузіастичних спроб організації самодіяльних труп під час мандрівок по волзьких містах, переробка й вистава „Тома Сойєра" за допомогою купки аматорів — навіть ці перші кроки свідчать за постійну увагу до театру.

Нарешті з цієї уваги виросло співробітництво з колективом Станіславського, славетне співробітництво 1902 — 1905 р. р., відновлене пізніш, за наших часів, співробітництво, яке дало щонайменше два епохальних спектаклі— „На дне" й „Егор Булычов".

Велику організаційну роботу в галузі театральної культури розгорнув Олексій Максимович за 1900 — 1910 р. р. Архіви і вдячна пам'ять сучасників зберігають численні матеріали про уважну допомогу робітничим драмгурткам, які зверталися саме до Горького, шукаючи вірного творчого шляху в обстанові передвоєнної реакції 1912 — 14 р. р.

Але, безумовно, в повній мірі Горький міг узятися до цієї роботи тільки з 1917 р., коли він виступає як найавторитетніший, найпопулярніший художній керівник і натхненник радянського театру й радянського кіно.

Перша п'єса Горького „Мещане" була виставлена 1902 р.

Горький ввійшов у літературу впевнено й переможно; його яскрава оптимістична й соціально - благородна творчість надзвичайно швидко завоювала йому, з одного боку, симпатії широких читацьких мас, з другого боку —

ненависть погромної й естетської критики, яка добре почула в ньому непереможного й нещадного свого ворога. Вже саме те, що поява Горького в літературі перетворилася на великий літературно - політичний „скандал“ навколо „босяків“ й „правдошукачів“, віщувало про гостре соціальне значення цієї нової, невпинно зростаючої сили.

Такою ж бурхливою була його поява в драматургії.

Враження рецензентів, вишколених на „нюансовій“ чеховській драматургії, надзвичайно парадоксально не сходились, і це було, безумовно, ознакою великого соціально - художнього значення п'єси „Мещане“.

„Мещане“ вражають своєю життєвістю“ — захоплено відзначив один критик.— „У „Мещанах“ Горький є чим завгодно — пророком, філософом, тільки не художником. П'єсі бракує „почуття життя“,— запевняв читача другий.

Зазначимо, що в останній характеристиці підкреслено соціальне значення п'єси, а перша, безумовно, свідчить про велике значення художнє. При чому автором першої була людина, більш - менш компетентна в справах літератури, хоч згодом і цілком ворожа Горькому — Леонід Андреєв (під псевдонімом „Лінч“).

Важливо, що вже перша вистава „Мещан“ створила атмосферу дискусійності, в якій дуже симптоматично звучали ображені голоси, які закидали Горькому невдале наслідування Чехова. Чому невдале? Бо, мовляв, у Чехова настрої більш гармонічні й глибокі, ніж у Горького.

Адже Чехов був божок тодішньої сцени (не доводиться зараз зупинятися на його загальновідомому тісному зв'язку з „художниками“).

Безумовно Горький використовував досягнення Чехова, але це детальне знайомство з творчими методами Чехова було абсолютно далеким від наслідування — про це ми дізнаємося з листів і мемуарів Кніппер - Чехової, що добре таки висвітлюють творчу дружбу цих двох великих письменників, до якої причетна була і сама Кніппер - Чехова. З цих матеріалів дізнаємось про атмосферу постійної дружньої дискусії, яка саме забарвлювала цю приязнь, дискусії з питань принципових.

Більш того, це використання було використанням критичним. Опанувавши техніку реального й разом з тим дуже вражаючого зображення емоцій—від пориву до „недодуманої“, начебто випадкової репліки,—Горький цьому зображенню надавав свого, йому властивого характеру, характеру не чеховської розгубленості, а горьківського наступу, горьківської віри в перемогу. Адже це надзвичайно істотно змінювало і всю якість зображення емоцій. Отже, не наслідування це було, а створення нової якості.

„Років через сто - двісті життя буде прекрасним“ — мріяли герої Чехова, а перша вже п'єса Горького, змальовуючи огидливу атмосферу провінціальних міщансько - інтелігентських кіл, виводила постать машиніста Ніла й закінчувалася недвозначним натяком на те, що робітники готуються „грати щось фортіссімо“.

Але „Мещане“ були тільки початком: вистава другої п'єси Горького „На дне“ додала до виняткової слави Горького - белетриста славу театральну. Віднині Горький учив не тільки з сторінки, він учив також із сцени.

За твердженням досить обізнаних статистиків театру враження від цієї п'єси Горького було винятковим, і успіхові її могли дорівнювати лише деякі п'єси Ібсена і то в неповній мірі.

Прогримівши в межах Російської імперії, драма здобула буквально тріумф у Німеччині, де її — між численними ознаками захоплення — відзначив і Франц Мерінг.

Ця п'єса, як відомо, була важливим етапним моментом у цілій творчості Горького. Адже в ній постать „шукача правди“ Луки нарешті здобуває собі повне соціальне осмислення: за нею залишається її велика людська привабливість, але в ній уже й сліду нема будьякої ідеалізації, що свідчила б про соціальні мрії автора, зв'язані з нею.

Ні, мешканці цього жахливого притулку є нещасні, загублені люди, а не герої, як Челкаш, що в ньому саме романтично - героїчні риси переважали глибоко - реалістичні натяки на вимушеність капіталістичним ладом створеного „босяцького“ світогляду.

Ні, п'єса „На дне“, поєднуючи з мудрою реалістичністю характерів романтичну яскравість їх, розгорталася в обвинувальний акт проти капіталізму, кидала в зал слова, що закликали проти ладу, в якому є „дно“ — фабрика людського нещастя.

Тема засудження капіталізму, лірично розгорнута в „Мещанах“ і трагічно в п'єсі „На дне“, набирає дедалі більшого розмаху.

Бурхливі події напередодні 1905 року захоплюють Горького, зближують його з більшовиками. Людина, яка щільно зв'язувала своєю постаттю літературу й політику, бо ними вона жила, Горький особливо гостро почуває огидну атмосферу злиденного песимізму або покірливості, яка була розірвана вибухом 1904 - 5 р.р. а потім, уже ненадовго, знов сгустилася над „тюрмою народів“, щоб остаточно й назавжди зникнути 1917 року.

Створюючи свої знаменні п'єси 1904 — 06 років,— „Дачники“, „Дети солнца“, „Варвары“, „Враги“, Горький з особливою пристрастю зриває маску з буржуазної інтелігенції, з тих чеховських людців, про огидливе існування яких розповів нам автор „Чайки“ й „Вишневого сада“.

Цих людей добре схарактеризовано у відомому вірші Власа з „Дачников“ —

„маленькие, нудные людишки
ходят по земле моей отчизны,
ходят и уныло ищут место,
где бы можно спрятаться от жизни.
Все хотят дешевенького счастья,
сытости, удобств и тишины.
Ходят — все жалуются, стонут,
серенькие трусы и лгуны.
Маленькие краденые мысли...
модные красивые словечки...
ползают тихонько с краю жизни
тусклые, как тени, человечки“.

Цю наволоч Горький ненавидів усією силою своєї творчої індивідуальності, коли створював натхненний гімн революційному прогресові світу, поезію у прозі „Человек“. „Вперед и выше, все вперед и выше“ іде людина у цій поезії.

Створення цієї постаті „Человек“ було кроком уперед на шляху конкретизації позитивних ідей Горького: ця людина і буревісник — вираз однієї ідеї.

„Тусклые человечки“, Суслови, Двоєточія, Басови були теж конкретизацією — конкретизацією ворога, уречевленням ренегатів.

Проти цих „тусклых человечков“ скеровано і надзвичайно напружену п'єсу „Дети солнца“, і одну з найміцніших демаскуючих п'єс Горького „Варвары“, в якій некультурність і підлість так званої „інтелігенції“ виведені особливо яскраво.

Про цей суворий, принциповий суд над російською угодовщиною, арцибашевщиною й обивательщиною всіх мастей влучно каже небіжчик В. В. Воровський у статті „Из истории новейшего романа“.

„Сам выйдя из этого ада, который называется жизнью народной, пройдя все девять кругов мытарств и страданий, полагающихся на долю среднего пролетариата, Горький вынес оттуда крик бездонного горя и жгучую ненависть к виновникам этого горя. И тут - то, на благоустроенной поверхности жизни, с негодованием заметил он, что между страдающими низами и торжествующими верхами стоит плотной толпой особый слой — пресловутая интеллигенция, успевшая к тому времени опуститься, разжиреть, опошлиться и устроить себе сытое мещанское благополучие. И с ненавистью бросил он дерзкие слова этой интеллигенции, продавшей свое почетное социальное первородство за чечевичную похлебку материальных благ“.

„Завтра придут другие, смелые и сильные люди и сметут нас с земли, как сор“ — так сказано в „Дачниках“ з приводу всієї мізерної неврастенічної компанії дійових осіб п'єси.

Оці „смелые и сильные“ були показані в славетній п'єсі 1906 р. „Враги“.

Вистава цієї п'єси була заборонена, бо її „сцены являются сплошной проповедью против имущих классов“, бо в ній „ярко подчеркивается непримиримая вражда между рабочими и работодателями, причем первые изображены стойкими борцами, сознательно идущими к намеченной цели — уничтожению капитализма, последние же изображены узкими эгоистами“ (з доповіді цензора Головної управи в справах друку від 13-II 1907 р.).

Треба сказати, що ця характеристика урядового цербера таки влучна, в ній почувається одвертий жах перед прекрасним революційним пафосом, яким була перейнята п'єса.

Саме в ній усі соціальні групи, намічені в попередніх творах, вимальовувались з остаточною чіткістю: Тетері, Чепурні й Власи об'єднувались у постаті підпільника Сінцова, ліберальні Протасови — в характері Бардіна, пацюки Бессеменови, Басови, Суслови розвивалися в характер Скроботова, цього держиморди від капіталізму, в постаті якого геніально знайдено було риси майбутнього фашизму. Бардіним, Скроботовим та їх прихильникам протиставлена була фаланга пролетарів — стисло накреслені постаті нових людей, майбутніх переможців, робітників Якімова, Рябцова й Левшіна, людей партійної культури Грекова й Сінцова.

Звичайно, створення „Врагов“ зв'язане було з тією величезною роботою, яку Горький віддав на створення роману „Мати“.

Іще щільніше зв'язане воно було з усім тонусом життя Горького за

ці роки — адже Горький активно включається в боротьбу проти царського уряду, зазнає ув'язнення в Петропавловській фортеці, зміцнює свої зв'язки з Леніним, уже відтоді нерозривні.

Гостра й неприхована скерованість п'єси „Враги“, настрої попередніх п'єс зробили неможливими вистави творів Горького з двох причин: поперше, кожна з цих п'єс перетворювалася на політичну демонстрацію і тому майже завжди до вистави заборонялась поліцією, подруге, буржуазні театральні угруповання в обстанові тимчасової поразки пролетаріату боялись п'єс Горького — ці п'єси їх викривали.

Занадто різкі, занадто актуальні були ці п'єси. Дивлячись на них, глядач - інтелігент неодмінно мусив червоніти за себе, а йому хотілось забути про всяку політику. Саме тому ліберальні журнальчики цього часу починають переконувати читачів про „творчу смерть М. Горького“. Вони безсило шиплять проти Горького — непримиренного ворога інтелігентської лібералыцини, викривателя соціал - угодовців і боягузів від естетизму.

Втім, це ніяк не збентежило Горького. У надзвичайно яскравій п'єсі „Последние“ він змальовує кошмарну картину розкладу поміщицько - чиновницької родини, а в п'єсі „Васса Железнова“ (1910) широко розгортає проблему приреченості капіталізму як ладу: багатий побутовий і типажний колорит цієї п'єси свідчить про стигле критичне використання спадщини великого буржуазного реаліста - драматурга Островського. Через двадцять п'ять років глядачі країни соціалізму бачать цю п'єсу в переробці, зробленій 1935 р. самим геніальним її автором — і ця переробка, що є, фактично, другою, новою п'єсою на ту саму тему, свідчить про величезне значення цієї теми, показаної по - новому трудящим масам, які зламали світ Железнових створюючи світ новий.

* * *

1910 року Ленін казав, що „Горький — безусловно крупнейший представитель пролетарского искусства, который много для него делал и еще больше может сделать“ (Ленин, т. XIV, стр. 297).

Всі ми знаємо, як блискуче підтвердилися ці слова геніального вождя світового пролетаріату. Серед титанічної праці Горького на користь будування соціалізму важливе місце посідають його дальші драматичні твори.

1920 р., коли ще не закінчена була громадянська війна, Горький уже плямував обивательське пристосуванство в цікавій комедії „Работяга Словотеков“, немов би перегукуючись із гаслом іншого великого поета Жовтневої революції, для якого „обывательский быт“ дорівнював смертельній небезпеці. А в переможні роки першої п'ятирічки радянський театр збагатився ще двома творами Горького, п'єсами про російських хижаків - капіталістів Буличова й Достігаєва. Широка радянська громадськість, усе радянське мистецтво привітали появу цих нових п'єс як появу зразків, на які можна рівнятись радянській драматургії. Філософська й художня глибина цих п'єс дала матеріал для виникнення цілої спеціальної літератури з питань, порушених ними.

У листі до англійської письменниці Маргарет Гаркнес Фрідріх Енгельс писав, що на його погляд, „реализм подразумевает, кроме правдивости деталей, верность передачи типичных характеров в типичных обстоятельствах“ (див. „Маркс и Энгельс о литературе“, ЖГО, 1933. стр. 164).

Типова обстановка капіталізму для 1917 р. у Росії, коли розгортається дія „Егора Булычова",—це загибель капіталізму, якої не можуть не передчувати такі розумні його представники, як старий self-made-man[1] Буличов.

Йому, що так типово-скептично дивиться на світ, доживаючи свої останні дні разом з ладом, який його породив, протиставлено дрібних нащадків і прикажчиків російського капіталізму Звонцових і Достігаєвих. Ні, не „достигнуть" Достігаєвим (невипадкове використання прізвища у дусі Островського) того, для чого вони складають контрреволюційні змови і фінансують пройдисвітів: картина розвалу буржуазного суспільства, показаного через родину Буличова, доповнюється сценами з „Достигаева", сценами, з тих часів, коли влада перейшла до рук трудящих.

Прикладом невтомної і висококультурної роботи є для нас драматургічний доробок О. М. Горького: щоразу виявляв він у ньому надзвичайне знання мови, що допомагало йому робити свої персонажі особливо живими, щоразу давав він блискуче розроблення характерів — від головних до другорядних, накиданих двома-трьома рисками.

Зразком того, з якими суворими вимогами ставився Горький до себе, може служити хоча б той факт, що 1935 р.— через двадцять п'ять років після першої редакції — він заново написав „Вассу Железнову", створивши фактично абсолютно новий варіант п'єси.

Багато десятків людей фігурують у п'єсах великого пролетарського гуманіста, але всі вони показані з єдиною метою, з тією величезною любов'ю чи ненавистю, на які дає право тільки щира і непохитна віра в те, що людність таки збудує прекрасний новий світ.

На бойовому посту в боротьбі за цей світ, серед велетенського розмаху творчої думки смерть звалила цю геніальну людину, відому всьому світові.

Але її могутній і пристрасний подих — подих невтомного і переконаного борця за соціалізм — завжди чує й почуватиме той, хто зустрінеться з п'єсами Горького — чи у вигляді вистави, чи в книзі: бо саме цей подих, подих доби пролетарських революцій, створив запал і глибину цих п'єс.

[1] Людина, що всім зобов'язана собі.

Яків Мамонтов

БУДОВА ДРАМАТИЧНОГО ОБРАЗУ

Всі наші теоретичні міркування про драматичний образ кінець-кінцем дістають виправдання лише тоді, коли вони допомагають науково обґрунтувати відповідь на складне й важливе питання нашої творчої практики: за якими принципами радянський драматург мусить будувати драматичний образ, якщо він хоче правдиво відображувати нашу дійсність і виховувати глядачів в дусі соціалізму? Наші попередні міркування про образ в широкому розумінні та про драматичний образ в його специфічних рисах і його мистецькі різноманітності дають можливість відповідати на це питання не загальними побажаннями, а більш чи менш точною технологічною мовою. (Див. „Чер. Шлях" 1936, № 2, Я. Мамонтов — „Драматичний образ").

Певна річ, в даному разі, як і завжди, розв'язуючи мистецьке питання, ми будемо виходити з наших основних методологічних настановлень, а саме: а) наші нормативно-мистецькі міркування мають локальний характер і не можуть претендувати на роль позаісторичних „законів", б) основний критерій для будьяких мистецьких образів лежить у порівнянні їх з тією дійсністю, що відбивається в цих образах, і в) кожен мистецький образ — ідеологічна зброя у боротьбі соціальних класів.

Будову драматичного образу можна з'ясувати лише в цілій системі образів, з яких складається п'єса. В добре скомпонованій п'єсі не повинно бути жодного образу, який тією чи іншою мірою не розкривав би її ідею. Саме через це ми й говоримо про систему образів, а не про випадковий набір їх. Але сама ця система образів утворюється драматургами за різними принципами. У одних драматургів за основний принцип добору драматичних персонажів править, переважно, ідейна цілеспрямованість п'єси: драматичний персонаж потрібен лише в тому разі, коли він тим чи іншим способом доносить до глядачів ідею п'єси. Добираючи образи за таким принципом, драматург може не ставити перед собою питання про сюжетну функцію кожного персонажа: потрібен він чи не потрібен для розгортання сюжету — його право на існування в п'єсі залежить не від цього. Коли без даного образу ідея п'єси не може бути розкрита з потрібною повнотою, цього досить, щоб дати йому місце в даній п'єсі. Типовими зразками такої системи образів можуть бути: „Горе от ума" А. Грібоєдова, „Кадри" І. Микитенка, „Аристократы" Н. Погодіна тощо. Але в найчистішій формі ця система добору персонажів виявляється в безсюжетних п'єсах, як, наприклад, „Первой конной" В. Вишневського.

Але є й друга система образів: у ній за основний принцип добору

драматичних персонажів править, переважно, сюжетна функція їх. Певна річ, що і в такій системі мусить бути ідейна цілеспрямованість і кожен персонаж мусить доносити її до глядачів. Але ця система істотно відрізняється від попередньої тим, що в ній, поперше, кожен персонаж мусить бути виправданий не лише в ідейному розрізі п'еси, а також і в розрізі сюжетному, цебто кожен персонаж мусить мати якусь сюжетну функцію; а, подруге, в такій системі ідейне навантаження, якщо не всім, то деяким персонажам, не завжди надається з таким чітким, майже математичним, розрахунком, як це ми бачимо в першій системі. В „Первой конной"— безліч епізодів і безліч персонажів, але ви дуже легко можете сказати про кожен персонаж і кожен епізод, як саме доводить він основну ідею п'єси. А от коли взяти таку річ, як, наприклад, „Гамлет", то тут одразу не скажеш, в чім саме основна ідея його і як саме доносять цю ідею Клавдій, Полоній, Офелія, мандрівні актори і багато інших персонажів п'єси? Зате сюжетна функція кожного, навіть другорядного, персонажа цілком виразна. Те ж саме можна сказати про багато інших драматичних творів, і класичних, і сучасних з міцною сюжетною структурою.

В радянській драматургії кожна з названих систем в чистій формі зустрічається досить рідко: більшість наших драматургів добирають „дійових осіб" то з міркувань ідейних, та з міркувань композиційно-сюжетних, і навіть у кращих наших п'єсах далеко не кожен персонаж може бути виправданий і під тим і під другим поглядом. Але принципове настановлення в цьому питанні, на мою думку, мусить бути цілком виразне: кожен драматичний образ мусить бути необхідний в п'єсі як в розумінні ідейному, так і в розумінні сюжетному, бо лише в такому разі, поперше, кожен образ може бути піднесений на певний ідейний рівень, і, подруге, тільки за таким, подвійним, принципом можна дати справжню, органічну систему образів, а не механічне скупчення їх.

Опріч того, коли розглядати драматичний образ в цілій системі образів даного твору, то можна помітити, що характер його дуже часто, якщо не завжди, обумовлюється ще одним принципом добору драматичних персонажів: принципом контрастних пар. Щоб з'ясувати цей принцип, досить порівняти хоч би такі відомі пари, як, наприклад, Отелло і Яго, Хлестаков і Городничий, Счастлівцев і Несчастлівцев („Лес" А. Островського), Калитка і Банавентура („Сто тисяч" І. Тобілевича), Оксана і Гайдай („Загибель ескадри" О. Корнійчука), Ваграм і Вечора („Ваграмова ніч" Л. Первомайського) і т. д. і т. д. У всіх наведених прикладах контрастують головні персонажі, але драматургія дотримується того ж самого принципу і в характеристиці персонажів другорядних. Це дуже легко помітити, коли порівняти наприклад, чиновників у „Ревизоре" Гоголя або студентів і дівчат у п'єсах І. Микитенка („Кадри" й „Дівчата нашої країни"): не зважаючи на соціальну тотожність образів кожної п'єси (всі чиновники — бюрократи й хабарники, всі студенти — ентузіасти учби), кожен з них своєю індивідуальністю якось відрізняється від усіх інших і навіть контрастує як не з тим, то з іншим персонажем: наприклад, лукавий Земляника і простодушний поштмейстер, веселий Мося і суворий Терень і т. д.

Далі, беручи окремий драматичний образ, можна визначити кілька принципів його характеристики.

1. Ідейний зміст образу мусить розкриватися через відповідний характер. Уже Арістотель вимагав для кожного дійового персонажа відповідного характеру і називав це принципом „відповідності". Коли, наприклад, героїня надто мужня, то — на думку Арістотеля — це є порушення принципу відповідності, бо жінці не личить бути ні мужньою, ні страшною („Поэтика", пер. Н. Новосадського, Л. 1927, стор. 59). З нашого погляду, це значить, що ідейний зміст або ідейне навантаження драматичного образу мусить відповідати його характерові, його індивідуальності. Схематизм примітивних агітобразів виявляється саме через відсутність цієї відповідності. Сценічний успіх „братишок" у п'єсах таких майстрів, як К. Треньов, В. Біль-Белоцерковський, Б. Ромашов тощо, великою мірою пояснюється невідповідністю між їх висловлюваннями (наївними й комічними) і їх великим ідейним змістом та героїчною поведінкою, бо ця зовнішня невідповідність найбільшою мірою відповідала характерам даних персонажів.

Потім, коли ми говоримо про ідейний зміст драматичного образу то маємо на увазі, як саме даний образ доносить до глядачів ідею п'єси, цебто як через цей образ розкривається класовий світогляд автора. В добре скомпонованій п'єсі, як було в свій час зазначено, ідейний задум автора доносять усі персонажі, як „позитивні", так і „негативні". Звідси ясно, що ідейний зміст (або ідейне навантаження) дійового персонажа зовсім не те саме, що його світогляд, який може бути цілком протилежний ідейним настановам автора і саме цією протилежністю розкривати ідею п'єси. Для розуміння драматичної структури образу часом дуже важливо з'ясувати таку — на перший погляд надто елементарну — річ, як відношення між ідейним змістом даного образу (світоглядом автора) і його класовою істотністю (світоглядом самого персонажа). В образі Єгора Буличова, наприклад, одна лінія завжди переплітається з другою в досить складних ситуаціях, і тільки такий великий майстер, як М. Горький, міг без найменшої фальші, вустами цього „негативного" персонажа подати глядачам (часом навіть в безпосередній, декларативній формі) комплекс революційних ідей і настроїв, не боячись обернути багатія-крамаря в революціонера.

Для драматурга, а також і для актора, це питання (про класову суть персонажа і його ідейну функцію в п'єсі) дуже важливе, а часом навіть і вирішальне для правильного розуміння драматичної структури образу. Відмовляти, наприклад, класовим ворогам, що виступають в наших п'єсах, в будьяких індивідуально-позитивних якостях — значить фальсифікувати дійсність і скочуватися до примітивних агіток. Але, надаючи класово ворожим образам індивідуальної принадності (не позбавляючи їх, в окремих випадках, таких якостей, як мужність, чесність, страждання тощо), радянський драматург і актор завжди мусять пам'ятати, що над цією „індивідуальною правдою" стоїть правда соціальна і що саме ця вища правда мусить бути донесена до глядачів цілою п'єсою і даним образом. Отже, арістотелівський принцип „відповідності", переключений у нашу драматургію, часто звучить по-новому і ускладнюється самою дійсністю, що відбивається в наших драматичних творах.

2. Драматичний образ мусить розкриватися або формуватися через свою цілеспрямованість, через дію. Це —

той принцип драматичної характеристики, що становить специфічну рису драматичної творчості (і про нього була мова раніш). Тут можна лише ще раз відзначити, що в кращих драматичних творах дійовість образу — це не зовнішня метушня, а напружений внутрішній стан його, обумовлений стосунками з іншими персонажами п'єси.

Розуміння дійовості нерозривно переплітається з сюжетною функцією драматичного персонажа, і в п'єсах з крихким сюжетним кістяком велика більшість драматичних образів, як відомо, не мають потрібного дійового напруження. Правда, це не значить, що в таких сюжетно-невиразних або зовсім безсюжетних п'єсах неможливо підняти температуру драматичного процесу до високого рівня: в п'єсах А. Чехова, наприклад, ця температура часом підноситься досить високо. Те ж саме можна сказати і про драматургію В. Вишневського, Н. Погодіна й інших радянських драматургів, що нехтують сюжетною будовою п'єси, але це жодною мірою не послабляє дійового принципу характеристики, а говорить лише за те, що самий принцип треба розуміти широко (дійовість — не те ж саме, що діяльність) і що сценічний ефект за різних обставин досягається різними засобами. Навряд чи можна заперечувати, що найдужчий і найпевніший засіб на театрі все ж таки дія і коли А. Чехов — драматург однієї доби, то Шекспір — драматург усіх епох.

Сюжетна функція драматичного образу становить основу його поведінки, його руху в п'єсі, і що більша й важливіша ця функція, то більше шансів на динамічну будову образу, на відповідність його специфічним вимогам театрального мистецтва. Але до цього мусимо додати, що радянська драматургія, як драматургія максимального ідейного насичення, мусить домагатися, щоб дійова лінія образу і його сюжетна функція розвивалися разом з його ідейною лінією, цебто щоб дійовий персонаж кожним своїм кроком так чи інакше, розвивав ідею п'єси. На жаль, основною хибою багатьох наших п'єс є саме ця розірваність між дійовою структурою образу і його ідейною функцією. Навіть в такій п'єсі, як „Страх" А. Афіногенова, ідейна лінія професора Бородіна (розвиток його теорії й провал її) лише механічно поєднується з інтригою наукових шкідників, і автор не зводить кінців з кінцями в своєму ідейному задумі: професор Бородін переходить на радянську платформу під натиском зовнішніх подій, а не через логічний розвиток і неминучу катастрофу своїх ідей.

Кажучи про дійовий принцип драматичної характеристики, не можна не відзначити і т. з. „сквозного действия" (термін застосований К. Станіславським). „Сквозное действие" (наскрізна дія) — це, за К. Станіславським, та пристрасть, що вирішує долю героя, це основний напрямок в діях і настроях п'єси: кохання — в „Ромео і Джульєтті", вагання і роздум — в „Гамлеті", чванливість — в „Міщанині-дворянин" і т. д. Можна говорити про „наскрізну дію" п'єси і кожного окремого персонажа. Визначити цю „наскрізну дію" — значить знайти ключ до драматичного образу, а доки нема її — нема й суцільного образу. Акторська трактовка образу виявляється, насамперед, через визначення його „наскрізної дії", і той же самий драматичний образ у різних акторів може мати різну „наскрізну дію": коли для одного Гамлет — песимістичний філософ, то для другого — месник за родову честь і. т. д.

Детальний аналіз цього основного розуміння в творчій системі К. Станіславського виходить за межі нашого завдання. Для нас досить зазначити, що „наскрізною дією" вельми поглиблюється традиційний арістотелівський погляд на „єдину дію" як на фабулу (цебто „сполучення подій"), що становить основу драматичного твору. „Наскрізна дія" — великий стимулятор для роботи над образом і актора і драматурга. Але, на нашу думку, цей принцип мусить бути щільно поєднаний з попереднім нашим принципом драматичної характеристики — з ідейною функцією образу, що також мусить наскрізь проходити і п'єсу і кожен образ її.

3. Драматичний образ мусить подаватися як „типовий характер в типових обставинах". Типовий образ — це образ найбільшого пізнавального і виховного значення. Саме через це проблема типового образу є найактуальніша і найважливіша в радянській драматургії нашого часу. Про це яскраво свідчать і перший всесоюзний з'їзд радянських письменників (в Москві, 1934 р.) і другий пленум спілки радянських письменників (в Москві, 1935 р.), приділений виключно питанням критики.

На що саме хибує наша драматургія, коли вона намагається показувати нових людей, будівників соціалізму, героїв наших п'ятирічок? „Малообразна публіцистичність, виявлена в прямолінійних схемах" — ось, на думку В. Кірпотіна (одного з доповідачів на з'їзді радянських письменників), типова хиба наших драматургів. Те саме говорили й інші: ми утворюємо не типові характери наших героїв, а лише схеми соціальних типів, позбавлені індивідуальної виразності. Виводячи позитивних персонажів, ми характеризуємо їх лише загальними рисами і зовсім забуваємо про те, що ці риси треба виявляти через індивідуальні особливості героя. Ми різко відмежовуємо соціальну суть образу людини від її особистих рис, не розуміючи, що в людині все виявляється через її індивідуальність, але й самі індивідуальні риси визначаються соціальним оточенням та громадським становищем людини (В. Кіршон). О. М. Горький на 2-му пленумі СРП висловився так: „ в усіх прочитаних мною п'єсах загальний порок — недостатня переконливість характерів, відсутність в них чіткості й ясності. Почувається, що характери, герої утворюються не законом синтезу, не шляхом добору найбільш типових, класових, групових, професійних рис, а якось так... надто поверхово".

Отже, від поверхових, схематичних соціальних масок — до повноцінних, переконливих характерів, до типових образів. Це — загальне гасло радянських драматургів і критиків усіх напрямків. Як бачимо, перша частина наведеної вище формули Ф. Енгельса („Типові характери в типових обставинах") знаходить цілком виразне визнання і не призводить до будьяких дискусій. Зовсім інакше з другою частиною цієї популярної формули: з „типовими обставинами". На 1-му з'їзді письменників В. Кіршон, наприклад, зовсім одмахнувся в своїй доповіді від питання про типові обставини. На його думку, в драмі розвиток характеру не можна відривати від розвитку дії, а в дії виявляються й „обставини" п'єси. І коли наша драматургія бореться за типові характери, то вона водночас бореться й за типові обставини. Отже, т. Кіршон не бачить в „типових обставинах" якоїсь нової проблеми: раз є типовий характер, то мусять бути й типові обставини, і навпаки: обставини не можуть бути типові, коли в п'єсі нема типів. Цю

ж саму позицію гаряче обстоював і А. Афіногенов на 2-му пленумі СРП. (Див. його статтю — „В борьбе за социалистический реализм“, в жур. „Театр и драматургия“, 1935, 3, стор. 5-6).

Але таке розуміння типових обставин або ситуацій явно суперечить Ф. Енгельсові. В листі до М. Гаркнес Ф. Енгельс писав: „ваші характери досить типові в тих межах, в яких вони вами подані, але не можна того ж самого сказати про обставини, які їх оточують і примушують їх діяти“ (див. „Маркс и Энгельс об искусстве“, М. 1933, стор. 194). Отже, за Ф. Енгельсом, типовий характер сам по собі ще не становить типових обставин. В белетристиці, як і в драматургії, типи можуть бути в різних обставинах (типових і не типових), так само, як і в типових обставинах можуть діяти типи й не типи. Як же треба розуміти типові обставини і чому це питання важливе для радянської драматургії?

На 1-му з'їзді радянських письменників це питання з найбільшою гостротою висував у своїй доповіді Н. Погодін. На його думку, основне завдання радянського театру й драматургії — показати людину в її нових, соціалістичних якостях. Але герой нашого часу цілком відмінний від героїв попередніх епох, від героїв буржуазної драми. Разом з економікою змінюється й людська свідомість; людська мова, естетика, любов, ненависть і багато інших категорій перетворюються і виявляються в нових якостях. Що ж стоїть на перешкоді до глибокого та правдивого зображення героя нашого будівництва в його соціалістичних якостях? За т. Погодіним, це — рецидиви буржуазних традицій: показ нових людей в ситуаціях, зовсім для них не типових, в традиційних обставинах любовного трикутника, мелодраматичних несподіванок тощо. Ці чужі, нетипові обставини й колізії зубожують наших героїв, нашу драматургію.

Надаючи такого великого значення „типовим обставинам“, Н. Погодін на жаль, не з'ясував, як же саме належить розуміти ці обставини і коли саме вони допомагають зображенню „типового характеру“? Недостатність його висловлювань на цю тему дала привід думати, що типові обставини це ті, що раз-у-раз повторюються, що подібні одна до одної і тому нецікаві й не варті того, щоб їх подавати на театрі. Казали, що найкращі обставини для розгортання драматичних характерів зовсім не подібні до тих обставин, в яких найкраще розвиваються і діють люди в реальній дійсності; що завдання драматурга — створити цікавий сюжет, цебто показати своїх героїв не в щоденних, не в типових, а в незвичайних, „тісних обставинах“.

Ці заперечення, безумовно, мають рацію, скільки вони скеровуються проти зубоження драматургічної творчості банальними сюжетними ситуаціями, скільки вони борються за високий градус сюжетного напруження. Але було б неправильно думати, що вони будьякою мірою заперечують другу частину формули Ф. Енгельса — „типові обставини“. Ф. Енгельс, кажучи про типові обставини, мав на увазі не загальні сюжетні ситуації, що раз-у-раз повторюються в житті і в мистецьких творах, а історичну закономірність епохи. Закидаючи М. Гаркнес „нетипові обставини“, Ф. Енгельс виходить з того, що в її оповіданні робітничий клас тримається надто пасивно, тоді як в дійсності революційний опір робітників, їх намагання добитися людських прав становлять важливий і неминучий історичний факт. Звідси дуже далеко до накидання авторові будьяких сюжетних шаблонів,

до відображення революційної боротьби в її повторних, щоденних формах. Навпаки, Ф. Енгельс, як і К. Маркс, не заперечував гострих, незвичайних сюжетних ситуацій, недарма любимим драматургом і Ф. Енгельса і К. Маркса був В. Шекспір — один з найбільших майстрів складного драматичного сюжету.

Отже, типові обставини, в розумінні Ф. Енгельса, цілком припускають незвичайність, неповторність сюжетних ситуацій. Яскравим прикладом цього можуть бути такі п'єси, як „Загибель ескадри“ О. Корнійчука або „Егор Булычов“ М. Горького. За сюжетну основу „Загибелі ескадри“ автор узяв секретний наказ В. І. Леніна 1918 року: потопити чорноморську ескадру, щоб не дісталася вона німецьким імперіалістам. На фоні подій 1918 року це був виключний, неповторний факт. Але цей факт яскраво відбивав героїчний дух пролетарської революції, і в цьому сенсі він був типовий для своєї епохи. Не зважаючи на незвичайність сюжетної основи, в п'єсі т. Корнійчука багато „типових обставин“: ми бачимо їх і в стосунках між офіцерами та матросами, і в настроях матросів, і в поводженні більшовиків, і в багатьох інших моментах. Але на типові образи ця п'єса небагата.

В „Егоре Булычове“ М. Горького ні хвороба Буличова, ні саркастичне ставлення його до свого оточення та до царської Росії зовсім не типові для такого буржуа, як Буличов. Характер Буличова набуває типового значення лише в „типових обставинах“ імперіалістичної війни, загострення класових суперечностей, катастрофічного розвалу царської Росії напередодні 1917 року. Лише за таких обставин Гаврилова труба в 2-акті п'єси може лунати, як труба архангела перед „кінцем світу“. (Про типові обставини й інші питання драматургії на 1-му всесоюзному з'їзді радянських письменників див. статті: В. Кірпотіна — „Прения по драматургии“, в жур. „Театр и драматургия“, 1934, 10, 11-12, і Я. Мамонтова — „Питання драматургії на 1-му всесоюзному з'їзді радянських письменників“, в жур. „За марксо-ленінську критику“, 1934, 11).

4. Зовнішня виразність драматичного образу мусить відповідати його характерові. Цей принцип легко простежити на будьякому драматичному образі, але максимального виразу він набуває лише у великих майстрів драми. Щоб усвідомити все значення цього принципу драматургічної характеристики, досить нагадати собі такі образи, як Отелло, Журден, Хлестаков або побутові образи А. Островського, І. Тобілевича, А. Чехова тощо: кожен із цих образів виринає в нашій пам'яті як старий знайомий, з усіма особливостями свого обличчя, голосу, жестів, убрання. Зовнішня характерність цих образів так органічно зливається з їх соціальною і психологічною природою, що здається неможливим відняти або порушити навіть таку деталь, як кирпатий ніс Держиморди або більярдний жест Гаєва („Вишневый сад“).

Ця зовнішня виразність образу в драматургії досягається різними засобами. Одним з головних засобів виразності в драматичному мистецтві є, безперечно, мова дійового персонажа, бо внутрішній світ людини найбільше виявляється через її мову. Але про це ми будемо говорити в наступному розділі, зараз же зупинимося на інших засобах зовнішньої виразності. Їх досить багато. Вже ім'ям і прізвищем дійового персонажа часто накреслюється його характер: Простакова, Загорецький, Ляпкін-Тяпкін, Кабаниха,

Калитка вже сами по собі викликають у нашій уяві відповідний образ і характер. Але ця залежність між прізвищем і характером може бути й не такою явною, наприклад, у таких персонажів, як Хлестаков, Лопахін, Чебутикін, Малоштан тощо. Відверта тенденційність у добиранні імен та прізвищ (як в „Недоросле" Д. Фонвізіна) здається надто штучною. Найбільшими майстрами в цьому відношенні були Гоголь і Чехов: вони не давали в прізвищах моральних оцінок образів, а лише закінчували характеристику їх.

Далі, зовнішній вигляд персонажа — його обличчя, постать, убрання — все це мусить відповідати характерові даного персонажа, через кожну деталь зовнішнього вигляду мусить виявлятися соціальний стан людини і психічний склад її. Тут, як і всюди, форма визначається змістом, і не повинно бути нічого випадкового, нічого штучного. Лише в дешевих драматичних творах (наприклад, в мелодрамах) та в формалістичних театрах зовнішній образ становить самоціль. В реалістичному мистецтві кожна деталь зовнішнього образу мусить мати свій корінь в його психіці, в його характері. Коли Гоголь пише про Городничого, що „риси його обличчя грубі й жорсткі", то це не випадково, а тому, що Городничий почав свою службову кар'єру з нижчих чинів. Отже, в цій зовнішній ознаці — ціла біографія Городничого. І коли в „Трех сестрах" Чехова Наташа скидається на „шершавое животное", то це не лише її зовнішність, а й дрібнобуржуазна суть її, вся вона в цьому. Так само й проділ на голові технічного секретаря Дуньдi (в п'єсі А. Безименського „Выстрел") не випадкова деталь: увесь цей Дуньдя, за висловом автора, лише „проділ, до якого пришпилено обличчя". Звідси видко, яке велике значення в будові образу мають деталі: саме вони надають образові життєвості й переконливості. І недарма в записних книжках письменників так багато занотовується всіляких дрібничок (див., наприклад, записні книжки А. Чехова).

Не меншого значення, ніж обличчя, постать та убрання, в зовнішній характеристиці драматичного образу мають і такі якості, як голос, жест, рух. Драматург мусить не лише бачити своїх героїв, але й чути їх. Гоголь, наприклад, писав про Ляпкіна-Тяпкіна, що він „говорить басом з повільною розтяжкою, хрипом і сапом, як старовинний годинник, який раніш шипить, а потім уже б'є". Така ознака, безперечно, дуже багато вносить в комедійний образ Ляпкіна-Тяпкіна. Опріч того, не можна забувати, що драматичний образ — дійовий і драматург мусить бачити його не лише в стані статичному, а також і в стані динамічному, цебто тоді, коли він рухається, робить жести. Ось чому дуже важливо зафіксувати рух або жест, характерний для даного образу.

Але відповідність зовнішніх ознак і характеру драматичного образу може бути прямою, як у наведених вище прикладах, і, так би мовити, протилежною, коли зовнішній вигляд контрастує з характером. Така будова образу може давати дуже великий сценічний ефект. Досить нагадати такі драматичні постаті, як Річард III Шекспіра або Трібуле В. Гюго („Король бавиться"), щоб переконатися в цьому. Саме тому, що Річард III — руда, горбата потвора, його позитивні якості (розум, мужність, воля) і його перемоги дають максимальний ефект. Те саме можна сказати і про Трібуле: його зовнішня потворність і глибина та ніжність його почувань своїм контрастом

в багато разів посилюють співчуття до нього глядачів і дають великий сценічний ефект. Радянська драматургія теж користується з цього засобу характеристики, хоч і не дуже часто. Яскраві образи, побудовані переважно за цим принципом характеристики, можна бачити, наприклад, в „Аристократах" Н. Погодіна (Капітан, Сонька й інші).

5. **Драматичний образ мусить бути послідовний у своєму розвитку і в своїх діях.** Про цей принцип драматичної характеристики цілком виразно писав уже Арістотель: „навіть тоді, коли дійовий персонаж зовсім непослідовний і в основі його вчинків лежить такий характер, навіть тоді він мусить бути послідовно непослідовним" („Поэтика" стор. 58). Інакше кажучи, драматичний образ мусить мати свою логіку. Мільйонер Пузир (в п'єсі І. Тобілевича „Хазяїн") в нестямі погнався за гускою, що скубла одну з 22. 000 кіп його пшениці, в цій погоні одбив собі нирки й через це помер. Сама по собі ця смерть безглузда й випадкова, але для Пузиря, що труситься над кожною копійкою, вона цілком можлива і логічно закінчує його образ. Отже, логіка образу невід'ємна від його психології.

Кажучи про послідовність у будові драматичного образу, мусимо відзначити, що в одних п'єсах вона виявляється як логіка дій готового, закінченого характеру, а в інших — як поступовий розвиток самого характеру. В п'єсах першого роду дійовий персонаж може переживати багато подій, бути в різноманітних ситуаціях, але характер його лишається в основних рисах той же самий: з чим почав, з тим і закінчив. Франц Моор (в „Розбійниках" Ф. Шіллера) надзвичайно активний, на його діях тримається вся фабула, але характер його від першого до останнього акту лишається незмінний. Він як характер готовий з першого виходу, і завдання автора — лише показати його вірним собі самому і послідовним у різних життьових ситуаціях. Таких образів у драматичних творах — велика більшість. Це пояснюється тими „вузькими обставинами", в яких драматург мусить подавати своїх персонажів: йому нема коли показувати поступовий розвиток їх характерів.

В п'єсах другого роду характер розвивається разом з подіями, і завдання драматурга — показати неминучість та послідовність цього розвитку (показати його логіку і психологію). Король Лір у I-му акті і король Лір в акті останньому — це різні люди, і драматург мусить переконати, що це — той же самий Лір, що величезний перелом стався цілком послідовно, що при певних обставинах інакше й бути не може. Але король Лір — це винятковий випадок. В більшості п'єс цього роду принцип послідовності виявляється не в різких змінах характерів, а лише в деяких відмінах. В чеховських п'єсах, наприклад, дійові персонажі майже завжди лишаються по суті такими самими, як і були, але, в результаті всього пережитого протягом 4-х актів, в сумних настроях цих персонажів відбувається певний перелом, з'являється бадьорий акорд: „Мы отдохнем! Мы отдохнем!" („Дядя Ваня"), „Мы узнаем, зачем мы живем, зачем страдаем"... („Три сестры").

Драматичні образи з послідовним розвитком характеру, образи, так би мовити, не дані з першого виходу, а лише задані, більше відповідають вимогам реалістичного мистецтва, бо в них повніше й глибше виявляються ті життьові суперечності, на яких будується драматичний твір.

Радянська драматургія, на жаль, не завжди турбується про послідовність дій і характерів своїх героїв. У багатьох п'єсах, наприклад, на теми громадянської війни, неодмінна фінальна перемога червоних подається не як неминучий наслідок боротьби дійових персонажів, а як історичний факт, який радянський глядач завжди радий вітати оплесками. Те саме часто трапляється і в п'єсах на виробничі теми: шкідників, прогульників, безгосподарників та інших негативних персонажів наші драматурги часто перемагають своїм соціалістичним ентузіазмом, а не послідовним розгортанням драматичної боротьби і характерів, що беруть участь у цій боротьбі. Але наша драматургія може навести немало й таких п'єс, де принцип послідовності яскраво виявлений і в цілій п'єсі і в будові окремих образів, до того ж виявлений на дуже складному матеріалі, як, наприклад, в „Диктатурі" І. Микитенка (Малоштан), в „Загибелі ескадри" О. Корнійчука (матрос Гайдай), в „Оптимистической трагедии" В. Вишневського (матрос Алексей), в „Аристократах" Н. Погодіна і інших п'єсах.

6. Драматичний образ мусить подаватися так, щоб короткий час його життя на сцені доповнювався довгим часом його життя поза сценою. Це значить, що драматург, не виходячи за межі „вузьких обставин" театрального мистецтва, мусить досягати повноти характеристики своїх персонажів. За висловом К. Маркса, людина є „сукупність суспільних відносин". Дати повну характеристику людини — це значить показати кожну грань, якою ця людина сполучається з суспільством. В драматичному творі досягти такої повноти дуже важко, бо життя його обмежується коротким часом перебування на сцені й іншими умовами, що виникають з його сценічного призначення (про це була мова раніш). І все ж таки великі майстри драми подають образ так, що перед глядачем розкривається увесь його життьовий шлях, вся його біографія. Для цього не треба показувати героя в першому акті в коротеньких штанцях а в останньому — в труні. Г. Ібсен, наприклад, в „Примарах" подає лише одну добу з життя своїх героїв, але перед глядачем розкривається вся біографія їх.

Такого великого ефекту драматург досягає або ретроспективною будовою п'єси, коли подається лише фінал подій, що відбулися давним-давно (як „Цар-Едіп" Софокла, „Примари" Г. Ібсена, „Генріх IV" Л. Піранделло тощо), або засобами самохарактеристики дійових персонажів (див., наприклад, монолог Лопахіна із „Вишневого сада"), або характеристикою одного персонажа через висловлювання про нього інших персонажів (цей засоб найчастіше практикується в експозиційних сценах, наприклад, Йосип, перед виходом Хлестакова, характеризує його своїм монологом).

Але повнота характеристики не повинна досягатися за рахунок специфічних ознак драматичного образу. Коли драматург просто розповідає глядачам біографію свого героя, використовуючи для цього одного з другорядних персонажів, то він губить суто-драматургічний творчий метод і цілком переходить на епос. Так робить, наприклад, І. Тобілевич у першій своїй п'єсі „Бурлака": в другому акті, перед сільською сходкою, один селянин розповідає другому біографію героя п'єси: „Щоб ти знав, що він за чоловік, то я тобі розкажу. Давно це було, ще за кріпацтва ..." і далі, протягом двох сторінок, розповідає він так, як розповідав би сам автор. Таких характеристик театр не любить, бо це, по суті, чистий епос. Інша річ, коли Лопахін згадує про Раневську („Вишневый сад"), або Йосип говорить про Хлестакова: тут характеристика одних персонажів подається в аспекті других, характеризуючи і їх самих. Таку характеристику актор може грати, а не лише читати глядачам.

Повнота характеристики драматичного образу досягається ще одним творчим засобом: використанням зовнішньої обстанови, в якій відбувається дія. Великими майстрами цього творчого прийому були Г. Ібсен і А. Чехов. В „Примарах" Г. Ібсена, наприклад, обстанова та ж сама на протязі усієї п'єси, але суворий прибережний краєвид на задньому плані увесь час „грає": то він запнутий похмурою сіткою дощу, то на ньому загрозливо відблискують червоні заграви пожежі, то він освітлюється урочистим сяйвом ранкового сонця ... і все це в тісному контакті з тим, що відбувається на сцені. А хто бачив чеховські п'єси в М. Х. Театрі, той пам'ятає, як живуть і грають на кону мертві, бутафорські речі, зовнішні шуми тощо. К. Station...

Станіславський, характеризуючи драматургію А. Чехова, пише: „в зовнішньому житті своїх п'єс він, як ніхто, уміє користуватися мертвими, картонними, бутафорськими речами, декораціями, свігляними ефектами і оживляти їх. Він витончив і поглибив наші знання про життя речей, звуків, світла на сцені, які в театрі, як і в житті, мають величезний вплив на людську душу. Присмерк, захід сонця, його схід, буря, дощ, перші звуки ранкових пташок, тупіт коней по мосту і стукіт віддаленого екіпажа, бій годинника, сюрчання цвіркуна, дзвін на сполох — потрібні А. Чехову не для зовнішнього сценічного ефекту, а для того, щоб розкрити нам життя людського духу" („Моя жизнь в искусстве", М. 19 6, стор. 294).

Показуючи в п'єсі маленький клаптик життя, драматург мусить одкривати широку перспективу на зоколишній світ, бо лише таким засобом може він наситити життям театральне повітря. Для цього драматург може користуватися ще одним творчим прийомом: опріч тих персонажів, що діють на кону, він може утворити цілу низку позасценічних персонажів, про яких глядач дізнається лише з чужих слів. Режисер Н. Петров, наприклад, нарахував у „Вишневом саде" А. Чехова 32 таких позасценічних персонажі (див. Н. Петров — „Режиссер читает пьесу", Л. 1934, стор. 86). Разом з речами, звуками і світлом ці персонажі утворюють ту повноту життя, що дає можливість найповніше характеризувати кожен драматичний образ. Але широко користуючись з усіх цих засобів, драматург мусить пам'ятати, що основний метод драматичної характеристики — це безпосереднє розкриття образу в напруженій боротьбі і де нема цього, там нема й справжнього драматичного мистецтва.

І. Едельман

ЄДИНИЙ У СВІТІ ТЕАТР

Один з наймолодших театрів Радянського Союзу, єдиний в світі, це— Московський державний циганський театр „Ромен“ який існує п'ять з половиною років. Історія його має такі моменти, яких не знав ні один інший театр, а швидкий розвиток і творче самовизначення як культурної одиниці, що входить в сім'ю наших радянських театрів, є наслідком єдино правильної національної політики партії Леніна — Сталіна. І справді: в минулому відстале і зневажуване циганське плем'я, що носило ганебні назви „конокрад“, „волоцюга“, „ворожка“ і т. д., плем'я, яким лякали дітей, в радянських умовах швидко ввійшло в багатонаціональну розкріпачену родину народів Радянського Союзу і посіло належне йому місце серед будівників соціалістичного суспільства.

Десятки циганських шкіл, педагогічних технікумів (Москва), медичний робітфак (Смоленськ), інженери, лікарі, літератори, поети і драматурги, циганські колгоспи і, нарешті, Державний циганський театр „Ромен“,— от ті багатства, що їх має колишнє „фараонове плем'я“, як часто раніше звали циган.

Тепер, коли театр показує трудящим свої творчі досягнення, слід розповісти, як він працює і хто його працівники — будівники соціалістичного мистецтва. Відмінно від інших театрів — театр „Ромен“ не дістав ніякої спадщини в минулому. Не було драматургів, артистів, композиторів, режисерів і т. д. Були лише голі степи та цигани, що кочували в кібітках.

У 1931 році художній керівник, заслужений артист республіки М. І. Гольдблат збирає групу циган, відкриває Державну театральну студію в Москві й починає навчати їх грамоти і сценічних правил. Цигани, що взнали про студію, почали приходити з табору, з степів і ресторанів, приходили брудні й голодні, приходили вчитися, щоб покинути кочове життя та ворожіння по майданах і базарах.

Громадські, партійні і радянські організації оточили театр любов'ю і піклуванням. Кращі педагоги і театрознавці працювали над вихованням і вирощуванням студентів-циган. Робота не пішла марно. За 5 років театр зростив чимало цікавих циганських драматургів і артистів, серед яких є такі імена, як Ляля Чорна, Салтіна Андреєва, Ром-Лебедєв, Кісельов, Янковський, Черкасова та інші. З'явилися художники (А. Тишлер) і композитори (С. Бугачевський, А. Крейн, Лобачов), режисери — І. Едельман, Е. Вульф. Студія перетворилася на театр, що увійшов як рівноправний у коло московських державних театрів.

Поряд із творчою роботою театр керує циганською самодіяльністю і допомагає молодим циганським поетам (Хрустальо) та драматургам (Ром-Лебедєв, Панков, Германо) створювати і ставити п'єси в театрі „Ромен“.

1935 року бригада артистів театру на чолі з режисером І. Едельманом та парторгом С. Бланк вперше виїхала до циганських колгоспів Смоленської області. Важко описати ту радість, з якою театр зустріли цигани-колгоспники, колишні кочовики, а тепер ударники соціалістичних ланів. Вони зустрічали своїх братів і захоплювались мистецтвом, привезеним театром „Ромен“.

Циганський драматург В. Ром-Лебедєв написав дві одноактні комедії: „Козяча ніжка“ і „Баришник“, а циганські режисери-лаборанти Н. Грушин, С. Андреєва і Ром-Лебедєв з допомогою режисерів театру поставили ці п'єси — ясні й приступні циганському глядачеві.

Велику роботу провів театр в циганських колгоспах і пишається з того, що став піонером у цій почесній і потрібній роботі.

П'ять з половиною років визначили театр як дозрілу творчу одиницю. Театр здійснив такі постановки: „Життя на колесах“, „Між вогнів“, „Фараонове плем'я“, „Кармен“, „Табір у степу“, „Цигани“ Пушкіна, „1905 рік“ і „Вечір циганської народної творчості“. Тепер театр „Ромен“ працює над „Зачарованим мандрівцем“ Н. Панкова (по Лєскову).

У невеликій статті важко дати аналіз ряду спектаклів і акторської майстерності окремих артистів. Слід було б говорити про значення руху, танка, жесту, музики (композитори С. Бугачевський, А. Крейн, І. Лобачов), про художника А. Тишлера, треба було б спинитися на інтересному майстрі М. І. Гольдблаті, беззмінному керівникові театру. Спинюся лише на художніх етапах творчого шляху театру.

Від драматично-примітивного спектаклю „Життя на колесах“ до „Кармен“ лежав нелегкий шлях, бо драматургічна тема породжувала і примітив в образах і диктувала знаходження такої сценічної форми, що була б зрозуміла і циганському і нециганському глядачеві й була б нерозривна із змістом. „Кармен“ за Меріме є той ступінь, яким театр переходить від використання фольклору як засобу до певної теми, де театр працює над драматургічно-дозрілим матеріалом, над соціальним аналізом усіх дійових сил твору, де з'являються конфлікти, образи і дія.

Це перший великий спектакль, через який колектив театру не без труднощів підійшов до „Циган“ Пушкіна.

Понад рік театр готувався до цієї постави. З якою гордістю цигани і циганський театр вперше за століття бралися показати пушкінських „Циган“ на циганській мові. Подія, зрозуміло, великої політичної ваги.

Докладний аналіз Пушкіна взагалі, вивчення критичних матеріалів, відвідування музею і спеціально організованих пушкінських виставок, лекції кращих пушкіністів, бесіди і стінгазети — це той підготовний період, що його пройшов театр, перш ніж приступати до самої постановки.

Колектив театру „Ромен“ свідомий того, що йому треба багато і вперто працювати, вчитися. Потрібна драматургічна і акторська дозрілість, але, працюючи міцним з'єднаним колективом, за допомогою радянського глядача, живучи і працюючи в нашу прекрасну епоху, осяяну промінням мудрості геніального Сталіна, театр дасть справжні зразки соціалістичного мистецтва.

ВСЕНАРОДНЕ ОБГОВОРЕННЯ ПРОЕКТУ КОНСТИТУЦІЇ СОЮЗУ РСР

БРАТЕРСЬКА РІВНІСТЬ І ВОЛЯ НАРОДІВ

Читаючи та перечитуючи проект нової Конституції, не можна обійтись без порівняння між чорним тяжким минулим і світлою радісною дійсністю епохи великого Сталіна.

Нова Конституція дає всім громадянам право на працю, відпочинок, навчання. І ось пригадую, як мене батьки хотіли віддати до школи. Зібрала мати в свою святкову хустку останній десяток яєць та й пішла до попа. Той гостинець взяв, а про навчання відповів, що „раб божий Савелій при ваших злиднях навчатися не може. Хай краще іде в підпаски, йому краще буде там та й сім'ї допомога — менше на один рот".

Так довелося й зробити. Працював у куркуля, а потім пішов на завод Шедуара, теперішній „Комінтерн". Того, що не вдалося нам, досягли діти наші. Вже при радянській владі син Василь здобув вищу освіту і працює асистентом Інституту кольорових металів. Другий син Олексій навчається у військово-морській школі.

Коли я прочитав 123 статтю Конституції про рівноправність громадян СРСР, згадав, як раніше поміщики та капіталісти нацьковували одну націю на іншу. Був я тоді ще дитиною, та на все життя залишився в пам'яті мерзенний злочин поміщика нашого села Магдалинівки, земського начальника Магденка. Зібрав цей мерзотник селян, незадоволених пригнобленням та голодним життям, і наказав їм поживитися на „антихристах", єврейській бідноті.

Страшна була картина погрому та грабувань. А для поміщика вона була лише цікавим видовищем. Він потішався, дивлячись, як темна біднота збивала, калічила та грабувала таких самих, як і сама, бідних пригноблених людей.

У далеко минуле пішли ці ганебні часи. В братерській рівності всіх народів нашої квітучої батьківщини будується красиве життя під керівництвом світлого генія Сталіна. І ніяка сила в цьому нам не перешкодить.

Лященко,
помічник майстра листопрокатного цеху заводу „Комінтерн".
Виробничий стаж—37 років.

ЗМІЦНЮЄМО ОБОРОНУ

Громадянин Радянського Союзу — це ім'я звучить гордо, бо здобуте воно немалими жертвами.

Нашу волю, наші права, наше щастя ми оборонятимемо до останньої краплі крові і ділом доведемо ворогові, до чого здатний громадянин Радянського Союзу. Схвалюючи проект нової Конституції СРСР, бійці нашого взводу ухвалили:

Ще дужче зміцнювати нашу оборону, досягти ще кращих наслідків у навчанні, подвоїти пильність на наших кордонах.

Черепанов,
червоноармієць Н-ської частини.

СТАЛІНСЬКА КОНСТИТУЦІЯ

Сталінська конституція — це філософія радянського ладу. У стислій і наочній, ясній формі вона покаже трудящим усього світу, що таке соціалістичний лад, які величезні досягнення приносить він людству.

Нова Конституція — це, крім усього, ляпас фашизмові. Відомо, що в Німеччині і в деяких інших країнах фашисти прийшли до влади здебільшого завдяки соціальній демагогії. Добре відомі і наслідки перемоги фашизму — безробіття, культурне здичавіння, звіряча расова ненависть.

Віллі Бредель.

ГРОМАДЯНИ СРСР МАЮТЬ ПРАВО НА ОСВІТУ

СРСР — єдина країна у світі, де освіта приступна всім, де немає перепон для піднесення розумового рівня мас, де не бояться збільшення числа інтелігентів та спеціалістів. Це — єдина країна, де вся освіта — від початкової школи до вищої — дається безплатно.

СРСР — єдина країна, де кожний робітник може безплатно і часто-густо без відриву від виробництва вивчати ті чи ті науки, літературу і мистецтво. Єдина країна, де армія є школою культури.

Я певен, що в найближчому майбутньому в СРСР не буде не тільки неписьменних, але й неінтелігентних і некультурних людей.

Проект Конституції сказав прекрасно: „Громадяни СРСР мають право на освіту". Треба, щоб це стало обов'язком кожного.

Ромен Роллан.

ВЕЛИКІ ПРАВА ВЕЛИКОГО НАРОДУ

З почуттям гордості кожен з нас, бійців, обговорює Основний Закон нашої батьківщини — проект Конституції СРСР. Червоноармійці, командири, політпрацівники єдиною сім'єю обиратимуть своїх депутатів до Рад трудящих.

Де ще в світі є такі права? Хай хто назве хоч одну армію, хоч однієї капіталістичної держави, де солдат може обирати! Немає такої армії. Таких прав буржуазія не дає солдатові своєї армії.

Ці права має тільки великий радянський народ. За ці права з честю битимуться наші червоноармійці з ворогом, якщо він зважиться на нас напасти.

Пишкін,
політкерівник, 4 кавполк.

ВЕЛИКА ЧЕСТЬ БУТИ ТЕПЕР ГОЛОВОЮ СІЛЬРАДИ

Важко передати враження від ознайомлення з проектом сталінської Конституції. Він у кожного підносить новий ентузіазм, бажання працювати ще краще.

Великі перспективи розкриваються перед сільрадами. Вони випливають з нових умов роботи на селі, коли зміцніли колгоспи, невпинно зростає заможність і культурність колгоспників.

Виборці вже не миряться, коли сільрада обминає їх ростучі запити. Від сільради вони вимагають організаторської творчої роботи на всіх дільницях багатогранного, яскравого життя колгоспного села.

Читаючи проект Конституції СРСР, я мимоволі подумав,— що ж зроблено мною на виконання наказу виборців? Адже це — основна робота ради. Конституція зобов'язує кожного з нас добре працювати над виконанням цього наказу. Загальні, рівні та прямі вибори й таємне голосування означатимуть, що обиратимуть до рад тільки того, хто добре виконує наказ виборців, сумлінно ставиться до своїх відповідальних завдань і обов'язків.

Бути керівником села тепер означає бути культурно розвиненою людиною. Неправильно говорять деякі голови сільрад: „Де там ще вчитис", сидіти за столом, за книгою,— треба в поле, й на куток, і на засідання, день малий".

Ці товариші явно готують собі провал у наступних виборах. Кожен голова сільради повинен добре знати проект сталінської Конституції. Він повинен також довести її до свідомості кожного члена сільради. Я велику увагу приділяю тепер широкій популяризації проекту Конституції серед громадян свого села.

І. Жолковський,
голова Кузьмінської сільради, Красилівського району на Вінниччині.

ГОРДІСТЬ ЗА СВОЮ БАТЬКІВЩИНУ

Найблагородніше з наших переживань — почуття громадськості — насичене нині величезним задоволенням, що доходить до гордості,— гордості за свою батьківщину, за великого натхненника нової Конституції товариша Сталіна.

В. І. Неміровіч-Данченко,
Народний артист СРСР.

НАРОДНА КОНСТИТУЦІЯ

З кожним роком кращає наше життя, рік-у-рік ми посуваємось вперед, здобуваємо нові перемоги. І ці наші перемоги — найяскравіше відбито в проекті нової Конституції.

Наша праця — велика праця. Працювати в радянській країні — честь і гордість. І це право навіки належить громадянинові Радянського Союзу.

Кілька днів тому наш костянтинівський колгосп ім. ВЛКСМ одержав акт на вічне користування землею. Я дав зобов'язання товаришам Сталіну і Косіорові на тих ділянках, де працює наша бригада, зібрати не менше 20 центнерів зернових. Незабаром ми збиратимемо урожай, і я гадаю, що це зобов'язання ми перевишимо.

Ми примусимо нашу землю давати нам не скільки вона схоче, а скільки ми схочемо. Ми зробимо її такою плодючою, якою вона не була ніколи. У цьому році правління колгоспу пообіцяло колгоспникам по 32 кілограми хліба на трудодень. У наступному і в дальші роки ми зберемо стільки хліба, що засиплемо ним усі колгоспні комори. Ми зробимо нашу бригаду зразком соціалістичного ставлення до праці.

Проект нової Конституції — це наш шлях. Що знали мої батьки до революції? А тепер мій батько — член президії сільради, заступник голови, я — член ревізійної комісії і член райвиконкому. Моя мати також бере участь у громадському житті села. Вона бачить, що це її країна, що жити в ній весело й радісно.

Нова Конституція дає нам ще одне велике право — право таємного голосування. Тепер уже такий, як колишній наш голова сільради Непомнящий, не буде обраний, бо при ньому критика й самокритика були занедбані. Вибиратимемо таких, як Шевчук,— теперішній голова,— енергійний і працьовитий хлопець.

Ми так зміцніли, що навіть колишні позбавленці дістають тепер права повного громадянства в нашій країні. Але ворог, якщо він намагатиметься пошкодити нам, буде битий нещадно! Наша Конституція — народна Конституція. І ми всі, як один, усім народом станемо на захист наших великих прав — прав громадянина соціалістичного суспільства.

Орденоносець Іван Чабаненко,
бригадир тракторної бригади Гур'ївської МТС,
Новоодеського району на Одещині.

ЛЕГКО СПІВАТИ В НАШІЙ ЧУДОВІЙ КРАЇНІ

Міццю, силою, правдою віє від сторінок, сталінського проекту Конституції СРСР.

Нова Конституція відбиває змінене обличчя країни. Дивлюсь, як швидко ми зростаємо, і почуття великої гордості за звання громадянина СРСР охоплює всю мою душу.

У надрах трудового народу, з глибин тих шарів людності, які за капіталізму були придушені політичним, економічним, національним гнобленням,— зростають вільні, ініціативні, талановиті будівники.

І вчитуючись у рядки нової Конституції, я наче чую голос рідного великого Сталіна — цієї людини виняткової чистоти, прямоти, людини, від якої йде щастя й радість людського роду.

Так, ми могутні й щасливі. Ніщо в світі не зверне трудящих СРСР з ясного шляху соціалізму. І кожен трудящий закордону, прочитавши Конституцію соціалістичної країни, скаже: ось вони — наші здійснені мрії. Великі наші права, великі й почесні наші обов'язки. Усіх нас, і мене в тому числі, нова Конституція зобов'язує до високої ідейності, високої принциповості в усіх питаннях; тільки цим можна виправдати почесне звання громадянина найвільнішої країни світу.

Працюючи на сцені, невтомно підвищуючи свій культурний, політичний і професіональний рівень, я прагну мірою своїх сил своїми співами зробити ще раднішим, ще багатобарвнішим життя трудящих. А співати в нашій чудовій країні легко.

Орденоносець Михайло Гришко,
заслужений артист республіки.

ГРУДЬМИ ЗАХИЩАТИМЕМО БАТЬКІВЩИНУ

Значення проекту нової Конституції особливо добре усвідомить той, хто до великої пролетарської революції був експлуатований, працював на експлуататорів. Лише порівняння з минулим може дати повне уявлення про велич, глибину й ширину прав і обов'язків громадянина Радянського Союзу.

Я згадую, як практично розв'язувалось питання про освіту раніше. 32 роки тому я закінчив сільську школу. Батько мій вирішив, що я маю вчитись далі — він хотів віддати мене до двокласної школи. Для цього я мав додатково підготуватись.

Коли батько звернувся по допомогу до сільського вчителя, той, зрозуміло, попросив окрему плату — 2 крб. на тиждень. Таких грошей батько дати не міг. І далі вчитись я не пішов. 11-літнім хлопцем я пішов з батьком рубати дрова, забувши про всяке навчання.

Як стоїть справа тепер? А ось як:

Дочка моя вже закінчила технікум, працює на виробництві. Син — вчиться в індустріальному інституті. Я — командир Червоної армії — майор.

Отже, виходить, що для мене нова Конституція не перспектива, не майбутність, а сьогоднішня жива дійсність.

Чи треба ж говорити, що нова Конституція для кожного такого, як я, дає нове натхнення для роботи, що у кожного вона викликає ще більшу любов до нашої вільної, могутньої батьківщини, волю й багатства якої ми будемо захищати грудьми до останньої краплі крові.

Захищати є що!

Майор Давидов.

ДОЖИЛИ ДО ЩАСЛИВОЇ ПОРИ

Газету „Комуніст", в якій надруковано проект нової Конституції, я заховала і часто, коли тільки є вільний час, читаю й перечитую великий історичний документ. Читаючи, я не можу не пригадати „конституцію", яка була видана в 1905 році:

Пронеслася чутка на заводі (а я тоді працювала на пивоварному заводі Шульца в Києві) про оголошення конституції. Була я молода, неписьменна, але пам'ятаю: старі робітники говорили, що це лише шматок паперу.

А трохи згодом почалася жахлива розправа царських наймитів з робітничим класом. Тоді я зрозуміла, що таке царська конституція.

Поневірялась я в наймах. Зазнала нелюдської експлуатації. Багато довелося пережити.

Дожила я до щасливої пори, коли кожен новий день приносить нову радість, щастя мільйонам.

Я часто говорю своєму синові, комсомольцю (він технік на фабриці ім. Горького):

— Молоде покоління, що не знає злиднів, експлуатації й голоду, повинне ще більше, ще міцніше любити свою соціалістичну батьківщину, великого Сталіна, який дає нам усім, старим і молодим, таке щасливе життя.

Факторович Рахіль,
стахановка фабрики ім. Смирнова.

ГРОМАДЯНИН СРСР — ЦЕ ЗВУЧИТЬ ГОРДО

Перед радянським письменником Конституція відкриває широкі творчі перспективи. Але разом з тим вона накладає на нього найвідповідальніший обов'язок: скерувати свій талант, свої здібності на відображення народжуваної і вже народженої людини соціалістичного світу, зміцнювати своєю працею новий правопорядок, проголошений конституцією, обороняти всіма силами і передусім своєю творчою діяльністю створену трудящими, нашою великою партією і вождем партії товаришем Сталіним прекрасну, незнану в історії казкову країну — Союз Радянських Соціалістичних Республік.

Громадянин СРСР — це звучить гордо!

І цього громадянина у всій його складності радянський художник радянський письменник мусить повно і всебічно відобразити в своїх оповіданнях, повістях, романах.

Федор Гладков.

ПРО ПОЛІТЕХНІЧНЕ НАВЧАННЯ

З радістю вивчаєш проект сталінської Конституції, і нові крилаті думки переносять тебе вперед на ряд років. Адже ми, педагоги, готуємо квітучу молодь, яка через кілька років застосовуватиме свої сили, знання і здібності. Обмірковуючи кожний пункт проекту Конституції СРСР, бачиш перед собою нові вимоги д школи, до педколективу, до органів народної освіти.

У статті II проекту Конституції СРСР зазначено:

„Господарське життя СРСР визначається і спрямовується державним народногосподарським планом в інтересах збільшення суспільного багатства, неухильного піднесення матеріального та культурного рівня трудящих, зміцнення незалежності СРСР і посилення його обороноздатності".

Цей пункт зобов'язує нас, зокрема, всебічно розвивати політехнічний кругозір учнів, щоб не відставати від бурхливо зростаючої техніки як у промисловості, так і в сільському господарстві.

Тим часом ця справа дуже і дуже хибує. У нас на Україні на політехнічне навчання в 5 класах приділяється по 80 годин, в 6 класах — 70 годин. У цьому навчальному році кількість годин зменшена наполовину і становить одну годину на шестиденку; цього, звичайно, недосить. Багато шкіл займається „словесним" політехнізмом, а практично нічого не робить. У наслідок іспитів з праці в 7 і 10 класах виявилося, що учні в недостатній мірі володіють інструментами. Дуже поверхово проробили курс технології (доменний процес, мартенівський, бессемерівський і ін.). У 9 класі слабо знають механічну технологію. Наркомос та органи народної освіти не займаються питанням політехнічного навчання, яке стало занедбаною ділянкою в роботі школи. Це становище треба змінити.

Е. Заруді,
завуч 45 школи м. Києва.

У КРАЇНІ РАД НЕМАЄ ТУРБОТ ПРО ЧОРНИЙ ДЕНЬ

У Конституції в 119 статті сказано — „Громадяни СРСР мають право на відпочинок".

Скупі слова, але скільки в них сталінського піклування про трудящих.

Скажу про себе. Машиністом я їздив, доки не захворіла ліва рука. Я втратив здатність керувати машиною. При капіталізмі — це повний відчай. Хоч з мосту та в воду. Там про сильного і здорового не дбають, не те що про інвалідів. А в країні Рад мені дали пенсію, на яку в достатку можна існувати.

Скучно без роботи. Дали легеньку роботу — експедитора при паровозному відділі. Кожний рік я маю місячну відпустку за рахунок держави. Їздив тричі на найкращі курорти і тричі побував у будинку відпочинку.

У нашій щасливій країні не доводиться турбуватися про чорний день. Чорних днів немає.

Степан Гризодуб,
колишній машиніст.

ЗМІНИЛОСЯ НАШЕ ТАТАРСЬКЕ СЕЛО

Кілька разів уже прочитав проект сталінської Конституції. Як багато піклуються партія та уряд про трудящих усіх національностей Радянського Союзу.

Я народився в Башкирії, в сім'ї татарина - наймита. Батько мій працював на панів, його робочий день становив 15 — 18 год. на добу. Плата була мізерна, зате багато було биття. Я й сам хлопчиком працював ще в мулли. Ніякої школи до революції на селі не було. Протягом сторіч мешканці села не вміли ні читати, ні писати.

Не впізнати село тепер. Колгоспники живуть новим заможним життям. Збудовано на селі велику школу, клуб.

Сам я перебуваю в лавах нашої славної робітничо - селянської Червоної армії. Маю добрі показники в бойовій і політичній підготовці.

Славне нове життя, славна сталінська Конституція!

Ярулін,
червоноармієць.

І МИМОВОЛІ ЗГАДУЄТЬСЯ...

Я не знаю, як на кого, а на мене Конституція справила непередаване враження. Кажуть, щоб уявити щось повно, треба порівняти з чимсь знайомим. Так зробив і я. Коли прочитав 123 статтю „Про рівноправність громадян СРСР незалежно від їх національностей і рас", я пригадав себе.

11 - річним хлопцем мати віддала мене до пана в село Ставчинці. Працював я в нього за харч і „дохід". Дохід — то значить: дасть пан подерті черевики, штани, які зносить, оце й дохід був. Виконував я наказ матері ретельно: старався щосили, аби тільки догодити. Всім підійшов, а от мовою — ні. Пани вимагали, щоб я по - польському говорив, а я ніяк тієї польської мови не навчуся.

Звільнили мене. Потрапив я після того до генерала Луцкевіча. Вчився там на кухаря. Знову не повезло. Дочка його сильно мене не злюбила, що не вмів розмовляти по-російському. Хохлом дражнилася, за чуба скубла.

Пішов я порадитись до няні Луші. Вона так ніби за ворожку ходила в нас.

Вона й порадила: візьми, каже, голку, проткни собі під нігті, надави крові з пальця і дай панам випити, в їжу вкинь.

Працював я на кухні, і зробити це було легко. Зробив. Дав крові своєї випити. „Допомогло".

Восени звільнили. Певніше, не звільнили, а вигнали.

У моєму, тоді ще дитячому, уявленні так і склалася думка про нерівність мов, про нерівність націй.

Це питання давно перестало бути болючим для мене. Давно я зрозумів, що в нашій пролетарській державі назавжди розв'язано національне питання.

І от тепер, прочитавши 123 статтю Конституції, я з радістю її вітаю. Я вітаю цю статтю, як сильний удар по всякого роду націоналістах, по расовій теорії фашизму.

О. Ніжник,
робітник Січневого заводу (Одеса).

Я ЩАСЛИВА, ЩО ДОЖИЛА ДО ТАКОЇ ПОДІЇ

З напруженням вчитувалась я в кожний розділ проекту Конституції СРСР. Моє серце старої вчительки радісно билося від щастя. Я щаслива, що дожила до такої знаменної події в історії нашої країни. Великий творець і натхненник цього проекту — наш рідний товариш Сталін — є геніальним виразником волі й прагнень всіх трудящих. Кожний громадянин СРСР з гордістю й честю здійснюватиме права й обов'язки, що їх покладає на нього сталінська Конституція. Кожного трудящого вона сповнює ентузіазмом і надає натхнення для радісної, творчої праці.

Я щаслива, що живу в нашу велику епоху. Я щиро вдячна за право на працю, на освіту, на відпочинок. Я спокійна за свою старість.

Педагог Е. Д. Маслова,
член сталінського районного групкому м. Києва.

ВЕЛИКА РАДІСТЬ І ЧЕСТЬ

Тільки перечитуючи, тільки вивчаючи проект Конституції, можна з усією повнотою збагнути, який глибокий, який чудовий зміст заховується за її короткими карбованими рядками.

Візьмімо з першого розділу статті, де визначаються основи суспільного устрою. Це ж тут, у сталінській Конституції, вперше в історії людства стверджуються соціалістичні основи життя, про що лише мріяли в минулому сторіччі найкращі, найглибші розуми людства. Скільки в тих рядках глибокого, повчального, світового значення змісту!

Візьмімо далі статтю 118: „Громадяни СРСР мають право на працю, право на одержання гарантованої роботи, з оплатою їх праці у відповідності з її кількістю і якістю". Де, в якій конституції буржуазного світу знайдемо такі права? Не знайдемо ми їх ніде, бо там, де панує капітал і визиск, анархія у виробництві, там панують кризи, безробіття і голод.

Візьмімо статтю 121: „Громадяни СРСР мають право на освіту". Може знайдемо щось подібне в буржуазних конституціях? Не знайдемо, бо там освіта — це привілей заможних, тільки діти заможних мають можливість здобувати освіту.

Візьмімо статтю 123. Всі люди, всі трудящі у соціалістичній країні рівні, незалежно від їх національності і раси. Це тоді, як у буржуазних країнах проповідується націоналізм і зоологічні расові теорії.

Кожна стаття сталінської Конституції дає великий матеріал для порівнянь, для натхнення, для цілих філософських трактатів, для художніх полотен.

Гордій Коцюба.

ДУМКА ІНОЗЕМНИХ МОРЯКІВ

Вісті про нову Конституцію дійшли до іноземних суден, які стоять на причалі в маріупольській гавані Вуглеекспорту. 14 червня в інтернаціональному клубі 60 іноземних моряків читали проект нової Конституції. Читання основних пунктів супроводжувалось бурхливими оплесками. Іноземні моряки ставили ряд запитань інструкторові іноземного клубу, який читав проект.

Їхня думка про нову Конституцію була висловлена у виступі кочегара грецького пароплава:

— Я щасливий,— каже він,— що в цей урочистий момент перебуваю на радянському березі. Приїхавши до Греції, я розповідатиму про торжество перемігшого соціалізму.

14 червня іноземні моряки — англійці та греки — побували в маріупольських будинках відпочинку, де наочно переконалися, як користуються правами на відпочинок трудящі Радянського Союзу.

ПРАВО НА ВЕЛИКЕ ЩАСТЯ

Право на відпочинок, право на працю, право на освіту — цими правами ми вже й тепер широко користуємось. Кілька років тому я прийшов на розгортане будівництво величезного комбінату „Азовсталь". Тоді я не мав ніякої спеціальності, був малописьменною людиною. Тепер я — кваліфікований електрозварник. За високі зразки роботи в електрозварному цеху в цьому році я дістав нагороду — орден „Знак пошани". Кваліфікацію дістав у наслідок наполегливого навчання і завдяки тому, що кожний трудящий нашої батьківщини широко користується правом на освіту.

Гуртки техмінімуму, виробничо-технічні курси були моєю першою школою. З осені 1935 р. для допомоги в загальноосвітньому навчанні до мене прикріпили трьох викладачів. З їх допомогою я готуюся скласти іспит і вступити до Московської академії ім. Кагановича. Ще 3-4 роки, і я дістану вищу освіту. В жодній капіталістичній країні такі робітники, як я, не можуть навіть і мріяти про таку блискучу перспективу!

Сталінська Конституція яскраво показує величезне зростання нашої великої батьківщини. Не буду далеко ходити за прикладом. У 1932 — 33 рр. ми з великим напруженням випускали 600 — 700 тонн конструкцій, тепер даємо в 2 — 2,5 рази більше, а в червні поставили перед собою завдання дати 2.000 тонн і, безумовно, з цим завданням справимось.

Право на працю, передбачене сталінською Конституцією,— це велике право. Право на велике людське щастя,— ось що дає нам сталінська Конституція. Щоб виправдати це, ми будемо ще з більшою наполегливістю боротися за нові виробничі досягнення, покажемо нові зразки роботи на всіх дільницях нашого будівництва.

Орденоносець Сидоренко,
електрозварник цеху залізничних конструкцій „Азовсталі".

БЛИСКУЧА СТОРІНКА ІСТОРІЇ ЛЮДСТВА

Проект Конституції СРСР перегортає сторінку історії і відкриває всьому людству величезні перспективи. Проект Конституції свідчить про те, чого досягли трудящі в нещадній боротьбі з класовим ворогом. Проект Конституції — це монументальний пам'ятник найкращим синам людства, які загинули в боротьбі за світле майбутнє. Це майбутнє в країні Рад стало сьогоднішнім, — це сталінські чудові дні.

Наша Конституція — це пісня перемоги соціалізму над трухлявим капіталістичним світом. Вільна людина, яка має право на працю, яка має право на відпочинок, особа якої недоторкана, — це людина нашої соціалістичної батьківщини. Ми гордо заявляємо в Конституції: всі найкращі представники людства, яким немає місця в країнах капіталізму, мають забезпечений притулок у нас, у країні трудящих.

Ми шануємо і вітаємо нашого найкращого друга і керівника — товариша Сталіна, якого ясний розум, глибокі знання і незламна воля забезпечили нам Конституцію вільного, радісного і перспективного життя.

Проф. Бершов,
декан загальнотехнічного факультету Київського індустріального інституту.

НАЙБІЛЬША ГОРДІСТЬ — БУТИ ГРОМАДЯНИНОМ СРСР

Геній великого Сталіна сформулював основний найгуманніший закон трудящих — нашу Конституцію.

За кожним рядком сталінської Конституції стоять величная міць нашої соціалістичної батьківщини, грандіозні досягнення вільної радісної праці, невичерпна любов 170-мільйонної сім'ї народів до великої партії Леніна - Сталіна, що в запеклих боях уперше в історії людства створює державу, якою керуватиме великий радянський народ.

Найбільшим радісним святом у житті кожного з нас є день опублікування проекту Конституції, в якій, як сонце, життєдайним промінням світить — право на працю, в ім'я якого пролито моря крові трудящих протягом усієї історії класової боротьби.

За це право мільйони героїв праці гинули й гинуть зараз у фашистських катівнях, мільйони голодних на вулицях старої землі, де лютують варвари з свастикою — апостоли погромів, зоологічного шовінізму, звірячої зненависті до трудящих.

Найбільша гордість — бути громадянином Радянського Союзу, де гуманізм — не слово, а радісне життя, де творчий геній вільної людини міцно розправив свої крила і мчить у прекрасне комуністичне майбутнє, розсікаючи сторіччя в дні, а роки в хвилини...

Сталінська Конституція — величне джерело творчого ентузіазму й натхнення.

Ми, літератори Радянської України, горді й щасливі, що живемо в епоху, коли видається закон, який творить найгуманнішу історію трудящих, який творить державу великого самодержавного радянського народу — вільної братерської спілки трудящих.

Олександр Корнійчук.

ЗДІЙСНЕНО МРІЮ КРАЩИХ УМІВ ЛЮДСТВА

Те, про що тільки мріяли найкращі уми людства, те, що досі ніде не могло і не може бути проведене, — здійснено в нашій країні. Нова радянська Конституція — блискуче завершення пройденого СРСР шляху. Вона підсумовує наші досягнення і перемоги.

Кожен, хто живе в нашій неосяжній країні, тепер з особливою гордістюноситиме звання громадянина Союзу Рад. Ми бо живемо в єдиній у світі, найпередовішій, найвільнішій, найщасливішій країні.

Наш патріотизм не шовіністичний, як у країнах капіталу, а здоровий, творчий патріотизм. Він підносить нас і кличе вперед.

Заслужений діяч науки орденоносець проф. В. М. Шамов.

МРІЯ, ЩО СТАЛА ДІЙСНІСТЮ

Не можна без слів безмежної радості й гордості читати нову Конституцію. Все, про що протягом багатьох віків мріяли кращі уми людства, — про братню трудову сім'ю народів, — стало дійсністю.

Тільки в нашій країні, де є така влада, як радянська, де є така партія, як комуністична, — можлива така Конституція, така свобода і демократія. В проекті Конституції сказано, що кожний громадянин повинен захищати свою батьківщину, зберігати і охороняти соціалістичну власність.

Та хіба можна не любити таку батьківщину, хіба можна не дорожити соціалістичною власністю, коли з кожним днем наше життя стає ще барвистішим, ще щасливішим, ще веселішим.

Я вже не молодий, мені перейшло на 73 рік, але старості я не відчуваю. Залишати роботу я не збираюся. Я щасливий, що дожив до таких радісних днів і можу ще працювати на користь моєї великої батьківщини.

Нова сталінська Конституція надає мені нової енергії. Всі сили віддам на оздоровлення праці людства.

Лікар С. П. Ярин.

Кременчук.

РАДЯНСЬКА ХАРТІЯ ПРАВ ТРУДЯЩОЇ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Я думаю зараз про мільйони і сотні мільйонів моїх товаришів по класу за кордоном, які вже завтра візьмуть нашу радянську хартію прав трудящої людини і громадянина як прапор вирішальних боїв.

Я думаю про мільйони моїх братів по класу, зневажених, гноблених, і знищуваних, тому що колір їхньої шкіри, колір їхнього волосся і очей, будова їхнього черепа — не відповідають стандартові, встановленому озвірілими королями „расової людини".

Добре почувати і знати, що є в світі єдина країна, де „усяка проповідь расової або національної виняткової, або ненависті і зневаги — караються законом". Без цієї свідомості життя сотень мільйонів людей у капіталістичних країнах було б ще нестерпніше.

Бруно Ясенський.

20-РІЧЧЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВСЕВОЛОДА ІВАНОВА

ПАЛКИЙ ПРИВІТ ЮВІЛЯРОВІ!

Радянська література в жовтні відзначає 20-річчя письменницької діяльності Всеволода Іванова, одного з видатних художників слова, автора „Партизанских рассказов“, „Бронепоезда“, „Похождений факира“ і інш.

Всеволод Іванов належить до того покоління радянських письменників, яке принесло в літературу багатий життєвий досвід і глибоке знання матеріалу. Від складача в друкарні і циркового клоуна до письменника В. Іванов пройшов складний життєвий шлях. Перше оповідання В. Іванов надрукував 1916 року в сибірській газеті.

М. Горький зразу ж помітив в особі Іванова значний літературний талант і написав йому теплого листа, в якому заохочував молодого письменника до праці. В. Іванов за порадами М. Горького почав над собою серйозно працювати і згодом виріс на видатного майстра слова нашого часу.

Радянські письменники глибоко переконані, що у великій боротьбі за соціалістичну літературу, „за народне героїчне мистецтво, за епос радянських народів“ (слова автора) Всеволод Іванов, видатний радянський письменник, дасть твори, гідні нашої епохи.

Палкий привіт ювілярові!

ПРИВІТАННЯ ВСЕВОЛОДУ ІВАНОВУ ВІД СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Дорогий Всеволод Вячеславович!

Президія Спілки радянських письменників вітає Вас, соратника по перу, в день двадцятиріччя Вашої літературної діяльності.

Ваші визначні твори — „Бронепоезд“, „Партизаны“ — відомі і дорогі кожному громадянинові нашої батьківщини. Читачі всіх віків і національностей люблять і цінять Вас, — майстра слова, інженера людських душ, учня і друга Олексія Максимовича Горького.

Ваша різностороння діяльність у спілці письменників, у видавництвах і журналах характеризує Вас як невтомного письменника — громадського діяча, непартійного більшовика.

Президія відзначає вашу роботу по вихованню молодих кадрів нашої літератури.

Поздоровляючи Вас з двадцятиріччям творчої роботи, президія Спілки радянських письменників певна, що Ваш багатобарвний талант створить ще не одну епопею про героїчну боротьбу країни Леніна - Сталіна.

Бажаємо творчих успіхів!

Президія Спілки рад. письменників СРСР.

Палкий привіт дорогому другу!

Правління Спілки радянських письменників України передає Вам, наш дорогий друг Всеволод Вячеславович, в день 20-річчя літературної діяльності палкий більшовицький привіт!

Щиро бажаємо довгих років активного, творчого життя і великих перемог на фронті створення соціалістичної літератури, гідної нашої великої, щасливої сталінської епохи.

Правління Спілки рад. письменників України.

АВТОБІОГРАФІЧНА ДОВІДКА

Народився 11 лютого 1895 року в селищі Лебяжому, Семипалатинської області. Батько — селищний народний учитель, мати — козачка. Закінчив селищну школу, вчився рік в „нижчій сільськогосподарській школі“ в м. Павлодарі. І цим освіта й закінчилась. Після школи був спочатку прикажчиком - підручним у крамниці купця в селищі Кривинському. Їздив, допомагаючи торгувати, по Голодному степу. За те, що був ласуном і бездарним в торгівлі, з прикажчиків вигнали. Перейшов до друкарні. Через два роки був складачем. Працював багато років — з перервами — до 1920 року в сибірських друкарнях і закінчив друкарську свою достиглість газетним випусковим. Під час перерви — влітку — бродив з ярмарковими балаганами, цирком і мініатюрними „драматичними трупами“, для яких написав кілька п'єс.

Восени 1916 року, працюючи в м. Курганах в друкарні Кочешова, написав оповідання, яке й надіслав М. Горькому. 17 вересня (ст. стилю) одержав перший лист М. Горького. Оповідання „На Иртыше“ було надруковане у „Втором сборнике пролетарских писателей“ за редакцією М. Горького. Ухвала М. Горького запалила мене: написав і надрукував у сибірських газетах десятків з півтора оповідань. Після Лютневої революції переїхав до Омська, де був секретарем зах.-сибірського бюра робітників друкарської справи. Організував там „цех пролетарських письменників — „Согри“[1] і навіть видав один номер літературної газети „Согри“ й силами цього „цеху“ поставив свою п'єсу „Черный занавес“, яка ніякого успіху не мала.

Під час оборони Омська від чехів і білогвардійців був у Червоній гвардії, воював запально, але ніяких військових і організаторських талантів не виявляв. Через нещасливу випадковість не зміг піти з Червоною гвардією і залишився в Омську. Увесь час колчаківщини багато блукав по Сибіру, зазнавав великих злиднів і хворів. 1920 року, завдяки допомозі М. Горького,

[1] „Согри“ — на сибірському діалекті молода поросль, яка виростала там, де раніше були болота і трясовина.

попав до Ленінграда. Тут написав повість „Партизаны", надруковану в першому номері журналу „Красная новь" у 1921 році. Працював секретарем літературної студії Пролеткульту і одночасно вчився разом з „Серапионовыми братьями" письменницькій роботі і суворому ставленню до літератури. Написав багато оповідань і повістей, які здебільшого увійшли в „Собрание сочинений" (7 томів), видане „Госиздатом" в 1927 році. В цьому ж році — знову після довгої перерви — написав п'єсу „Бронепоезд", яку поставив Московський Художній Театр, з цього ж року зайнявся редакторською роботою — справою дуже цікавою і привабливою. Друге десятиліття літературної роботи різко відрізняється від першого: насамперед прагненням покінчити з „стихійністю", зрозуміти глибше процеси і закони буття, обов'язки і права радянського художника. Прочитав велику кількість книг, забракував багато своїх рукописів — шкоди ніби це не принесло, а користь почувається виразно: хоча б у невтомному бажанні працювати і вдосконалюватись. 1937 рік зустрічаю антиклерикальним романом „Кремль", який друкуватиметься на початку року; історичною п'єсою „Двенадцать молодцов из табакерки", прийнятою до постави МХАТом, що зараз остаточно доопрацьовується; сценарієм про батиря казахського народу „Амангелди", написаним спільно з казахським письменником Майліним і Мусреповим; п'єсою про Жовтневий переворот; сценарієм опери про уральських партизанів; описом „Рейда Блюхера" в „Історії 30-ої дивізії" і закінченням автобіографічного роману — 4 і 5 частиною „Похождений факира".

Всеволод Іванов.

ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ

Мітинг письменників Харківської організації. Харківські письменники з великою пристрастю обговорювали питання, що випливають з процесу троцькістсько-зінов'євської контрреволюційної терористичної банди, питання боротьби за більшовицьку пильність. Дводенний мітинг письменників, поширені засідання Обласного правління СРПУ разом з активом (29 серпня та 3 вересня) — пройшли під знаком палкої ненависті до зграї найманих убивць, під знаком безмежної любові до своєї соціалістичної батьківщини і її великого вождя товариша Сталіна.

Процес троцькістсько-зінов'євського терористичного центра наочно показав, що ворог користується найменшою щілиною, щоб пролізти на найвідповідальніші ділянки нашого будівництва і там мерзенно, дворушницьки пакостити. На жаль, це не завжди враховувалося нашими письменницькими організаціями, зокрема харківською, в діяльності якої теж були певні елементи благодушності і самозаспокоєності, чим користувалися люди, чужі радянській літературі.

Парторганізація письменників викрила наявність в своїх лавах дворушника Ом. Розумієнка, який протягом кількох років обманював партію і письменницьку громадськість, приховуючи свою активну троцькістську діяльність в минулому.

На мітингові виступило багато промовців. Ці виступи показали, що радянські письменники Харківщини, як і весь радянський народ, палають ненавистю до гадів-контрреволюціонерів і в той же час вимагають якнайбільшої пильності.

Пленум Харківського обласного правління СРПУ. Письменники Харкова мали можливість протягом літа побувати в найвіддаленіших районах нашої соціалістичної батьківщини і на різних широтах спостерігати і вивчати різноманітні прояви нашого кипучого життя, виповненого новим змістом.

Робота Івана Кириленка, Володимира Кузьміча, Костя Гордієнка на селах Харківщини, М. Хащеватського в Біробіджані, Гордія Коцюби на Криворіжжі, Я. Кальницького в Арктиці, Б. Цукера на Ленсько-Вітімських золотих розсипищах, Б. Бездомного і А. Хазіна в Закавказзі і т. д. є доказ активної „заготівельної" роботи, яка мусить принести свої наслідки в недалекому майбутньому.

Ці наслідки вже використовуються у вигляді тематичних контурів майбутніх творів. Так, Я. Кальницький приступив до роботи над 3-ою частиною арктичного роману „Острів попелястих песців", Г. Коцюба пише роман з життя криворізьких рудокопів, В. Кузьміч працює над історією села Вишняки, В. Сказбуш пише повість для дітей про Червону гвардію, Цукер — другу частину роману „Сигнал" про ленські події, К. Гордієнко — роман „Діти землі" і т. д.

До початку нового творчого року письменники Харкова приходять з певними досягненнями. Такі твори, як „Вершники" Ю. Яновського, „Наші тайни" Ю. Смолича, „Весна" І. Кириленка, „Крюйспеленг" М. Ледянка, „Інженери" Ю. Шовкопляса і ін.— це не тільки ілюстрація творчого зростання кожного з цих письменників, але одночасно доказ тієї дружньої творчої атмосфери, яка існувала в Харкові.

Підсумкам минулого року і перспективам роботи на 1936-37 рр. був присвячений пленум Обласного правління Спілки радянських письменників, що недавно відбувся в Харкові.

Після доповіді заступника голови Обласного правління СРПУ т. Галушки відбулося жваве і цікаве обговорення.

В численних виступах констатувалося, що весняна дискусія про шляхи розвитку радянського мистецтва, статті „Правди" і „Комуніста" серйозно зрушили з місця критику й самокритику в письменницькому середовищі Харкова, але розгортання їх ще недостатнє в світлі тих найвідповідальніших завдань, які стоять перед літературою до всесвітньо-історичної дати — 20-річчя Жовтня. У виступах говорилося про потребу посилення більшовицької пильності, про зміцнення творчої дружби між письменниками-комуністами і безпартійними, про недостатній зв'язок між старшою і молодшою генерацією письменників. Багато уваги було приділено питанням взаємного ознайомлення з творчістю, проблемам учби, такої потрібної для всіх і особливо для молоді, питанням зміцнення письменницьких лав, звільнення їх від баласту і людей творчо пасивних тощо.

Цілковита одностайність була в оцінці критичного фронту, цієї найвідсталішої ділянки української радянської літератури.

З яскравою промовою виступив на пленумі голова Обласного правління СРПУ Іван Кириленко.

Говорячи про завдання письменників до 20-річчя Жовтня і зупиняючись на типі радянського письменника і його морально-етичних якостях, т. Кириленко взяв за зразок таких кращих наших людей, як Стаханов, Марія Демченко і ін.

Ці люди,— говорить т. Кириленко,— позбавлені заздрощів, вони щиро радіють, коли їхні рекорди перекриваються іншими. На жаль, не завжди це буває так у письменницькому середовищі: творчі досягнення окремих письменників не завжди бувають радісною подією для всього колективу, а творчі невдачі ще не викликають потрібного хвилювання, піклування й допомоги з боку всієї письменницької суспільності. Ці прояви минулого в свідомості насамперед повинні бути викорінені в психіці тих, хто носить почесне і відповідальне звання „інженерів людських душ".

З особливою силою підкреслив у своєму виступі т. Кириленко неприпустимість підміни більшовицької пильності шкідливою загальною підозрілістю.

Пленумом Обласного правління фактично почався в Харкові новий творчий рік.

Все мобілізується для єдиної мети — дати твори, гідні 20-річчя Жовтневої революції.

Українські поети угорською мовою. Влітку цього року Україну відвідала бригада угорських революційних письменників в складі Мате Залка, Белла Іллеша, Анатоля Гідаша, Шандора Гергеля і Ф. Карікоша. Їх завданням було налагодити творчий контакт з українськими майстрами художнього слова й, зокрема, організувати переклади творів українських письменників на угорську мову. Під час виступів Анатоль Гідаш демонстрував майстерні переклади з Шевченка.

Протягом літа Анатоль Гідаш працював над перекладами. Перші наслідки своєї роботи він демонстрував під час радіопересилання з Москви, присвяченого українській поезії в перекладах угорською мовою. Пересилання відбувалося через станцію РЦЗ і транслювалося станцією ім. Комінтерну. Анатоль Гідаш, що доповідав перед мікрофоном, зокрема, зупинився на класичній спадщині української поезії. А. Гідаш докладно висвітлив роль і творчість Тараса Шевченка та прочитав свої високохудожні переклади поезій „Заповіт" і „Світе тихий".

Пам'яті великого поета. Літературно-громадські організації, письменники, видавництва, наукові установи, школи, вся громадськість УСРР,— активно готуються до відзначення 100-річчя з дня смерті великого російського поета А. С. Пушкіна.

Народний комісаріат освіти склав план вивчення творів і життя Пушкіна по школах України. З творчістю великого поета наші школярі знайомитимуться вже з першого класу. Це вивчення ставатиме дедалі глибшим і повнішим відповідно до переходу учнів до старших класів. Крім того, учні вивчатимуть творчість Пушкіна і в різних гуртках (літературних, пушкінських тощо) в позашкільний час. До пушкінського ювілею по всіх школах України відбудуться вечори, присвячені пам'яті поета, з доповідями, виставами, інсценізаціями.

Державне літературне видавництво видає масову книжку українською мовою про життя і творчість А. С. Пушкіна і однотомник вибраних творів А. С. Пушкіна у перекладі на українську мову.

Державне видавництво Молдавії і державне грецьке видавництво „Комуніст" у Маріуполі мають видати переклади творів Пушкіна молдавською і грецькою мовами.

Переклади творів Пушкіна для юнацтва й дітей УСРР випустять також видавництва „Молодий більшовик" і Дитвидав.

Пушкінський комітет УСРР під головуванням наркома освіти УСРР тов. В. П. Затонського, який керує підготовкою до пушкінського ювілею на Україні, звернувся до всіх перекладачів творів Пушкіна на українську мову з проханням прискорити переклади й здати їх вчасно до друку.

Інститутові літературознавства Академії наук УСРР доручено провести спеціальні наукові дослідження про Пушкіна і вплив його творчості на розвиток української літератури.

Досі Когиз завозив зовсім недостатню кількість творів Пушкіна російською мовою на Україну: щось близько 5—8 проц. загального тиражу. Пушкінський комітет УСРР поставив питання перед Всесоюзним пушкінським комітетом про те, щоб на Україну завозити не менше 15—20 проц. загального тиражу творів Пушкіна російською мовою, які випускаються в РСФРР.

Для колгоспників-німців УСРР твори Пушкіна в німецьких перекладах намічено завезти з Республіки німців Поволжя.

Святкування пушкінського ювілею намічено широко провести по всіх театрах, кіно, музеях, мистецьких закладах, вищих школах, бібліотеках, клубах, парках культури й відпочинку і т. ін.

У Києві, Одесі, Харкові, Сталіні, Дніпропетровську й інших містах України організуються виставки, присвячені життю й творчості великого поета.

Всі місця на Україні, де колись проживав А. С. Пушкін, відзначаються прикріпленням меморіальних дошок. Пушкінський комітет УСРР поставив питання перед Київською міськрадою про якнайкраще впорядкування Пушкінського парку в Києві.

По всіх областях утворюються обласні пушкінські комітети, які будуть працювати під керівництвом Пушкінського комітету УСРР, організуючи безпосередньо на місцях готування до дня смерті великого поета.

Нова п'єса Івана Микитенка. Під час гастролей одеського театру Революції в Києві драматург Іван Микитенко прочитав колективу свою нову п'єсу „Дні юності" (перша назва „Діти вітчизни").

Колектив працівників театру зустрів п'єсу з виключним піднесенням і дав їй найвищу оцінку як творові високих ідейних і літературних якостей.

П'єсу „Дні юності" включено в репертуарний план театру.

Нова п'єса Володимира Суходольського. Драматург Володимир Суходольський написав п'єсу „Устим Кармалюк". У п'єсі відображається яскрава постать народного бунтаря Устима Кармалюка. В сезоні 1936-37 року цю п'єсу покаже столичний драматичний театр ім. Франка.

Видання п'єс. Державне літературне видавництво випустило і здало до друку ряд п'єс українських класиків і сучасних авторів. Вийшли: „Хазяїн" Карпенка-Карого, „По ревізії" і „Пошились у дурні" Марка Кропивницького, „Мамлок" Фрідріха Вольфа (переклад Зісмана), „Смерть леді Грей" Сави Голованівського, „Намул" Павла Ходченка, „Рекрути" Л. Резніка, „Союз відважних" Мокрієва, „Своя людина" Якова Мамонтова. Друкуються: „Розбійники" Шіллера (переклад М. Йогансена), „Ревізор" Гоголя, „Платон Кречет" та „Загибель ескадри" Олександра Корнійчука, „Марія" Сави Голованівського і том п'єс С. Левітіної.

Вибрані твори П. Грабовського. Накладом Держлітвидаву незабаром вийде книга вибраних

творів Павла Грабовського з передмовою І. Кулика. В книзі зібрані оригінальні твори письменника та його переклади з різних поетів. До книги додані докладні примітки.

Антологія вірменської радянської поезії. Поет Павло Тичина працює над впорядкуванням антології вірменської радянської поезії в перекладах українською мовою. До роботи над перекладами залучено широкий актив поетів. Налагоджується творчий контакт з поетами Вірменії.

„Партія веде“ П. Тичини. Держлітвидав здав до друку відому збірку поезій Павла Тичини „Партія веде“. Книга вийде в художньому оформленні.

„Повість про хоробрих“ і „Фронт“. У виданні Держлітвидаву вийшла з друку „Повість про хоробрих“ М. Тардова, що друкувалася в журналі „Радянська література“. Здано до друку роман „Фронт“ (першу і другу частини). Роман вийде в кінці року.

„Весна“ Івана Кириленка. Вийшла з друку (в Держлітвидаві) друга частина роману „Аванпости“ — „Весна“. Роман „Весна“ значно перероблений автором проти тексту, що друкувався в журналі „Радянська література“. У Держлітвидаві так само здано до друку першу і другу частини роману „Аванпости“, які вийдуть масовим виданням.

Новий роман Олександра Копиленка. Вийшов з друку новий роман Олександра Копиленка „Дуже добре“, присвячений радянській школі.

Роман В. Чигирина „Квітень“. В кінці року в Держлітвидаві виходить новий роман Віталія Чигирина „Квітень“. В романі автор подає історію колгоспного лісника, що виростає на видатного художника.

„Германія“ Генріха Гейне. В кінці року у Держлітвидаві вийде з друку переклад відомої поеми Генріха Гейне „Германія“ (переклад Л. Первомайського). Поема „Германія“ — політична сатира на сучасну поетові Німеччину (перша половина 19-го ст.). До перекладу додано примітки літературознавця Ф. Шіллера. Книга вийде в художньому оформленні.

Художнє видання роману „Як гартувалася сталь“. Держлітвидав здав до друку роман орденоносця-письменника Миколи Островського „Як гартувалася сталь“. Роман вийде в художньому оформленні з багатьма ілюстраціями.

Літературні вечори в Донбасі. Досі донецька організація письменників мало була зв'язана з масовим читачем. На ряді заводів і шахт обговорювалися книги письменників Донбаса, але письменники на цих вечорах здебільшого не бували. Наголос у своїй роботі донецька організація робила на зв'язку і творчій роботі серед активу літературних гуртків. Тим часом уже давно постала потреба щільнішого зв'язку з масовим читачем.

У новому плані роботи, затвердженому правлінням, багато уваги приділяється літературним вечорам на найбільших заводах і шахтах Донбаса. Перший літературний вечір проведено на Металургійному заводі імени тов. Сталіна. В плані — великий літературний вечір на батьківщині стахановського руху — шахті Ірміно. Ці вечори не лише знайомитимуть масового читача з творчістю письменників Донбаса, але одночасно там провадитиметься і консультаційна робота з активом літературних гуртків.

Збірка віршів М. Пінчевського. В кінці року Держлітвидав випустить збірку віршів єврейського поета М. Пінчевського в перекладах українською мовою А. Копштейна.

У Держнацменвидаві. Незабаром у Державному видавництві нацменшостей України виходять з друку єврейською мовою такі твори: Ромен Роллан „Кола Бреньйон“, Фрідріх Шіллер „Коварство і любов“ та Олександр Корнійчук „Загибель ескадри“ в перекладах Давида Гофштейна. Виходить також нове видання відомого твору Шолом-Алейхема „Мандрівні зорі“ і збірка творів єврейського революційного письменника США Надіра.

Готується до друку антологія сучасної української радянської поезії в перекладах єврейською мовою (за редакцією Іцика Фефера). До неї увійдуть твори кращих сучасних поетів. Розмір антології—10 друкованих аркушів.

Болгарською мовою видаються: Віктор Гюго „93 рік“, Марк Твен „Принц та жебрак“, Гете „Фауст“ і М. Горький „Дитинство“.

П'ятисотенниці — героїні колгоспних ланів. Партвидав ЦК КП(б)У за редагуванням спеціальної комісії випустив з друку художній альбом, присвячений ударницям-п'ятисотенницям. Альбом дуже гарно оформлений.

В альбомі художньо виготовлені портрети керівників партії і уряду, поданий виступ товариша Сталіна на прийомі п'ятисотенниць, зустріч керівників партії та уряду з героїнями колгоспних ланів, засідання ЦВК СРСР під час нагородження їх орденами, прийом п'ятисотенниць наркомземом СРСР тов. Черновим.

Біля ста гравюр і малюнків з життя й роботи героїнь виготовлено кращими майстрами фото та художниками. В альбомі вміщено промову товариша Сталіна на прийомі колгоспниць-п'ятисотенниць і вдало розміщено серед малюнків літературний текст, що доповнює художні матеріали і яскраво малює та розповідає про те, як працюють і живуть наші героїні.

Нарешті, слід відзначити добру, старанну роботу над технічним оформленням альбома працівників книжкової фабрики Партвидаву ЦК КП(б)У.

„Український фольклор“. Так зветься новий журнал, що виходитиме накладом Державного видавництва „Мистецтво“.

Перший номер журналу має вийти в листопаді цього року. В журналі буде вміщено матеріали останньої фольклорної експедиції, що була організована Управлінням в справах мистецтв при Раді народних комісарів УСРР.

Журнал буде ілюстрований кращими зразками народної творчості. Журнал „Український фольклор“ виходить за редакцією Андрія Хвилі.

Ювілей Харківського палацу піонерів. У другій половині вересня минув рік із дня відкриття чудового Палацу піонерів і жовтенят ім. т. Постишева. Піонери і жовтенята, діти і батьки, вся пролетарська громадськість Харкова святкували цей ювілей.

За час свого існування Палац провів велику роботу. Він став центром комуністичного виховання дітей міста і області. В його 554 різноманітних гуртках за цей рік працювало, вчилося, розважалося 17.575 дітей трудящих Харкова.

У дні святкування ювілею палацу діти демонстрували свої успіхи перед численною аудиторією гостей. По всіх залах, лабораторіях устатковано величезну ювілейну виставку дитячої творчості. Тут показані твори юних техніків, електротехніків, хеміків, авіомоделістів, художників, літераторів, ботаніків, фізкультурників. Юні літератори присвятили тов. Постишеву свої твори.

Святкування тривало два дні (23 і 24 вересня). В ці дні палац був виповнений веселощами в залах, ляльковому театрі, зимовому садку; хори, оркестри народних інструментів, симфонічні, шумові, духові оркестри і ансамблі широко демонстрували свою творчість.

ТЕАТР

НОВИЙ ТЕАТРАЛЬНИЙ СЕЗОН

Радянський театр квітучої соціалістичної України здобув за останній час чимало перемог.

Уряд Союзу РСР, відзначаючи ці перемоги, нагородив орденом Леніна Український державний столичний театр опери і балету, нагородив орденом Леніна, орденами трудового червоного прапора і „Знак пошани“ ряд видатних, талановитих діячів

і майстрів українського радянського мистецтва. Серед імен нагороджених — блискучі майстри українського театру, як П. К. Саксаганський, М. І. Литвиненко-Вольгемут, що їм присвоєно звання народних артистів Союзу РСР.

З такими перемогами вступив радянський театр соціалістичної України в новий театральний сезон.

Отже, театральний сезон 1936-37 р. проходитиме в нових умовах, матиме ряд особливостей. Сюди слід віднести також і створення за постановою уряду від 8 лютого 1936 р. Управління в справах мистецтв при РНК УСРР.

Затверджено широкий репертуарний план, він має ряд рис, відмінних проти планів попередніх років. Насамперед впадає в око збільшення кількості взятих до постав п'єс радянських драматургів як українських, так і драматургів братніх республік; збільшення кількості взятих до постав творів класиків. Наприклад, у сезоні 1934-35 р. в репертуарному плані (по драм. театрах) була 121 п'єса, з них 48 — класика, 73 — п'єси радянських драматургів. Поточного ж сезону репертуарним планом передбачено поставити 163 п'єси, з них 66 — класика, 97 — твори радянських драматургів.

Поважне місце в репертуарі нового театрального сезону посідає світова класика (27 назв п'єс, з них 8 — твори Шекспіра). З нагоди 100-річного пушкінського ювілею до постав узято всі драматичні твори Пушкіна і ряд інсценізацій його прозових творів.

В новому сезоні будуть здійснені перші спроби постав української класики в нацменівських театрах УСРР. Київський театр російської драми включив у свій репертуар п'єсу „Мартин Боруля" Тобілевича; одеський російський театр — „За двома зайцями" Старицького; київський єврейський театр „Дві сім'ї" Кропивницького.

Що покажуть цього сезону театри столиці. Усі театри столиці до цього річного сезону прийшли підготовленими: зміцніли творчі колективи, в ряді театрів поновлено, зміцнено керівництво, значно краще, ніж у минулому сезоні, підібрано репертуар тощо.

Столична ордена Леніна опера, в житті якої за останній рік відбулися історичні події: поїздка з гастролями до Москви, нагородження орденом Леніна, нагородження кращих майстрів мистецтва орденами, надання звання народної артистки Радянського Союзу М. І. Литвиненко-Вольгемут, — уже відкрила театральний сезон.

Тих понад 10 постав, що їх подав театр у минулому сезоні, розуміється, було недосить, вони не цілком задовольняли нашого глядача. І через це в цьому сезоні, крім поновлених „Кармен", „Снігуронька", „Запорожець за Дунаєм", „Наталка Полтавка" „Аїда", „Пікова дама", „Євгеній Онєгін", „Севільський цирульник", „Травіата", „Дон-Кіхот", „Горбоконик", „Фауст" та „Ріголетто" театр ще має показати глядачеві ряд нових постав: „Тихий Дон" за Шолоховим композитора Дзержинського, в художньому оформленні заслуженого діяча мистецтв Ф. Федоровського. Ставитиме оперу новий художній керівник театру та новий диригент — заслужений артист В. Дранішніков.

Другою прем'єрою піде опера чехословацького композитора Сметани „Продана наречена". Текст цієї опери переклали І. Микитенко, М. Рильський та Петрушевський. Театр також готує оперу „Тарас Бульба" Миколи Лисенка, текст якої Максим Рильський значно переробив, а композитор Л. Ревуцький оновив музику. Велику, гідну зустріч готує театр 20-ій річниці Жовтня — оперу „Щорс", над якою працюють найкращі сили мистецтв — літератори, композитори, хореографи.

Державний драматичний театр ім. Франка, розпочинаючи новий сезон, перебудував свою роботу в напрямі включення до репертуару більшої кількості української класики, п'єс західних драматургів, а також кращих російських письменників-класиків.

У цьому сезоні в репертуар включено: з класики — „Дон-Карлос" Шіллера, „Борис Годунов" Пушкіна, „Маруся Богуславка" Старицького; із сучасних п'єс — „Дні юності" Микитенка, „Банкір" Корнійчука, „Свічине весілля" Кочерги.

Столичний театр музичної комедії вступив у другий сезон свого існування зміцнілим, із значно поновленим складом та керівництвом на чолі з керівником театру заслуженим артистом республіки М. С. Терещенком. На роботу в театрі запрошено ряд видатних акторів, як от засл. арт. республіки Варецька В., засл. арт. республіки Пилипенко М., Муратов П., Лойко Г, Рубінштейн, Пресман. Крім того, на окремі постави запрошуються видатні театральні художники Союзу — Ердман Б., Кішлер, проф. Хвостов, засл. арт. Риндін. Зокрема, на постійну роботу в театрі запрошено українського художника Бурачека. На роботу запрошено також з Москви режисера музичної комедії Ребута.

Театр розпочав свій сезон комедією „Вій" М. Кропивницького за Гоголем, музику до якої написав М. Вериківський, оформлення Б. Ердмана, постава режисера засл. арт. республіки М. Терещенка і режисера-асистента Е. Германа. В сезоні буде поставлено також „За двома зайцями", М. Старицького, „Сватання на Гончарівці" Г. Квітки-Основ'яненка — з української класики та „Як її звуть" М. Адуєва із сучасної комедії. Крім того, театр поставить ряд світових комедій: „Єлену прекрасну" Оффенбаха, „Дочку Анго", „Жовту кофту" Легара.

Дирекція та художнє керівництво стало на шлях висування молодих кадрів. В основному репертуарі молоді приділяється велика увага. Артисти Пресман, Юровський, Лойко, Герасименко в цьому сезоні виступатимуть в основних ролях. Молодій режисурі — Герману Е., Зовиці О. — доручаються вистави.

В цікавому, своєрідному плані розпочав роботу в цьому сезоні державний єврейський театр. Першою театр поставив п'єсу „Суламіф" Гольдфадена. Цієї п'єси наш глядач ще не бачив, до того ж вона в значній мірі перероблена Гершензоном і Гутянським; музику написав композитор Штейнберг, постава відомого режисера Є. Вульф. Оформлення постави зроблено художником Варнехом, запрошеним з Москви.

Слідом за цією поставою театр покаже трагедію „Венеціанський купець" Шекспіра. Ставитиме режисер Вершилов. В сезоні театр поставить п'єсу „Бойгро". Зміст п'єси — народний переказ про бунтаря, який жив у минулому сторіччі й виступав проти царату. Головну роль у цій п'єсі, як і в „Венеціанському купці", гратиме О. Гранах. Поставлені будуть також п'єси „Стемпеню" за романом Шолом-Алейхема, „Нора" Ібсена та відновлена буде п'єса Зархі „Вулиця радості".

В другій половині або наприкінці сезону театр поставить п'єсу Даніеля „Йоганн Гутенберг", трагедію Шекспіра „Макбет" і п'єсу Кропивницького „Дві сім'ї", не знижуючи в останній її фольклорної основи: це буде перша п'єса з української класики, поставлена в єврейському театрі.

Харківський театр ім. Шевченка. Гастрольна подорож театру ім. Шевченка до Ленінграда і його виступи на міжнародному театральному фестивалі становлять значний творчий етап у роботі театру, в його боротьбі за соціалістичний реалізм, проти формалістичних викрутасів і решток курбасівщини. Виступ театру на міжнародному фестивалі був тріумфом українського радянського театру в галузі драматичного мистецтва. Готуючись до цього високовідповідального виступу, шевченківці провели велику роботу.

Театр показав на фестивалі „Загибель ескадри" Олександра Корнійчука в постановці режисера Дубовика, що глибше розкриває ідею і зміст п'єси. П'єса йшла в новому оформленні з декораціями головного художника театру В. Меллера. Спектакль пройшов з великим піднесенням і справив величезне враження на глядачів і закордонних гостей.

Глядачі з захопленням реагували на гру акторів і не раз переривали її оплесками.

Крім виступу на фестивалі, шевченківці дали в Ленінграді ряд гастрольних спектаклів. Театр показав пролетарям міста Леніна три п'єси — „Загибель ескадри", „Платон Кречет" Корнійчука і нову свою виставу, якою відкрив сезон у Харкові, п'єсу Кропивницького „Дай серцю волю, заведе в неволю".

Пролетарі міста Леніна любовно зустріли виступи українського дра-

матичного театру. Зал був завжди повний, не зважаючи на те, що „Платон Кречет“ і „Загибель ескадри“ перед тим багато разів ішли в Ленінграді у виконанні російських театрів. Глядачі й критика відзначали як досягнення шевченківців особливу своєрідність і піднесеність у постановці п'єс Корнійчука, підкреслювали те, що особлива манера, властива Корнійчукові, знайшла дуже вірне сценічне розв'язання в театрі ім. Шевченка.

Особливим успіхом у ленінградців користувалася нова прем'єра „Дай серцю волю“. Театрові пощастило використати в цій виставі великий фольклорний матеріал, багаті матеріали народної творчості — українські пісні і танці.

Виступи театру ім. Шевченка в Ленінграді були не тільки радісними днями єднання з братерською російською культурою, а й серйозною перевіркою для театру його творчого шляху. Успіх, який мав театр, дав велику творчу наснагу всьому колективу театру для дальшої боротьби за високу мистецьку культуру.

Новий сезон театр ім. Шевченка відкрив у Харкові в другій половині жовтня. Крім торішніх своїх вистав, театр покаже харківському глядачеві ряд нових п'єс: „Дай серцю волю, заведе в неволю“ Кропивницького, „Назар Стодоля“ Шевченка, нову п'єсу Корнійчука „Банкір“, „Грозу“ Островського. Наприкінці сезону буде поставлена п'єса Шекспіра „Король Лір“, над якою шевченківці працюють разом з московським режисером заслуженим діячем мистецтва О. Д. Поповим.

До пушкінських днів театр дасть спеціальний спектакль, присвячений пам'яті великого поета.

До Парижа на виставку. Постава харківського театру ім. Шевченка „Загибель ескадри“ мала великий успіх на четвертому міжнародному театральному фестивалі. Всесоюзне і українське управління в справах мистецтва ухвалили в зв'язку з цим надіслати на міжнародну виставку до Парижа макет художнього оформлення спектаклю „Загибель ескадри“, виконаного художником Вадимом Меллером.

Харківський театр української музкомедії вступив у сезон 1936-37 року з певними досягненнями, які разом із тим зобов'язують його до дальшої впертої боротьби за театр радянського бадьорого музичного спектаклю.

Остання прем'єра минулого сезону „Сорочинський ярмарок“ (п'єса Леоніда Юхвіда та М. Аваха за однойменним оповіданням Гоголя, муз. О. Рябова) показала, що театр, переборовши впливи формалізму й „віденщини“, став на інший шлях, шлях, притаманний саме радянській музкомедії, характерний використанням народної музики, фольклорного матеріалу, близького найширшим масам радянського глядача.

Сезон 1936-37 року пройде під знаком поглиблення цих досягнень театру й створення на сучасному матеріалі радянської музкомедії. Водночас театр використовуватиме і класичну спадщину, а також покаже одну нову західноевропейську оперету.

З нових постав треба окремо згадати тут про музичну комедію „Майська ніч“ Леоніда Юхвіда та М. Аваха за мотивами однойменного оповідання Гоголя. „Майську ніч“ ставить головний режисер М. Авах (Домбровський), художник М. Панадіаді, балет Кононовича.

Радянська тематика буде репрезентована новою оперетою В. Трахтенберга „Анка“, музика Ушакова.

Відомий ленінградський режисер А. Феона ставитиме нову оперету Е. Кальмана „Вікторія“, художник постановки Н. Соболь, диригент С. Солящанський, балетмейстер Кононович.

Молоді режисери театру М. Іванов та Л. Івашутич ставитимуть оперету „Коли цвіте сірень“, муз. Ф. Легара, художник постави Н. Соболь.

Для дітей театр цього сезону готує новий балет „Кіт у чоботях“ за сценарієм В. Нікітіна й Л. Долохової, музика О. Рябова. Сюжет балету запозичено з відомої казки Перро.

З постановок минулого сезону відновлено „Сорочинський ярмарок“, „Любов моряка“ й інші.

Всі зусилля цього сезону спрямовані на здійснення основного творчого завдання: дати радянському глядачеві художньо і ідейно високоякісні реалістичні музикальні спектаклі.

Харківський державний театр Революції 1 жовтня розпочав свій шостий сезон п'єсою „Далеке“.

Поставою „Маруся Шурай“ 1935 р. Харківський театр революції, перший на Україні, розв'язав проблему використання фольклорної спадщини з сучасних позицій. Цю лінію театр вирішив увесь час енергійно продовжувати.

Тогорічні постави „Далекого“ і „Сім'ї Волкових“ довели, що театр Революції успішно підійшов до розв'язання складної проблеми — показу нової радянської людини, народженої Жовтнем, її нової соціалістичної свідомості, нових людських взаємовідносин і почуттів. Цей художній напрям театр увесь час має на меті зміцнювати й поглиблювати, демонструючи його на кращих зразках сучасної української радянської драматургії, літератури російської і інших братніх літератур народів СРСР.

Так само почесне місце посідає в роботі театру світова класика.

Виходячи з цих міркувань, складено репертуар на цей сезон.

З п'єс історично - фольклорного напряму будуть показані: історична драма Михайла Старицького з життя карпатських гуцулів „Юрко Довбиш“, музична феєрія Марка Кропивницького (за Гоголем) „Вій“ і одна з найкращих комедій старого українського дожовтневого театру — „За двома зайцями“ Михайла Старицького. Зрозуміло, що над цим матеріалом театрові доведеться багато попрацювати, щоб добитися сценічного звучання відповідно до вимог сьогоднішнього дня.

З творів сучасної української радянської драматургії театр прийняв до репертуару нову п'єсу Івана Микитенка „Дні юності“ з життя нашої молоді. В цій п'єсі розв'язуються проблеми нової етики й моралі нашої прекрасної молоді, показується нова за своїм змістом дружба, любов, розкриваються процеси формування психіки нової радянської людини.

Найвідповідальнішим іспитом для себе театр вважає роботу над п'єсою геніального пролетарського письменника М. Горького „Останні“. Цей чудовий твір неперевершеного майстра слова вимагатиме від театру напруження всіх його творчих сил, щоб розкрити й донести до глядача всю глибінь горьківської філософії.

Із старих п'єс поновлюються: „Маруся Шурай“, „Глитай або павук“, „Далеке“, „Сім'я Волкових“, „Коварство і любов“.

На головного режисера театру запрошено Я. Бортника, на режисера-поставника М. Міцкевича. Для окремих постав театр має запросити найкваліфікованіших українських і російських режисерів. Одна з постав театр буде доручена В. Смишляєву, торішня робота якого в Харківському театрі Революції над „Далеким“ була високо оцінена нашою громадськістю.

Першою прем'єрою цього року піде „Дні юності“ в поставі Я. Бортника, художник Г. Цапок; друга „Останні“ в поставі М. Міцкевича, художник В. Войцехівський; третьою—прем'єрою буде „За двома зайцями“ в поставі І. Маковського, художник В. Рифтін.

Одеський театр Революції. Сезоном 1936-37 р. одеський театр Революції увійшов у друге десятиріччя, в пору художньої змужнілості свого творчого повноліття.

Гастрольною подорожжю до Києва театр підсумував перші дві п'ятирічки своєї роботи. Це був творчий рапорт урядові, художній іспит на творчу зрілість.

Столичний глядач прийняв театр як давніх знайомих, дав йому оцінку. Великою радістю для театру була зустріч з керівниками партії і уряду тт. С. В. Косіором, П. П. Постишевим, П. П. Любченком і М. М. Поповим. Вони дали театрові ряд цінних вказівок до дальшої роботи. Тепла їх увага до одеського театру Революції, до працівників периферійного театру творчо наснажила митців і стала поштовхом до піднесення роботи на нові творчі висоти.

Нова сторінка одинадцятого року роботи одеського театру Революції повинна стати початком нового творчого піднесення. Театр вдвоє збільшує число постав, не зменшуючи їх якості. У виробничому плані театру є такі твори української радянської драматургії: „Дні юності“ І. Микитенка, „Банкір“ О. Корнійчука, „Кармелюк“ В. Суходольського; з творів класичної спадщини театр поставить: „Отелло“ Шекспіра, „Борис Годунов“ Пушкіна, „Васса Железнова“ Горького,

„Безталанна“ Тобілевича, „Вій“ Кропивницького (за Гоголем).

Такий широкий репертуарний план театру, що увійшов у пору художнього повноліття.

Сезон у Дніпропетровську. В Дніпропетровську театри один по одному входять в зимовий сезон. Перша прем'єра російської драми „Царь Федор Иоаннович“ А. Толстого (режисер — художній керівник театру Рубін). Далі піде п'єса Гусева „Слава“. До 19 роковин Жовтневої революції російська драма готує п'єсу М. Горького „Васса Железнова“ (друга редакція). Головну роль у п'єсі виконуватиме засл. арт. республіки Сонц (працювала в київському єврейському театрі), що перейшла на постійну роботу до Дніпропетровська.

Дніпропетровський театр ім. Шевченка відкрив сезон на початку жовтня. В репертуарі нова п'єса І. Микитенка „Дні юності“, „Сватання на Гончарівці“ Квітки - Основ'яненка, „Назар Стодоля“ Шевченка й „Анна Кареніна“ за романом Л. Толстого (обробка Д. Грудини).

Театр юного глядача ставить „Серьожа Стрельцов“, „Орися“ К. Полонника й „Конкуренти“ Хора. Відбулася прем'єра „Орисі“.

Всі театри відзначають ювілей Пушкіна спеціальними поставами. У шевченківців піде „Борис Годунов“ у перекладі українською мовою, в російській драмі — „Моцарт и Сальери“, „Каменный гость“ і „Скупой рыцарь“; в театрі юного глядача — інсценізація „Руслан і Людмила“.

Полтавський театр музичної драми. Заслуженим успіхом користується у трудящих Полтавщини Полтавський державний театр музичної драми з молодим талановитим колективом під керівництвом заслуженого артиста республіки І. О. Мар'яненка.

Театр відкрив свій сезон поставою музичної драми Котляревського „Наталка Полтавка“. Вистава пройшла з винятковим успіхом. З неменшим успіхом пройшли вистави „Запорожець за Дунаєм“ та „Сім'я Волкових“.

Молодий талановитий театр — значне культурне вогнище трудящих Полтавщини.

Театральний сезон в Умані. Уманський міський театр ім. 10-річчя Жовтня протягом цього театрального сезону обслуговуватимуть артистичні колективи, створені при Київському обласному управлінні в справах мистецтв.

Репертуар театру складається з п'єс радянських драматургів та російських класиків: „Смерть Иоанна Грозного“ А. Толстого, „Гроза“, „Не в свои сани не садись“ Островського, „На дне“ Горького, „Далекое“ Афіногенова, „Дні юності“ Івана Микитенка, „Как закалялась сталь“ Миколи Островського та ін.

В листопаді в Умані передбачаються гастролі 4-го пересувного колгоспного театру. В репертуарі цього театру такі п'єси: „Запорожець за Дунаєм“, „Наталка Полтавка“ та ін.

Для участі в цих п'єсах на бажання широких трудящих мас міста мають запросити артистів - орденоносців М. І. Литвиненко - Вольгемут, І. Донця, О. Петрусенко.

З 26 грудня ц. р. до 12 лютого наступного року в Умані гастролюватиме обласний театр української драми.

Болгарський театр ім. Дімітрова. Молодий колектив одеського обласного болгарського театру ім. Дімітрова за рік своєї роботи обслужив Благоєвський, Коларовський та інші національні болгарські райони.

Тепер театр працює над рядом нових постав, зокрема готує народну національну революційну п'єсу, побудовану на фольклорному матеріалі „Хтове“ болгарського драматурга Ваз. До пушкінських днів театр готує „Циган“.

Новий стаціонарний український театр організовується в Херсоні на Одещині. На організацію театру облвиконком асигнував дев'яносто тисяч карбованців.

Театр розпочне свою роботу в листопаді, в дні святкування Великої пролетарської революції.

Книжки про українських артистів. Серію ілюстрованих автобіографій українських артистів готує до друку Державне видавництво „Мистецтво“.

До цієї серії входять, зокрема, „Моє життя — моя праця“ заслуженого артиста республіки Івана Мар'яненка, а також автобіографії народного артиста Донця, заслуженого артиста Бучми й інших.

Крім цього, видавництво випускає серію монографій про українських артистів. Так, у другому півріччі виходять книжки про творчий шлях народних артистів Гната Юри, М. Литвиненко - Вольгемут, М. Паторжинського, заслуженого діяча мистецтва Шумського, заслуженого артиста А. Бучми, артистки Наталі Ужвій.

Готується до друку збірник, присвячений видатній українській артистці Марії Заньковецькій. У збірникові, укладеному Д. Грудиною і О. Борщагівським, подано неопубліковані досі матеріали про артистку — статті, спогади, портрети, листування.

МУЗИКА

Концертний сезон 1936-37 р. в Харкові. Могутній розквіт радянської культури знаходить своє яскраве відзеркалення в нечуваному досі потягові мас до симфонічної музики. Вся діяльність державного симфонічного оркестру Харкова нерозривно пов'язана з величезною зацікавленістю трудящих музикою і органічною потребою в ній. Все це до певної міри і визначає риси концертного сезону 1936-37 року. Цього сезону державний симфонічний оркестр повторить кращі твори торішнього репертуару і продемонструє нові шедеври.

Західноевропейська музика буде репрезентована симфоніями Гайдна, Моцарта і 6 симфоніями Бетховена, в тому числі і дев'ятою.

Оркестр виконає ряд творів, які в Харкові давно не виконувалися, зокрема симфонічні твори Шуберта, Шумана, шотландську симфонію Мендельсона, „Ромео і Джульетта“ Берліоза. Вперше буде виконана симфонія Ц. Франка (д - Молль), четверта симфонія Брамса і перша симфонія Малера.

Російська музична спадщина минулого буде репрезентована композиторами Бородіним (друга симфонія), Глазуновим (шоста симфонія) і Чайковським (три його останні симфонії).

Велику увагу філармонія приділяє радянським творам. Для виконання (вперше в Харкові) намічені шоста симфонія Мясковського, твори вірменського композитора Хачатуряна, симфонічна кантата Животова „На заході“ (з хором і солістами), твори українських композиторів Ревуцького, Клебанова, Тіца.

До плану харківської філармонії цього сезону введено також ряд монументальних творів, зокрема, „Реквієм“ Верді.

Поряд з цими творами до програми концертів заведено добре відомі Харкову твори Ліста, Вагнера, Римського - Корсакова, Дебюссі, Равеля й інших.

Симфонічний оркестр філармонії поповнено кваліфікованими музикантами. На постійного диригента запрошено Пауля Клецке (Мілан).

В сезоні як гастролери виступлять видатні диригенти Фріц Штідрі, Оскар Фрід, Брейзах, Савіч, Гаук, Мелік - Пашаєв.

Цього сезону філармонія систематично провадитиме відкриті концерти української державної капели, присвячені українській народній пісні, пісням народів СРСР, класиці, радянській творчості.

Значний інтерес становитимуть камерні концерти. З вокалістів виступлять Барсова, Степанова, Давідова, Максакова, Яунзем, Рейзен, Слівінський, Лемешов, Печковський.

Запрошено ряд іноземних вокалістів, що вперше виступатимуть у нас, як от Ж. Тіль, Ш. Кульман, Жебранська (Франція), Чапліцький (Польща), Санті (САШ), Базіоля (Італія).

Інструментальна група представлена кращими молодими талантами і видатними артистами старої генерації. Серед них — Нейгауз, Оборін, Брюшков, Фліер, Ойстрах, Е. Гілельс, Юдін, Б. Гольдштейн. Склад іноземних інструменталістів особливо цікавий. Перед харківською аудиторією виступлять Егон Петрі, Рубінштейн, Барток, Зайдель, Міша Ельман, Марешаль, Жак Тібо, Феерман.

Концерти відбуватимуться в театрах ім. Шевченка, Червонозаводському, музкомедії та в залі Філармонії.

Відкриття сезону відбулося напочатку жовтня.

Ювілей вокального квартету ім. Лисенка. Наприкінці 1936 року минає 10 років існування вокального чоловічого квартету ім. Миколи Лисенка.

Відзначаючи велику роботу, яку провів квартет протягом 10 років з демонстрування української народної пісні і пісень народів, а також обслуговування робітничих клубів, колгоспів і частин Червоної армії, Управління в справах мистецтв при Раді народних комісарів УСРР ухвалило вважати чоловічий вокальний квартет ім. Лисенка художнім закладом республіканського значення.

До 1 січня 1937 року в Києві буде влаштовано ювілейний концерт квартету ім. Лисенка.

Київська обласна хорова капела. На виконання постанови Ради народних комісарів УСРР та ЦК КП(б)У від 25 квітня 1936 року „Про розвиток хорової справи на Україні" Управління в справах мистецтв при Київському обласному виконавчому комітеті організувало в системі філармонії обласну українську хорову капелу. Співаків до капели добрано порядком закритого конкурсу. Нині капела має 45 чол. 1937 року капела буде збільшена до 70 чол.

Філія консерваторії в селі Глодосах. Одеський обласний виконавчий комітет ухвалив організувати філію одеської робітничої консерваторії в селі Глодосах, Хмелівського району. Філія матиме класи — хоровий, індивідуального співу, народних музичних інструментів, духових інструментів, фортепіано, хореографії.

На утримання філії асигновано відповідні кошти.

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Пам'ятник В. І. Леніну. Донецький облвиконком ухвалив збудувати в м. Сталіні на площі близько Будинку рад грандіозний пам'ятник В. І. Леніну.

До розроблення проекту пам'ятника залучають найвидатніших скульпторів країни.

Пам'ятник буде готовий до 20-х роковин Великої пролетарської революції.

Будівництво пам'ятника-обеліска. На завдання столичної міської ради українські скульптурно-монументальні майстерні Управління в справах мистецтв при Раді народних комісарів України приступили до будівництва пам'ятника-обеліска „Звільнення Києва від білополяків". Пам'ятник становить собою колону, навколо якої розташовані постаті, що відображають окремі події громадянської війни.

Пам'ятник-обеліск будується за проектом скульпторів Муравіна і Лисенка, затвердженим урядом УСРР.

Серія книжок — „Квітуча Україна". Книжку про Дніпрогес ім. Леніна видає Державне видавництво „Мистецтво". Книжка містить у собі художній нарис про історичну споруду, а також багато художніх фотоілюстрацій. Ця книжка є перший випуск запланованої видавництвом великої серії книжок „Квітуча Україна".

З цієї серії здано до друку книжки про батьківщину О. Стаханова і про заповідник Т. Г. Шевченка в Каневі.

Тепер видавництво готує до друку велике видання — „Живописний Дніпро".

Альбом „Українські гобелени". Великий альбом „Українські гобелени" видає Державне видавництво „Мистецтво".

Альбом „Виставка українського народного мистецтва". Вийшло з друку нове видання „Виставка українського народного мистецтва" (видавництво „Мистецтво", редактор П. Рудяков, вступна стаття А. Хвилі).

Тим, хто не мав змоги одвідати в Києві, Москві і Ленінграді прекрасну виставку, яка демонструє яскравий розквіт народного мистецтва на Радянській Україні, альбом допоможе досить докладно обізнатися з основними експонатами, поданими на виставці.

Матеріал у збірці розміщено за такими розділами: килими, тканини, вишивки, малювання, різьбярство та меблі, кераміка.

Вступна стаття А. Хвилі дає характеристику найкращих майстрів народного мистецтва.

Прикрасою альбома є чудово виконані багатофарбні репродукції гобеленів.

В альбомі є також портрети майстрів народного мистецтва.

Малюнки на футлярі й титульних сторінках виконала колгоспниця села Петраківки на Дніпропетровщині Ганна Павленко.

Альбом видано трьома мовами: українською, російською і французькою.

Архітектурний кабінет. При харківському „Будинку архітектора" організовано архітектурний кабінет. В ньому зосереджуються фототеки, альбоми праць майстерень і окремих майстрів, відбуватимуться виставки. При кабінеті систематично відбуватимуться лекції з історії архітектури про працю і творчість окремих майстрів тощо. Кабінет видаватиме рідкі цікаві цикли своєї фототеки, експонати виставки.

Редакція — Іван Кириленко (відповідальний редактор), Ол. Копиленко, І. Кулик, Юрій Смолич (заст. редактора), Юрій Яновський

Видає Державне Літературне Видавництво

Редактор І. Кириленко. Зав. редакції П. Ходченко.
Секретар редакції М. Гільов. Техкер С. Білокінь.
Коректор М. Оглоблін.

Друкарня ім. Фрунзе. Харків, Донець-Захарж., 6. Уповноважений Головліту 3953. Замовл. 568. Тираж 4.250. 9¼ друк. арк. Пап. ф. 62×94—38 кг. 4⅝ пап. арк. В 1 пап. арк. 122512 літ. Здано в роботу 14-IX-36 р. Підписано до друку 25-X-36 р.

Ціна 1 крб. 50 коп.